

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 10 oktober 2022 **de heer Wiebes** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door mevrouw Verhagen.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 10.00 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Wiebes. Ik verzoek de griffier om de heer Wiebes en zijn steunverlener naar binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Goedemorgen, meneer Wiebes. Welkom bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen. Dat geldt ook voor u, mevrouw Verhagen.

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en ook hoe publieke en private partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen, de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in Groningen.

U, meneer Wiebes, bent minister geweest van Economische Zaken en Klimaat, verantwoordelijk voor het dossier. In deze laatste week verhoren we meer mensen die op cruciale momenten in de besluitvorming een rol hebben gespeeld. Helaas zien we ook vanwege de aardbeving in de nacht van vrijdag

op zaterdag van 3,1, een van de top tien aardbevingen in Groningen, dat de relevantie van dit onderzoek groot is.

Omdat u minister bent geweest, willen we u horen als getuige. U heeft ervoor gekozen om de belofte af te leggen en daarmee de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen. Om die reden verzoek u even te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Wiebes de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u onder ede. U mag weer plaatsnemen.

Het verhoor met u wordt afgenomen door de heer Kwint en mevrouw Kat, en mogelijk dat ik zelf op het eind ook nog enkele vragen aan u heb. Is dat duidelijk?

De heer **Wiebes**:

Jazeker.

De **voorzitter**:

Dan gaan we beginnen.

De heer **Kwint** (SP):

Meneer Wiebes. Er werd al gezegd dat u van oktober 2017 tot januari 2021 minister van Economische Zaken en Klimaat was. Vanuit die functie was u verantwoordelijk voor nogal wat aspecten van de aardgaswinning in Groningen. In dit verhoor staan we met u stil bij een flink aantal zaken die in die periode gebeurd zijn. Daar zullen we stapsgewijs doorheen gaan. Voor u, maar ook voor de mensen thuis, een klein overzicht. We starten met in te gaan op hoe u begon als minister van Economische Zaken en wat u aantrof toen u begon. Vervolgens zullen we ingaan op de aardbeving van Zeerijp, hoe u in de maanden daarna tot het besluit komt om de aardgaswinning volledig te beëindigen en de gevolgen voor de versterkingsoperatie. In het vervolg gaan we met u in op het publiekrechtelijk organiseren van zowel de schadeafhandeling als de versterking. Daarna gaan we weer even terug in de tijd om stil te staan bij het verloop van diverse onderhandelingen met de oliemaatschappijen, zoals het Akkoord op Hoofdlijnen, maar ook de akkoorden die zijn gesloten met de regionale overheden. Tot slot zullen we in

dit verhoor stilstaan bij de impact van het hele aardgasdossier op de inwoners van Groningen zelf.

Zoals al aangekondigd: op 26 oktober 2017 treedt u aan als minister van Economische Zaken in het kabinet-Rutte III. Daarvoor was u al staatssecretaris van Financiën in het kabinet-Rutte II. Wat was op het moment van uw aantreden, ook vanuit uw vorige functie, het beeld van hoe het ervoor stond met de aardgaswinning in Groningen?

De heer **Wiebes**:

Ik was in het gesprek ... Bij het aanvaarden van zo'n functie heb je een gesprek met de minister-president. Die zei al dat het een loodzwaar dossier was. Maar dat was ook niet een geheim, want ik had in het kabinet daarvoor natuurlijk uitdrukkelijk gezien hoe dat ging. Ik verwachtte dus geen lunchgesprek.

De heer **Kwint** (SP):

Had u vanuit uw vorige functie ... We hebben eerder al geconstateerd dat er ook tijdens Rutte II regelmatig flinke discussies waren tussen het ministerie van Financiën en het ministerie van Economische Zaken. Had u daar in uw vorige functie al kennis van genomen of mee te maken gekregen?

De heer **Wiebes**:

Te zijdelings om me daar nog veel van te herinneren.

De heer **Kwint** (SP):

Wat zag u zelf als uw opdracht inzake het dossier aardgaswinning Groningen?

De heer **Wiebes**:

Veiligheid.

De heer **Kwint** (SP):

U gaat al vrij snel, enkele dagen na uw start als minister, samen met uw ambtenaren naar een verdiepingssessie over alle facetten van het gaswinningsdossier in Groningen. Wat was de boodschap die u meekreeg van uw ambtenaren?

De heer **Wiebes**:

Ik weet eigenlijk niet welke boodschap ik in specifieke sessies meekreeg van

ambtenaren. Ik weet wel welk idee ik er in de eerste maanden zelf over vormde. Daarover ben ik in discussie gegaan met het departement.

De heer **Kwint** (SP):

Maar de specifieke kennismakingsbijeenkomst, de verdiepingssessie ter introductie van dit onderwerp, staat u niet heel specifiek bij?

De heer **Wiebes**:

Nee, niet op dit terrein en ook niet op andere terreinen. Dat is een gesprek dat vijf jaar geleden is geweest. Dat weet ik niet meer. Ik weet wel hoe mijn eigen denken evolueerde in die eerste maanden. Misschien heeft dat te maken met wat ik daar toen hoorde, maar ik heb ook gewoon zelf alle feiten erbij gepakt en mijzelf bij wijze van spreken niet aan de keukentafel en wel aan de eettafel onderwezen uit alle stukken. Dan kom je tot een beeld.

De heer **Kwint** (SP):

We komen straks nog terug bij het verdere verloop van de eerste paar maanden.

De heer **Wiebes**:

Prima.

De heer **Kwint** (SP):

We lezen wel in het dossier dat wordt opgesteld ten behoeve van die specifieke sessie dat er op dat moment veel onvrede is bij regionale overheden over het Rijk. Het is natuurlijk ook geen geheim dat de shadeafhandeling op dat moment stilligt en dat de versterking moeizaam verloopt. Wat betekent het voor uw start als minister om zo'n dossier aan te treffen?

De heer **Wiebes**:

Wat ik aantrof, kan ik gerust nog met een aantal dingen aanvullen. We hebben een veiligheidsbelofte gedaan die we op geen stukken na aan het waarmaken waren. We hebben een 10^{-5} genoemd. We -- dat was het vorige kabinet -- hebben eigenlijk gezegd: de veiligheidsnorm die voor ieder huis in Nederland geldt, geldt ook in Groningen. Daar hoorde een getal bij, er hoorde een toezichthouder bij die daarnaar keek en er hoorde een periode bij. Want we zouden in vier jaar tijd ieder jaar, 5.000 woningen in totaal, alle onveilige woningen in dat gebied versterken. Er was al enige tijd overheen gegaan. Onze veiligheidsbelofte waren we dus niet aan het waarmaken.

Verder was het eigenlijk voor het eerst in de geschiedenis van de gaswinning zo dat het gaswinningsniveau was vastgeklikt door het onder het uitgavenkader ... Dat is een beetje jargon. Wat het betekent, is dat je moest bezuinigen als je de gaswinning verder zou terugschroeven. Er zat een slot op de gaswinning. Het klopt, de schadeafhandeling stond stil. Maar dat betekende ook dat er op het cruciale moment bijna 14.000 schademeldingen op mij lagen te wachten van sinds het was stilgezet, en nog 6.000 van daarvoor. Ik begon bij de schadeafhandeling dus op -20.000.

Verder viel op dat het departement eigenlijk nauwelijks aan zet was. Want alles lag dan wel bij de NAM, dan wel bij de NCG. Maar het meeste lag bij de NAM. De NAM bepaalde het gaswinningsniveau en handelde de schades af tot dat moment. Die bepaalde als veroorzaker ook zelf wat de schade was. De NAM was in feite de kern van de versterkingsoperatie. Want we hadden wel de NCG, maar het zware tilwerk werd gedaan door het Centrum Veilig Wonen. Dat was de NAM. De nieuw aangetreden dg Bovengronds meldde mij in de eerste week dat er 3 fte op het departement achter waren die zich bezighielden met bovengronds. Ik zat dus op geen enkele manier aan het roer.

De heer **Kwint** (SP):

Wat betekent dat dan als iemand aantreedt als minister op zo'n moment?

De heer **Wiebes**:

Ik herinner me niet een gedachte die bij me opkwam toen iemand me dat vertelde, maar ik herinner me wel wat ik zelf dacht toen ik dit allemaal op een rijtje zette. Dat was dat je er met een eenvoudige, reactieve houding en eenvoudige maatregelen niet zou komen. Wat ook nog een rol speelde -- dat was niet bij een startgesprek, maar wel in de eerste maanden -- was het volgende. Ik maakte helemaal aan het begin een ronde langs alle bestuurders in de regio. Ik denk niet dat ze het met elkaar hadden afgesproken, maar hun boodschap was allemaal hetzelfde. Dat was eigenlijk: we hebben in EZ, vanaf dan EZK, geen enkel vertrouwen meer. Dus ik zat niet alleen niet aan de knoppen, maar ik deed er volstrekt niet meer toe. Ik praat dan natuurlijk ook met bewoners. Ik heb door de jaren heen geconstateerd dat bewoners zich altijd primair zorgen maakten over veiligheid, met hele aangrijpende voorbeelden op individueel niveau. Die bewoners -- één mevrouw deed dat heel pregnant in het begin -- vroegen zich ook nog af: horen wij nog bij Nederland? Dat vond ik wel een ... Dan

treedt het ook bijna buiten het gaswinningsdossier en heeft het een betekenis die groter is dan ...

De heer **Kwint** (SP):
Die verder reikt.

De heer **Wiebes**:
... alleen een onveilig huis.

De heer **Kwint** (SP):
Hoe verklaart u dat ... Tenminste, u heeft daar in die gesprekken ongetwijfeld een beeld van gekregen. Waarom was er nog zo weinig vertrouwen in de landelijke overheid?

De heer **Wiebes**:
We hadden natuurlijk in de periode daarvoor -- ik denk gewoon in de tientallen jaren daarvoor -- laat gereageerd en een vrij reactieve houding. We hadden vervolgens een veiligheidsbelofte gedaan die niet werd waargemaakt. Bij de bewoners betekende dat ook vaak dat er toezeggingen waren gedaan als "dan en dan wordt uw huis gedit of gedat". Dat haal je dan natuurlijk niet. Want de opgave die we onszelf gesteld hadden, bleek gewoon onhaalbaar. Daardoor waren er ten aanzien van het tempo bij allerlei mensen verwachtingen gewekt die helemaal niet haalbaar waren. Ook mijn eigen analyse was dat deze opgave onhaalbaar was. Daar komen we misschien nog wel op.

De heer **Kwint** (SP):
Ja, dat klopt. U zei net: eigenlijk zat ik op geen enkele manier aan het stuur. Alles was weggedelegeerd naar de regio, naar de Nationaal Coördinator of naar de NAM. U zei ook: NAM bepaalt de hoogte van de winning. Hoe zag u dat precies?

De heer **Wiebes**:
De NAM deed een soort voorstel voor een winningsplan. Daar kon de minister alleen nee tegen zeggen als dat aanwijsbaar in strijd was met in elk geval veiligheid. Je kon het op basis van veiligheid naar nul doen, maar al gauw bleek dat dat wel heel letterlijk te maken moest hebben met de woorden van SodM op dat moment.

De heer **Kwint** (SP):

Wat bedoelt u daarmee?

De heer **Wiebes**:

Als SodM zou zeggen "op termijn moeten we naar nul", dan telde dat niet. Als SodM zei "op deze datum moet u op dit niveau zijn", of ... In het kabinet daarvoor begon de gaswinning eerst nog met een vier en daarna met een drie. Dan moest het soms verlaagd worden. Dat had te maken met hele letterlijke uitspraken van het SodM. Het lag niet in mijn vermogen om te zeggen: op lange termijn leidt dit tot niks; we gaan nu zo snel mogelijk naar nul. Dat lag in de structuur zoals die er was. In het gasgebouw zoals het bestond, was dat niet iets wat ik zomaar kon zeggen.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, precies, maar NAM kon er uiteindelijk ook niet eigenstandig een besluit over nemen, want die handelde natuurlijk op basis van de ...

De heer **Wiebes**:

Nee, nee, nee. De goedkeuring van de minister was nodig. Maar de goedkeuring van de minister was niet ongeclausuleerd.

De heer **Kwint** (SP):

Het regeerakkoord waar u mee op pad wordt gestuurd, stelt dat het kabinet de gaswinning in Groningen gedurende die periode met in totaal 1,5 miljard kuub zou willen terugdringen. We zien in de stukken dat u in november -- dat is dus een week tot een maand na uw aantreden -- een project start op uw departement om de opdracht uit het regeerakkoord uit te voeren, maar dat u daarbij "een hogere ambitie wil hanteren". Was dat het resultaat van de eerste kennismakingen en het eerste denkwerk op dit dossier?

De heer **Wiebes**:

Ja, denkwerk. Dat kwam van de eettafel. Ik heb toen aan de sg gevraagd om gewoon te beginnen met zeer serieus kijken naar welke mogelijkheden er waren om in die kabinetsperiode de winning al significant naar beneden te brengen. Want ik dacht: dit gaat niet goed. Toen was er niet een nulplan in mijn hoofd. Dat nulplan was er niet al in november. Maar ik dacht: dit gaat niet goed.

De heer **Kwint** (SP):

We moeten de bandbreedte breder zien te krijgen?

De heer **Wiebes**:

Ik snap wat er in het regeerakkoord staat. Een regeerakkoord is een opdracht van de Kamer; daar voldoe ik graag aan. Maar in dit geval dacht ik: dat gaat mijn bandbreedte niet zijn.

De heer **Kwint** (SP):

Deelde u op dat moment die hogere ambitie ook al met andere leden van het kabinet?

De heer **Wiebes**:

Nee, nee. Ik dacht: wij moeten gewoon huiswerk doen.

De heer **Kwint** (SP):

Dus het was eerst zelf die ambitie scherper krijgen en uitwerken.

De heer **Wiebes**:

Het woord "ambitie" is denk ik verkeerd geformuleerd. Ik was nog niet aan een ambitie toe, maar ik wilde mij wel voorbereiden op het ergste. Het leek mij onverstandig om uit te gaan van 1,5, of wat het ook was.

De heer **Kwint** (SP):

De regie weer terugpakken.

De heer **Wiebes**:

Ja. Ik wilde voorbereid zijn op alles. Ik dacht dat we een veel grotere manoeuvreerruimte nodig zouden hebben dan in het regeerakkoord stond. Het woord "ambitie" ... Het was een voorbereiding.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaarde net dat de veiligheidsbelofte niet was ingelost en dat daar ook een toezichthouder bij hoort. Wat bedoelt u daarmee?

De heer **Wiebes**:

Ik werd daar -- en dat vond ik ook vrij zwaar -- gewoon bij wet verantwoordelijk voor de veiligheid in dat gebied, in de wetenschap dat er een heleboel huizen vermoedelijk onveilig waren en niet wetend wat er zou komen in termen van aardbevingen. Ik was degene waar heel Nederland naar kon kijken en zeggen: jij bent verantwoordelijk voor de veiligheid. Alles wat er misgaat, is vanaf dan jouw schuld. Al de mensen die zich zorgen maken over de veiligheid van hun huis: jij bent degene en de enige die daar wat aan kan doen. Dat was een gekwantificeerde norm waar je gewoon mee

kon rekenen. Je kon gewoon zeggen: dit is goed en dat is niet goed. Daar hoorde een termijn bij, want dat was beloofd. Dat was de bekende vier jaar. Het SodM, het Staatstoezicht op de Mijnen, hield niet namens mij toezicht op de regio, die hield namens alle Nederlanders toezicht op mij. Er was dus iemand die over mijn schouder meekeek en zei: doet die Erik Wiebes dat wel goed? Dat betekent een vrij stevige verplichting om die veiligheid op te lossen.

Mevrouw **Kat** (D66):

In november 2017 spreekt u bij een werkbezoek in Groningen over "overheidsfalen van on-Nederlandse proporties".

De heer **Wiebes**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat zag u daar en wat maakte dat u deze uitspraak deed?

De heer **Wiebes**:

Op dat moment was een kernpunt ... Sorry. Ik ben verkouden, maar het is geen covid. We hebben heel lang alles wat het gevolg was van de aardgaswinning -- neem even simpelweg schade, het eenvoudigste voorbeeld -- gezien in de puur privaatrechtelijke sfeer. Dat is een beetje alsof twee auto's tegen elkaar botsen; dat gebruik ik altijd als voorbeeld. Als wij in botsing komen, dan regelen we dat zelf. Dan heb ik een kras gemaakt op uw auto en moeten we de verzekering erbij halen. Maar we regelen het. Dat is geen kwestie van de overheid. Twee particulieren regelen het onderling. Dat was hier ook met het gaswinningsdossiers gebeurd. Het was altijd: "Dat is de NAM. Dat is een private partij. Die veroorzaakt schade. Nou, dat moeten ze dan maar regelen met die andere private partij, dat gezin in Groningen." Ik vond dat met name geen manier van doen. Want het ging helemaal niet om twee auto's die botsen. Het ging om een publiek belang, een zeer belangrijke inkomstenbron van de overheid. Daarbij kon je niet redelijkerwijs verwachten dat een getroffen gezin ging procederen tegen een multinational. Dat is onredelijk. Ik vond dat we dat anders moesten regelen. Ik vond dat het ons aanging om daar een publieke rol in te nemen.

Ik zag ook dat het feit dat dat nog niet gebeurd was wel grond was voor veel onvrede. Want er waren dus daadwerkelijk gezinnen aan het procederen tegen de NAM, en achterliggend natuurlijk met het beeld: dat zijn twee

internationale oliemaatschappijen. Dat had nooit zo lang door mogen gaan. Dat heb ik zelfs daarna in de Kamer ook voor andere, kleinere velden aangepast. Want dit is gewoon niet redelijk. Dat vond ik een falen. Daarbij hebben we met elkaar -- dat vond ik toen ook al wel -- een construct in elkaar gezet voor de versterking, wat een zeer technocratische manier was om veiligheid te brengen. Het woord "overheid" ... Ik heb daar niet gezegd "rijksoverheid". Ik heb ook nog weleens aan de gemeentes opgebiecht dat ik eigenlijk vond dat alle betrokken overheden hier een voornemen hadden geformuleerd dat onhaalbaar was. Maar ik heb wel eerlijk toegegeven dat het Rijk daarin wel de belangrijkste rol speelde. Maar ja, we hadden er met elkaar als overheden wel iets onuitvoerbaars van gemaakt. Dat vond ik een falen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe ging u vervolgens aan de slag?

De heer **Wiebes**:

Hoe ging ik vervolgens aan de slag? Ik begon natuurlijk met de schade. Nou, nee. Ik begon eigenlijk met het geven van de opdracht aan het departement om ... Dat was nog voor Zeerijp. Voor Zeerijp heb ik twee dingen gedaan. Ik heb opdracht gegeven aan het departement om alles te inventariseren wat maar mogelijk was om de gaswinning terug te brengen. Ten tweede heb ik gedacht: dit gaat zo niet, maar ik moet dit met de regio doen. Ik heb dus tegen de regio uitgesproken dat ik het hele dossier opnieuw wilde bekijken en dat ik dat samen met hen wilde doen. Ik heb hen uitgenodigd om mee te doen in een structuur waarin ik niet de voorzitter zou zijn, maar waar we een onafhankelijke voorzitter of begeleider voor zouden zoeken. Die is er ook gekomen. Die heeft -- dat was ook op mijn verzoek, maar de regio was het daarmee eens -- alles bekeken, van de doorlooptijden en de versterking tot en met noem het allemaal maar op. Dat heb ik allemaal voor Zeerijp gedaan. De regio gaf ook aan daartoe bereid te zijn, in het begin misschien nog wel aarzelend. Ze dachten: is dit een trukendoos, of zo? Maar ik geloof dat we op een zeker moment, toen we klaar waren voor die exercitie ... Mijn indruk was dat er toen geen groot wantrouwen bij de regio was. Iedereen stond er open in en ging kijken hoe dit allemaal beter kon. Dat was voor Zeerijp.

Na Zeerijp werd het schadeherstel natuurlijk nog acuter. Die schadeafhandeling stond stil. Dat kon absoluut niet. Er lag ook een heel stuwmeer. Toen heb ik de gedachte die ik had aan de eettafel eigenlijk omgezet in beleid, allereerst op het punt van schade. Dat kon ook niet

zomaar. Er waren allemaal hulpconstructies nodig. Ik kan me niet meer herinneren welke. Maar de wet lag anders, want die ging uit van private aansprakelijkheidsregimes. Ik moest daar iets anders mee. In de regio bestonden daar ook ideeën over, verder weg van de NAM. Ik dacht dat het goed was om niet met een soort addendum van het huidige systeem te gaan modderen, maar om het gewoon rücksichtslos anders te doen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we straks uitgebreid op terug. U ging aan de slag.

De heer **Wiebes**:

Oké, nou goed. Laat ik het zo zeggen: de schade heb ik als eerste gedaan. Bijna tegelijkertijd was natuurlijk de winning aan de orde. De versterking heb ik beetgepakt op het moment dat de Mijnsraad met zijn advies kwam. Dat is een beetje de volgorde van dingen geweest.

Mevrouw **Kat** (D66):

U gaf aan: een onafhankelijke procesbegeleider. Waarom koos u dan voor deze constructie?

De heer **Wiebes**:

Tot dan toe was, zoals ik het begreep, het overleg tussen regio en Rijk in zeer formele bestuurlijke overleggen gebeurd. Toen ik aankwam, begreep ik dat de minister daar tot dan toe de voorzitter van was geweest. Nou vind ik dat er twee dingen belangrijk zijn als je gelijkwaardig met iemand wil overleggen. Ten eerste is dat de gelijkheid tussen de partners. Je moet dus niet de een de voorzitter maken; dat vond ik gewoon geen goed idee. Want ik was geen voorzitter; ik was partij. Ik wil dus als partij kunnen meedoen. Ten tweede vond ik dat het zo dicht mogelijk bij de inhoud moest blijven. Ik vond dat wij gewoon met elkaar de dapperheid moesten hebben om alle feiten, cijfers en mechanismen te doorgronden om te kijken of dit verder nou nog zo kon doorgaan of dat het echt anders moest.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat werd dus besproken aan de bestuurlijke tafel Groningen bovengronds? Zo heette ...

De heer **Wiebes**:

Heette het zo?

Mevrouw **Kat** (D66):
Dat heette zo, ja.

De heer **Wiebes**:
Ja. Oké, zo heette het.

Mevrouw **Kat** (D66):
Weet u welke vraagstukken aan deze tafel besproken moesten worden?

De heer **Wiebes**:
Sorry?

Mevrouw **Kat** (D66):
Welke vraagstukken moesten aan deze tafel besproken worden?

De heer **Wiebes**:
Nou, daar speelde schade ongetwijfeld een rol, want dat stond stil. Maar we hebben daar heel veel aandacht besteed aan de versterkingsopgave. Gaandeweg was mijn indruk geworden dat wij onszelf dus iets onmogelijks hadden voorgenomen, iets wat ook voor bewoners een bijna onhanteerbaar proces was geworden. Maar dat was niet een eenvoudige oplossing. Ik heb ook een keer in zo'n overleg bij wijze van spreken gevraagd om een apart agendapunt. Gewoon het rijtje af: heeft iemand een idee hoe wij hier deze versterkingsopgave met ten minste de benodigde factor 10 kunnen versnellen? Heeft iemand een idee? Daar kwam één ding uit. Er kwam letterlijk uit: we moeten alle bewoners wier huis versterkt moet worden uit ruimhartigheid €40.000 geven. Ik zei: "Dat is allemaal tot je dienst. Ik snap de ruimhartigheid. Daar gaan we het nog over hebben. Maar dit versnelt niet. Wat zorgt er voor een versnelling? Dit gaat zo niet langer." Eigenlijk waren daar geen heldere ideeën over. Dat betekent dat je dus vrij fundamenteel moet nadenken over hoe je het wel versnelt. Want nogmaals, die veiligheidsbelofte was heel ver uit zicht.

Mevrouw **Kat** (D66):
Het ministerie van Binnenlandse Zaken wordt ook actief betrokken bij de bestuurlijke tafel. Waarom koos u ervoor om het ministerie van BZK erbij te betrekken?

De heer **Wiebes**:
In mijn herinnering wortelde het al helemaal vanaf het begin van het

kabinet. Of het nou in een van de eerste ministerraden was of daadwerkelijk in het zogenaamde constituerend beraad: op een gegeven moment gaat het over taakverdelingen. De minister-president heeft mij steeds geholpen, vanaf het begin, om duidelijk te maken dat de verantwoordelijkheid voor Groningen niet alleen maar bij één persoon in het kabinet neergelegd kon worden. Dan zou die persoon toch al snel omvallen. Vanaf het begin was er dus sprake van dat er gestreefd zou worden naar verbreding van de betrokkenheid bij Groningen. Daarbij lag de combinatie van versterkingsopgave en BZK natuurlijk al vanaf het begin voor de hand. Ik heb nog een tijdje gedacht dat minister Ollongren daar vast niet zo'n zin in zou hebben, maar dat heeft ze heel loyaal gedaan, en ook vanaf een vrij vroeg stadium. Want zij is volgens mij aangeschoven bij die bestuurlijke overleggen vanaf juli of zo, en heeft het dossier per oktober van het jaar daarop overgenomen. Daar was ik haar zeer dankbaar voor.

BZK lag voor de hand, omdat het ten eerste verstand had van geldstromen naar gemeentes en omdat het ten tweede verstand had van bouwnormen en dat soort zaken, en ook in het algemeen van bestuurlijke verhoudingen. Ik voelde me erg gesteund, omdat minister Ollongren bereid was om hier ook over mee te denken. Een van de dingen die op de rug van het gaswinningsdossier en de versterkingsoperatie speelde, was iets wat strikt genomen niet met veiligheid te maken had, maar wat wel heel belangrijk was voor de regio. Dat was de hele operatie rond stadsvernieuwing, het levensloopbestendig maken van woningen, et cetera. Dat was in feite een vreemde eend in de versterkingsbijt, maar speelde wel mee. Daar had BZK natuurlijk bij uitstek verstand van.

Mevrouw **Kat** (D66):

Het erbij betrekken van het ministerie van BZK was dan op voordracht van de minister-president?

De heer **Wiebes**:

Nou, de gedachte om verantwoordelijkheden rond Groningen beter te spreiden, was er al vanaf het begin en werd verwoord door de minister-president. Maar omdat het zo voor de hand lag, is er toen daadwerkelijk gewerkt aan de betrokkenheid van BZK. Nogmaals, dat heeft mijn collega heel loyaal gedaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

De deelnemers van de bestuurlijke tafel slagen erin om in korte tijd tot een

nieuw schadeprotocol te komen, nadat dit al bijna een jaar heeft stilgelegen. Wat is volgens u de reden dat het zo lang heeft stilgelegen?

De heer **Wiebes**:

Dat weet ik eigenlijk niet, want daar was ik niet bij. Ik weet dat werkelijk niet. Wat ik aantrof toen de besprekingen over het schadeprotocol begonnen, was dat er bij alle, nou, alle ... Bij de mensen die ik daar toen over sprak, zowel bij de maatschappelijke organisaties als bij de bestuurders, leefde het idee dat het Rijk dit puur privaat wilde houden, maar met het regeerakkoord in gedachte dat de NAM wel op afstand moest komen en dat het in elk geval dicht bij het huidige model moest blijven zitten. In de regio bestonden er misschien minder uitgekristalliseerde, maar wel verdergaande ideeën over dat de NAM daar toch vrij fors op afstand moest worden gezet.

Maar kijk, omdat ik begon met het idee dat het eigenlijk helemaal uit de privaatrechtelijke sfeer moest, was de oplossing die ik toen voorstelde in feite extremer dan die van de regio. Daar heb ik toen een paar een-op-eengesprekken over gevoerd met vertegenwoordigers uit de regio, ook met maatschappelijke organisaties en ook in een bestuurlijk overleg. Daar was het nog niet uitgewerkt, dus het was enigszins haastwerk. Dat was in het weekend daarvoor tot stand gekomen. Daar heb ik ideeën neergelegd over hoe dat zou kunnen. Toen was er een soort gezamenlijkheid. Er was een gevoel van: nu gaan we de bal erin schieten. Daar waren maatschappelijke organisaties, hoewel op hun hoede, heel ondersteunend in. De bestuurders leken in het begin misschien verrast, maar ook ondersteunend. Toen hebben we in mijn herinnering in een week of twee of zo -- maar dat was wel heel intensief -- dat schadeprotocol in elkaar getimmerd. Omdat dat natuurlijk een verandering was van de hele bekostiging, moest ik aan de achterdeur natuurlijk ook nog met de NAM praten. Dat heb ik ook gedaan. Geld is nooit onbelangrijk geweest. Dat was in een vrij grote hectiek. Maar uiteindelijk hebben we dat beklonken. Daar zijn een paar bestuurlijke sessies overheen gegaan, sommige daarvan formeel, andere informeel, sommige fysiek, andere online. Op een gegeven moment waren we eruit.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we straks op terug.

De heer **Wiebes**:

Een van de onbevredigende punten was -- maar dat was voor iedereen onbevredigend -- dat ik aangaf dat, als we ook nog de oude schades daarbij

zouden doen, dat loket vanaf het begin niet meer kansrijk was. Ik wilde niet nog meer onhaalbare beloftes doen.

De heer **Kwint** (SP):

Herinnert u zich nog wat er bij uw aantreden gezegd werd als reden waarom de schadeafhandeling al zo lang stillag?

De heer **Wiebes**:

Ja, zeker. Men vond de schadeafhandeling door de NAM zeer onbevredigend en wilde dat op meer afstand. Het was de Nationaal Coördinator Groningen die daar een voorstel voor zou doen. Maar ik weet gewoon niet -- dat was voor mijn tijd -- of er ook voorstellen zijn gedaan en hoe daarop gereageerd is. Ik had het te druk om me in de geschiedenis te verdiepen. Ik heb gewoon gedacht: nu moet het lukken; ik heb een plan.

De heer **Kwint** (SP):

We komen straks nog iets gedetailleerder te spreken over het schadeprotocol dat uiteindelijk ontstaat.

De heer **Wiebes**:

Prima.

De heer **Kwint** (SP):

U had het net zelf al over de beving in Zeerijp, op 8 januari 2018. Dat was een aardbeving met magnitude 3,4. De beving wordt tot in stad gevoeld. De grondversnellingen zijn hoger dan bij de aardbeving in Huizinge. Omdat dit betekent dat we over de grenswaardes uit het zogenaamde meet- en regelprotocol gaan, is er dan sprake van code rood.

De heer **Wiebes**:

O ja.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, ik heb ook een hoop geleerd. Dat betekent dat interventie in de gaswinning nodig is, dat er op korte termijn maatregelen genomen moeten worden. Wat was de invloed die deze beving had op de ideeën die u op dat moment al aan het ontwikkelen was over het niveau van de gaswinning?

De heer **Wiebes**:

Nou, dat dat natuurlijk een versnelling ... Wat er in het dossier trad, was een urgentie die er daarvoor niet was geweest. Hoe vaak je ook zegt dat we onze

belofte niet aan het waarmaken zijn: daar zit nooit iets acuuts in. Je kunt er ook over een maand nog over nadenken, of in een volgend kabinet. Maar nu was er meer urgentie in het dossier. Toen dacht ik dat we dan maar ook echt de stappen moesten nemen waarvan ik inmiddels overtuigd was dat ze nodig waren. Dat was een zeer stevige verlaging, of eigenlijk een nul. Die nul was natuurlijk ook niet helemaal uit de lucht gegrepen, want SodM had al eerder wel gezegd: het is pas "veilig als", en zelfs dan nog na een lange tijd. Maar inmiddels was me duidelijk dat ons achterlopen op onze belofte zo serieus was dat er ook geen ... De logica was onontkoombaar, vond ik. Er waren wel mensen die zeiden: goh, wat een creatieve gedachte. Nou, dat was het helemaal niet. Het was gewoon klinkklare logica. Het kon niet anders. Ik zag geen andere mogelijkheid.

De heer **Kwint** (SP):

En in die zin ook de wens om een keer de adviezen voor te zijn?

De heer **Wiebes**:

Ja. Kijk, ook als je altijd reactief bent, als je weet dat dit nodig is, je het niet besluit en je het iemand anders laat besluiten, wat doe je dan aan dat vertrouwen? Niemand in de regio had nog vertrouwen in ... Noem het EZ, noem het het Rijk of noem het de regering. Maar als je opnieuw gaat staan uitdragen dat je een besluit neemt waarvan je weet dat het gewoon niet voldoende is, waar ben je dan mee bezig? Ik vond dus dat het de nul moest worden, ja.

De heer **Kwint** (SP):

Toch is dat wel hoe tot dan toe winningsbesluiten vastgesteld werden.

De heer **Wiebes**:

Zeker. Was dat een groot succesnummer geworden dan? Ik weet wel dat het heel aantrekkelijk is om in een politieke traditie te blijven op korte termijn. Maar op lange termijn is het gewoon onbenullig bestuur. Want je doet iets waar je zelf niet eens in gelooft.

De heer **Kwint** (SP):

Bracht u dat op dat moment ook meteen over naar de regio na Zeerijp?

De heer **Wiebes**:

Nee, zeker niet. Dat kon ik ook niet doen. Sterker nog, alle voorbereidingen moest ik strikt geheimhouden. Want ik had nog geen enkele goedkeuring

van het kabinet hiervoor. Sterker nog, kort daarvoor waren er in allerlei bestuurlijke overleggen nog wel serieuze twijfels geweest over vermindering van de winning überhaupt, en dat soort zaken. Het is ook niet helemaal niks. Een nieuw kabinet zit er net. Dan komt Erik Wiebes even de begroting meerjarig met gaten beschieten ...

De heer **Kwint** (SP):
Amenderen.

De heer **Wiebes**:
Ja. Dus je kunt niet iets naar buiten communiceren waar je intern niet volstrekt overeenstemming over hebt. Want dan zet je een kabinet voor het blok. Hoezeer ik er ook van overtuigd was dat dit nodig was: ik kan niet mijn collega's alvast voor het blok zetten, want dan kunnen ze nooit meer terug.

De heer **Kwint** (SP):
We komen straks nog wat gedetailleerder terug op die ideeënvorming tot besluitvorming binnen het kabinet. U verwees net zelf al naar het SodM. Die brengen begin februari een advies uit waarin ze zeggen: zo snel mogelijk terug naar 12. U raakte er net al even aan. Wat betekende "zo snel als mogelijk" voor u?

De heer **Wiebes**:
Niets anders dan "zo snel als mogelijk".

De heer **Kwint** (SP):
Namelijk?

De heer **Wiebes**:
Namelijk "zo snel als mogelijk". We waren natuurlijk bezig met het inventariseren van alle maatregelen om het zo snel mogelijk naar nul te doen. Wat mij betreft moesten we gewoon al die dingen inzetten. Maar ik was er niet per se van overtuigd dat 12 het eindgetal was. Dus zo snel mogelijk: zeker, tot je dienst. Maar over de 12 wilde ik nog even nadenken. SodM zei namelijk ook niet dat het dan veilig was. Sterker nog, elke keer als je dat sprak, zei het: ja, dan ga ik er wel van uit dat de versterking op tempo komt. Ja, maar daar hadden we dus geen oplossing voor. Het is dus veilig onder de voorwaarde dat je iets doet wat niet kan. Ik vond dat dus niet een harde 12. "Zo snel mogelijk" vind ik hard, maar die 12 vond ik niet zo hard.

De heer **Kwint** (SP):

We komen in die tijd ook tegen dat NAM al vanaf begin februari bij onder andere de Nationaal Coördinator erop aandringt dat de versterkingsaanpak op de schop moet. Dit gaat onder andere over waar we straks nog uitgebreider bij stil zullen staan: de groepen woningen die later de batches 1581 en 1588 zijn gaan heten. Tenminste, ze heetten toen al zo, maar ze zijn later op die manier bekend geworden; laat ik het zo zeggen. NAM wil geen besluit nemen over wat er met die woningen moet gebeuren, terwijl de Nationaal Coördinator deze batches wel wil doorzetten, dus wel wil doorgaan met het versterken van deze woningen. Ook daar komen we straks nog uitgebreider op terug. Maar waar ik nu benieuwd naar ben, is: wanneer werd u op de hoogte gesteld van deze signalen die NAM afgaf, namelijk dat daar even mee gestopt moest worden?

De heer **Wiebes**:

Ik herinner me eigenlijk helemaal niet dat NAM dat wilde. Maar laten we het zo zeggen: onder het regime van een reguliere versterkingsoperatie met behoud van alle afspraken die er in het begin waren over gaswinning, is er ook helemaal geen reden om dat stop te zetten. Als je niet iets fundamenteel verandert, dan moet je het proces gewoon blijven volgen. Ik weet niet of ik heel uitgebreid heb stilgestaan bij een dergelijk signaal van de NAM, maar als er geen aanleiding voor is, dan gaan wij dat niet veranderen. Ik weet niet of ik dat heel serieus heb genomen.

De heer **Kwint** (SP):

Ik weet ook niet hoe lang u daarbij stil heeft gestaan. Het conflict tussen NAM en de NCG loopt wel dusdanig hoog op dat op 16 maart de NAM-directeur een zogenaamde escalatiemail stuurt. Dat is een verzoek richting Economische Zaken voor het plannen van een escalatieoverleg.

De heer **Wiebes**:

O ja.

De heer **Kwint** (SP):

Dat wordt in de loop der jaren dusdanig weinig gedaan dat het toch wel reden geeft om te denken dat het voor de NAM een serieuze kwestie was dat zij de versterkingsopgave fors willen inperken, nog voordat er een besluit is genomen over het winningsbesluit. Zegt die escalatiemail u iets?

De heer **Wiebes**:

Ik weet dat er een escalatieoverleg is geweest ...

De heer **Kwint** (SP):

Twee maanden later.

De heer **Wiebes**:

Ja, maar dat was niet voor het nulbesluit. Ik kan hier alleen maar naar raden. Maar op het moment dat er geen nulbesluit lag, was er voor het departement, het Rijk of wie er dan ook bij betrokken was, natuurlijk geen reden om te zeggen: nou gaan we het helemaal anders doen. Ik bedoel, de situatie is niet veranderd. Je kunt hooguit zeggen: het tempo ligt veel te laag. Maar als je geen uitzicht hebt op iets anders, heeft het stopzetten van iets an sich geen bevorderende werking op het tempo. Ik weet dus niet of het departement de logica daarvan überhaupt heeft ingezien. Ik herinner mij een escalatieoverleg van na de ...

De heer **Kwint** (SP):

Dat is inderdaad het overleg dat plaatsvindt naar aanleiding van die mail. Daar zat het nulbesluit precies tussen.

De heer **Wiebes**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

We zien dat het ministerie van Economische Zaken in februari en maart 2018 de besluitvorming voorbereidt over het op termijn verlagen van de gaswinning. Er gebeurde in die maanden zeer veel in korte tijd. We willen daar met u in een aantal stappen doorheen gaan lopen. Dat zijn een stuk of vijf stappen. In de eerste plaats staan we stil bij uw eigen overwegingen en hoe u uiteindelijk tot de conclusie kwam dat de gaswinning helemaal beëindigd zou moeten worden. In de tweede plaats gaan we in op de verwachte impact van een nieuw besluit op de versterkingsopgave. Vervolgens gaan we in op de vraag wie u betrok bij het besluitvormingsproces en hoe de gesprekken over uw voornemen verliepen. Daarna willen we dieper met u ingaan op de financiële onderbouwing van het besluit. Tot slot staan we stil bij de communicatie over de implicaties van het besluit.

U bent in februari 2018 enige tijd bezig met het zoeken naar mogelijkheden om de gaswinning verder omlaag te brengen. Wanneer kreeg u het idee om de gaswinning in Groningen helemaal te beëindigen?

De heer **Wiebes**:

In februari/maart. Dat sluimerde al wel voor de jaarwisseling, maar dat was nog wel echt theoretisch. Ik denk dat ik concreet gedacht heb dat het het moment was om de knoop door te hakken in februari/maart.

Mevrouw **Kat** (D66):

Was dit ook naar aanleiding van een boodschap van de inspecteur-generaal van het Staatstoezicht op de Mijnen?

De heer **Wiebes**:

Dat mag ik aannemen, want het centrale punt van mij was de hele tijd veiligheid. Mijn enige bron daarin was SodM, Staatstoezicht op de Mijnen. Ik sprak ook met de inspecteur-generaal over veiligheid. Hij was in feite mijn bondgenoot in de strijd om de veiligheid, die verder overigens nog zo veel andere dingen bevatte, maar de concentratie op veiligheid deelde ik met hem.

Mevrouw **Kat** (D66):

De heer Gaastra verklaarde in zijn openbaar verhoor dat in de dagen erna, in gesprek met u, het beeld ontstond: dit kunnen we beter gewoon helemaal stoppen.

De heer **Wiebes**:

Ja. Ik vond die discussie gewoon logisch onontkoombaar ... Niet de discussie, maar de conclusie.

Mevrouw **Kat** (D66):

Vervolgens zien we dan het daadwerkelijke voorstel terug in de mail van u, maar dan wel rond 13 maart 2018.

De heer **Wiebes**:

Ja, zeker.

Mevrouw **Kat** (D66):

In die mail schrijft u: "De bruto gasbaten zijn circa 2 miljard per jaar, terwijl een aflopende reeks in diezelfde periode 1 miljard per jaar gemiddeld doet,

en de incidentele extra verstevigingskosten 10 miljard. Is de nulvariant niet ook gewoon financieel aantrekkelijker, tenzij je heel lang 12 blijft winnen?"

De heer **Wiebes**:

Ja, mijn collega's waren natuurlijk al vanaf ik denk toen we er bewindspersonenoverleg over hebben gehad, bezorgd over de begrotingsconsequenties. Ik vocht een beetje tegen het idee dat we dit om financiële redenen niet zouden kunnen doen. Ik worstelde mij dus in allerlei bochten om aan te tonen dat de schade nog wel te behappen viel. Dat er discussie bestond over geld in die periode ... Er is in die beginperiode enorm veel over geld gesproken. Een van de langjarige inkomstenbronnen van het Rijk zette ik onder druk. Iedereen had verdomd goed door dat dat geld ging kosten. Maar ik had er natuurlijk wel baat bij om die beelden niet al te gek uit de hand te laten lopen. Later werd daar zelfs een naam aan gegeven, "het dubbel-negatiefscenario", waarin het ergste van twee werelden financieel op elkaar werd gestapeld. Die beelden vond ik onlogisch als ik afging op de uitspraken van het SodM. Ik had geen zin om overdreven of onrealistisch hoge financiële drempels op te werpen voor een besluit dat ik inmiddels vanuit veiligheidsoptiek onontkoombaar vond. Ik heb mij dus in alle bochten gewrongen om te zorgen dat er niet de meest gekke schrikbeelden op financieel terrein kwamen. Er waren natuurlijk altijd een aantal onzekerheden waar niemand iets van wist. Die waren dus moeilijk te beïnvloeden. Ik zou voor die getallen nu overigens wel betere getallen weten te verzinnen. Maar dat kwam in die mail, inderdaad. Dat heb ik gedaan, ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Mevrouw Van Loon verklaarde vorige week in haar verhoor dat Shell al eerder in 2017 contact zocht met het Rijk en het voorstel op tafel legde om de gaswinning op termijn terug te brengen naar nul. In hoeverre was u op de hoogte van die voornemens van Shell?

De heer **Wiebes**:

Ik herinner me dat niet actief, maar dat zou heel goed kunnen. Elke gasproducent weet dat elk veld ooit op nul uitkomt. Dus zeggen "op termijn naar nul", zegt niks. Het tempo dat ik, en later het kabinet, natuurlijk in gedachten had, was echt andere koek.

Mevrouw **Kat** (D66):

Het was van Shell dus een nikszzeggende opmerking?

De heer **Wiebes**:

Ik weet niet wat ze ermee hebben willen zeggen. Ik sluit allerlei goede wil aan de kant van de oliemaatschappijen helemaal niet uit. Ik kan mij heel goed voorstellen dat ze daar een groot pad in gedachten hadden. Maar als je er geen beeld en geluid bij levert, dan is het een gratuite opmerking. Ik heb destijds van Gaastra begrepen -- nou ja, op ongeveer dezelfde dag dat we dat besluit namen -- dat de oliemaatschappijen aan de andere kant van de lijn wel even heel stil waren toen ze dat te horen kregen. Ik zou me dus toch kunnen voorstellen dat de oliemaatschappijen bij die nul een heel andere termijn in gedachte hadden. Maar vraag dat vooral aan de oliemaatschappijen. Ik bedoel: ik sluit hele goede wil aan de kant van de oliemaatschappijen absoluut niet uit; dat zijn ook Nederlanders.

Mevrouw **Kat** (D66):

Beïnvloedde wat Shell aangaf uw eigen beeld over de hoogte van de gaswinning?

De heer **Wiebes**:

U geeft me nu deze uitspraak, maar ik herinner die mij niet als een overweging. Ik weet wel dat oliemaatschappijen baat hebben bij winning, maar het zijn ook normale mensen. Die zullen op een gegeven moment misschien zien dat het niet meer gaat. Maar het gaat erom dat je op een gegeven moment een knoop doorhakt en een termijn noemt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat waren de belangrijkste inzichten die maakten dat u het wenselijk vond om de gaswinning terug te brengen naar nul?

De heer **Wiebes**:

Nogmaals, we hadden een hele concrete veiligheidsbelofte gedaan: het niveau van veiligheid, een termijn en op de achtergrond "horen wij nog bij Nederland?". Wij waren die veiligheidsbelofte niet aan het waarmaken. Niemand kon mij vertellen, ook vandaag niet, hoe we die versterkingsoperatie zo sterk konden versnellen dat we wel aan de belofte zouden voldoen, of zelfs maar in de verste verte aan de belofte zouden voldoen. Dat moet ertoe leiden dat je zoekt naar een ander instrument om het veilig te krijgen. Versterking is daarbij niet overbodig geworden, maar er moet wel iets bij. "Erbij" was gas naar nul. Want dat zou onherroepelijk voor meer veiligheid zorgen.

Mevrouw **Kat** (D66):
Dus gaswinning kan niet veilig?

De heer **Wiebes**:

Toen niet meer, in elk geval niet als je het tempo van de versterking beschouwde. Als we al die huizen hadden kunnen versterken in vier jaar -- iedereen had er vertrouwen in gehad en ik had er ook vertrouwen in gehad -- dan had ik daar misschien anders in geopereerd. Want ik heb geen principe dat luidt: er mag in Nederland geen gas worden gewonnen. Sterker nog, in de kleine velden had ik het tegenovergestelde beleid. Ik was dus niet tegen gaswinning, maar ik stond daar voor veiligheid. Dat deden we gewoon niet goed. Ik vond de conclusie dus onontkoombaar.

Mevrouw **Kat** (D66):

Had u een idee van de invloed van de beëindiging van de gaswinning op de veiligheidssituatie in Groningen, bijvoorbeeld op het verwachte aantal aardbevingen?

De heer **Wiebes**:

Nou, eigenlijk was er niemand die dat wist. De experts, SodM en wie er later ook allemaal bij betrokken was, wisten wel met zekerheid te stellen dat het stopzetten van de gaswinning op termijn natuurlijk tot een veel veiligere situatie zou leiden. Maar de mate waarin, bleef gissen. Ook de mate waarin versterking nog nodig was, was eigenlijk allemaal gissen. Maar dat is geen diskwalificatie van de onderliggende logica. Je kon dit niet met terugwerkende kracht stilzetten.

De heer **Kwint** (SP):

Maar die onzekerheid betekent wel dat het ook ingewikkeld is om, zoals de rekensommetjes waar het net over ging, een indicatie te geven van wat het afbouwen van de gaswinning dan betekent.

De heer **Wiebes**:

Zeker. Er zijn twee componenten aan financiële gevolgen. De een is natuurlijk wat het betekent voor de inkomsten. Dat is nog redelijk te doen. Want je kunt met een gasprijs projecteren. We wisten toen nog niet dat we een totaal verkeerde gasprijs hadden, natuurlijk. We weten nu dat de gasprijs ook veel hoger kan worden. Daar rekenden we met €0,15, of zo. Dat is dus nog redelijk te ramen. Maar de gevolgen voor de versterking ... Niemand die het weet. Je weet pas wat er nodig is voor versterking als je die

huizen hebt doorgerekend. We hadden ze natuurlijk nog niet doorgerekend; ik denk vandaag ook nog niet. Ik denk dat we nog steeds het antwoord niet weten.

De heer **Kwint** (SP):

Als we dan inzoomen op de versterkingsoperatie, wat waren volgens u dan de belangrijkste redenen dat dat maar niet vlotte?

De heer **Wiebes**:

Ik zag geen aantal. Laat ik zeggen wat ik heb ervaren als de drie belangrijkste. Meteen op de eettafel in november zag ik al een operatie die een combinatie was van precisie, maatwerk en snelheid. Ik had de krassen nog op m'n gezicht staan van twee eerdere publieke rollen waarin ik met die combinatie te maken had gehad. Mijn overtuiging was: als je iets belooft wat precisie, maatwerk en snelheid combineert, dan beloof je iets wat niet kan. Daar geloof ik helemaal niet meer in. Ik weet dat we dit in de politiek vaak beloven, maar ik vind ook dat we daarmee moeten stoppen.

De heer **Kwint** (SP):

U verwijst naar twee eerdere ervaringen die u daarmee had opgedaan. Had u op dat moment al scherp voor ogen dat je er van die driehoek maximaal twee kunt kiezen?

De heer **Wiebes**:

Ja, ik heb toen in elk geval gezegd: dit gaat op deze manier nooit lukken. In het bestuurlijke team had natuurlijk ook niemand een idee voor die factor 10. Ik weet niet of ik het toen zo geformuleerd heb, maar het basisgevoel was zeker dat we met iets onhaalbaars bezig waren. Wat ik toen nog iets minder op het netvlies had, maar wat later een van de belangrijke vertragende factoren bleek, was natuurlijk dit. Ik had met die hele versterkingsoperatie voor ogen om het veiliger te maken. Maar in de regio bestonden natuurlijk ook allerlei andere belangen. Dat waren allemaal legitieme belangen, dingen als stadsvernieuwing, dorpsverfraaiing, levensloopbestendig maken, duurzaamheid: allemaal andere doelen. Die doelen waren om best goede redenen destijds allemaal bovenop die versterkingsoperatie gestapeld. We hadden dus niet ineens één doel, maar we hadden er wel vijf. Toen de gaswinning naar nul zou gaan en er opnieuw gekeken werd naar die versterkingsoperatie, zag je dat een heleboel van die doelen eigenlijk onderling strijdig waren en dat het opstapelen van al die verschillende doelen, die allemaal met één operatie moesten worden

verwezenlijkt, een opgave was die eigenlijk bijna niet te doen was. Later hebben we dus pogingen gedaan om die doelen van elkaar los te koppelen. Dat waren begrijpelijke doelen, maar ze allemaal in één operatie verenigen leidt tot een reusachtig gepolder.

De heer **Kwint** (SP):

Loskoppelen houdt dan in dat je zegt: aan de ene kant veiligheid en aan de andere kant al die andere belangen.

De heer **Wiebes**:

Ja. Dat was het opstapelen van al die verschillende doelen. Dat heeft uiteindelijk voor een ongelofelijke hoeveelheid gepolder gezorgd en was daarmee vertragend. Er was nog een derde. In het begin heb ik gedacht: dat zal wel loslopen. Maar het liep niet los. Dat was het feit dat de NCG enerzijds sturend was in de versterkingsoperatie, maar dat de werkelijke uitvoering werd aangestuurd door het Centrum Veilig Wonen. Er zaten ook altijd verschillen in gegevens tussen de NCG en het CVW. We wisten dus nooit wat de goede getallen waren. We hadden ook eigenlijk geen toegang tot de werkelijke productiekennis en de productiecijfers van het Centrum Veilig Wonen.

De heer **Kwint** (SP):

Want die waren van NAM?

De heer **Wiebes**:

Want het was een NAM-organisatie. Nou ja, niet "want". Dat had misschien ook anders gekund. We hadden ook andere afspraken met de NAM kunnen maken. Maar dat was er niet. We hadden dus helemaal geen inzicht. Het was een black box. Zo kon het een keer gebeuren dat we dachten dat er flink wat productie werd gedraaid. Dat was, om wat voor reden dan ook, toch niet het geval. Toen ben ik in 2019 tot de conclusie gekomen dat we zo niet door konden met twee organisaties. Maar de fusie van twee uitvoeringsorganisaties, de ene privaat en de ander publiek, was geen feest. Dat heeft onherroepelijk voor vertraging gezorgd. Je ziet de cijfers in 2019 dus ook naar beneden donderen.

De heer **Kwint** (SP):

We komen straks nog even terug op wat u aantrof bij de fusie en wat voor vertraging dat opleverde. Ik wil nog even terug naar maart 2018. We zien al vroeg in maart dat de inschatting van het ministerie is dat er bij een forse

verlaging van de gaswinning -- het gaat dan nog niet over nul, maar over die forse verlaging -- ook veel minder huizen versterkt hoeven te worden en dat die inschatting ook meegenomen wordt naar een van de overleggen in de regio. Hoeveel steun kreeg u in de regio voor deze aanneme, voor het idee dat wanneer de winning fors verlaagt, de versterking dan ook een stuk kleiner kan?

De heer **Wiebes**:

In mijn herinnering was de regio daarin toch vrij realistisch in de zin dat iedereen snapt: "Het wordt veiliger als de gaswinning naar beneden gaat. Als het veiliger wordt, zijn er minder huizen die onveilig zijn. Als er minder huizen zijn die onveilig zijn, hoef je minder te versterken." Volgens mij was dat weinig controversieel. Het ging daarna natuurlijk wel over specifieke groepen huizen die ergens in het proces zaten. Wat moest daar dan mee gebeuren? Dat was een groot pijnpunt voor iedereen. Dat was een grote discussie. Maar het hele gegeven dat door de gaswinning minder huizen onveilig zijn ... In alle eerlijkheid: met bewoners had ik het eigenlijk bijna nooit over al die andere doelen. Bewoners begonnen altijd over veiligheid, nogmaals, met best stevige tekenen van wat dat voor hun leven betekende.

De heer **Kwint** (SP):

Kreeg u ook al reacties vanuit de NAM in dat stadium, dus begin maart? Die hebben dan eerder zelf al aangegeven dat zij een herijking van die versterkingsoperatie zouden willen.

De heer **Wiebes**:

Jazeker. Ik had niet alleen bij schade, maar ook bij versterken natuurlijk best contact met de NAM af en toe. Toen dat veranderde perspectief kwam, wilde ik eigenlijk zo snel mogelijk naar een nieuwe aanpak van de versterking. Dat was op zich iets wat de NAM ook wel wilde. Daar heb ik het wel met ze over gehad. Die hebben wel aangegeven "wij willen hier geen besluit over nemen", wat ik ... Nou ja, weet je: wel bij mij aankomen, maar dat niet openbaar willen zeggen ... Nou goed, ik wist dat ik daar dan alleen stond.

De heer **Kwint** (SP):

Zij wilden niet in het openbaar pleiten voor een verkleining van de versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Nee, nou, in elk geval niet ... Er stond één groep huizen waar besluitvorming

over moest komen. Ik maakte me zorgen over die groep, want ik dacht: die groep kunnen we meteen achteraan in de file laten aanschuiven. Maar we hadden de Mijnraad met allemaal experts eromheen. Die hadden de beste aardbevingsdeskundigen van Nederland bij elkaar gezet.

De heer **Kwint** (SP):

Daar komen we straks nog even op terug.

De heer **Wiebes**:

Dus ik verwachtte daar nogal wat van. Ik wilde graag over naar een veel snellere aanpak. We weten allemaal: versterking is nog nodig. We weten allemaal: het gaat te langzaam. Laten we het ijzer smeden nu het heet is en proberen in te zetten op de snelste methode. Toen heb ik de NAM ook nog weleens gevraagd: stel dat we het anders zouden doen en dat sommige huizen niet meer nodig zouden zijn, ben je dan bereid om daar toch voor te betalen aan de bewoners?

De heer **Kwint** (SP):

We zien een vrij expliciete mail van u van 18 maart, waarin u eigenlijk zegt: "Ik neig er sterk naar om in te zetten naar nul. Kunnen jullie dat voorbereiden? Want op dit niveau van 12 miljard verdien je een miljard per jaar en haal je je een versterkingsoperatie van 4 tot 6 miljard op de hals." Dan wordt daar vervolgens verder aan gerekend. In de uiteindelijke berekeningen die u voorlegt aan de ministerraad, wordt uitgegaan van in totaal 3.000 te versterken woningen in het scenario van de beëindiging van de gaswinning. Wanneer de gaswinning naar 12 miljard kuub per jaar gaat, gaat het om ruim 20.000 woningen. Hoe kwam u aan dat getal van 3.000 woningen?

De heer **Wiebes**:

Ik herinner me het getal van 3.000 woningen niet eens meer. Ik kwam daar sowieso niet aan, want ik was niet de ramer. Maar niemand was eigenlijk een goede ramer. Hoe kun je dat ramen? Je weet of een huis onveilig is als je het hebt geïnspecteerd en doorgerekend. Er waren nog bijna geen huizen geïnspecteerd en doorgerekend, dus wat een gek ervoor geeft. Kern in dat ministerraadbesluit ... Dat ministerraadbesluit gaat natuurlijk onherroepelijk in belangrijke mate ook over geld. Dat is niet raar, want de regering heeft de taak om de financiën in de gaten te houden. Dan zie je dat de verwachtingen van de collega's dat dit onherroepelijk geld gaat kosten, wat ze aan het begin bij het kennisnemen hiervan stuk voor stuk al dachten, natuurlijk ook

gewoon klopt. Want elke variant om de gaswinning te verminderen, kost gewoon geld. Het is altijd een aanslag op het saldo, maar ook op het uitgavenplafond. Dat was in financiële zin dus geen optimistische boodschap. Iedereen begrijpt dat natuurlijk ook wel. Er is niemand die denkt dat het een meevaller is voor het Rijk als je de gaswinning in Nederland stopt. Ik denk achteraf gezien dat die 3.000 ... Ik weet niet het verdere verloop van de operatie. Ik heb niet het hele dashboard bijgehouden in die hele periode. Maar ...

De heer **Kwint** (SP):
Het is iets meer geworden.

De heer **Wiebes**:
Ik denk dat het een vrij optimistische schatting mag worden genoemd. Maar zelfs met die optimistische schatting droop het bloed er natuurlijk uit, financieel gezien. Dat was geen vrolijk beeld. Maar ja, het is wel zo -- dat spreekt voor dit kabinet, vond ik -- dat de veiligheid het heeft gewonnen van de financiën.

De heer **Kwint** (SP):
Mede op basis van deze indicatie, of gissing of berekening?

De heer **Wiebes**:
Ja, of gissing of berekening ... Ik denk niet dat het besluit anders was geweest als de ramers mij 6.000 hadden meegegeven.

De heer **Kwint** (SP):
We komen straks nog even specifiek terug op de financiële overwegingen en hoe het in de ministerraad ging. Maar was u op het moment dat u die indicatie van 3.000 woningen kreeg al in staat om dat getal te wegen? U maakt er nu heel veel relativerende opmerkingen bij, zo van: wat een gek ervoor geeft. Wist u dat al toen u dat toen kreeg?

De heer **Wiebes**:
In alle eerlijkheid: ik denk dat ik in die twee weken daarvoor nog allerlei andere ramingen langs heb zien komen. Op een gegeven moment weet je wel dat we het gewoon niet weten. Ik was er alleen op uit om niet de ministerraad voor te spiegelen dat er een dubbel-negatiefscenario zou zijn. Als SodM duidelijk zegt "het wordt gewoon veiliger", wordt die operatie ook kleiner. Ik ga mijn collega's dus niet een beeld voorspiegelen dat

overduidelijk onlogisch is. Maar wat het werkelijke getal is? Ik weet het niet. We hebben een heleboel getallen zien langskomen.

De heer **Kwint** (SP):

U zegt nu: het wordt dan veiliger. Maar hoelang dat duurt, de seismische analyse hoelang het duurt ...

De heer **Wiebes**:

Klopt.

De heer **Kwint** (SP):

... voordat het veiliger wordt, heeft natuurlijk een gigantische implicatie voor hoeveel woningen je tot die tijd nog moet versterken.

De heer **Wiebes**:

Zeker, zeker. We zien daarna ook dat het optimisme nog een tijdje bleef, want daarna is de Mijnraad eraan gaan rekenen en die kwam drie maanden later met, in mijn herinnering, een soortgelijk getal. Echt veilige huizen, dat waren er 1.500 en dan kwam er nog iets bij uit -- in jargon, geen mens die het snapt -- de P90 en zo. Dat kwam op een qua ordegrootte zelfde soort getal uit. Ik sluit overigens niet uit, maar dat zullen we nooit meer weten, dat ... Die Mijnraad heeft die berekening gemaakt, ervan uitgaande dat die nieuwe methode, de nieuwe versterkingsmethode, ogenblikkelijk zou worden ingevoerd. Als dat daadwerkelijk was gebeurd, was het aantal te versterken huizen misschien wel minder geweest en hadden we minder mensen uit hun huis moeten jagen. Maar het is allemaal gissen, we wisten het toen niet en we weten het nog steeds niet.

De heer **Kwint** (SP):

De heer Kuijpers, de hoge ambtenaar bij het minister van Binnenlandse Zaken, heeft hier verklaard dat hij op de notitie voor zijn minister in de kantlijn de woorden "wishful thinking" had opgeschreven ...

De heer **Wiebes**:

Oké, dat kan.

De heer **Kwint** (SP):

... bij de tabelletjes die voorafgaand aan het besluit werden meegestuurd. Als ik u zo hoor, dan erkent u dat wel?

De heer **Wiebes**:

Kijk, ik heb het getal niet gemaakt. Degene die reden had voor wishful thinking was ikzelf, maar ik heb die ramingen niet gemaakt. Ik heb er een heleboel zien langskomen. Ik denk dat ik nu kan vaststellen -- nogmaals, ik heb de laatste cijfers niet bekeken -- ik denk dat we tot de conclusie moeten komen dat dat te optimistisch was. Maar een ramer neemt niet mijn wishful thinking over; ik maak die ramingen niet.

De heer **Kwint** (SP):

We raakten net al even aan de relatie met de seismische voorspellingen. Hoelang de bodem nog onrustig blijft nadat je stopt met gaswinning heeft een forse implicatie voor hoeveel je moet versterken. Waren daarvoor inschattingen voorhanden, los van dat het ooit een keer veiliger gaat worden? Was er enige indicatie op basis van een seismische analyse wat een nulbesluit zou betekenen voor de activiteit in de bodem?

De heer **Wiebes**:

Niet dat ik weet, nee. Ik weet wel het omgekeerde. Als we zo waren doorgegaan met de gaswinning, hadden we die belofte op geen stukken na waargemaakt. Dus het omgekeerde was waar. Maar hoeveel je daarmee wegneemt door het op nul te zetten? We weten het nog steeds niet denk ik. Misschien wel, maar dan komen we daar straks wel op.

Mevrouw **Kat** (D66):

De aanname van een forse verlaging van de gaswinning en minder versterking van huizen: welke steun kreeg u daarbij van NAM?

De heer **Wiebes**:

Wat voor steun kreeg ik ...?

Mevrouw **Kat** (D66):

Van NAM.

De heer **Wiebes**:

Van de NAM? Maar het ministerraadbesluit is toch niet aan de NAM voorgelegd?

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat is niet voorgelegd aan de NAM. Maar wel aan de regio?

De heer **Wiebes**:
Voor de besluitvorming?

Mevrouw **Kat** (D66):
Ja.

De heer **Wiebes**:
Nee, nee, zeker niet. Dat zou echt als een politiek kwade daad worden uitgelegd, en dat vond ik zelf ook. Het gebeurt een enkele keer in een kabinet dat een collega iets naar buiten brengt wat nog niet besloten is en dan sta je met elkaar voor het blok. Dat is in de ministerraad echt iets ernstigs. Dat mag je echt nooit doen en ik wilde het ook niet doen, want ik dacht dat ik mijn collega's wel kon overtuigen, dus die truken leken mij niet aan de orde. Ik hield het echt zorgvuldig geheim. Ik bedoel, ik heb geprobeerd met zo min mogelijk mensen aan dat besluit te werken.

Mevrouw **Kat** (D66):
Het ging er net over of NAM bereid was om te betalen voor huizen die niet versterkt hoefden te worden. Wat voor reactie kreeg u daarop van NAM?

De heer **Wiebes**:
De NAM was daar wel toe bereid. Dat is ook wel logisch. NAM had natuurlijk op de agenda om zo min mogelijk huizen te versterken, dat snap ik ook. Het is gewoon een onderneming. Als je het leed bij de bewoners kan wegnemen door een deel van het bedrag toch te betalen ... Ik was niet zo verbaasd dat ze daartoe bereid waren. Ik heb wel een keer bij de regio getoetst of het akkoord was om mensen -- er was ze niks toegezegd, maar er was toch een verwachting gerezen -- daarvoor te betalen, gewoon een schadeloosstelling. Mensen hebben iets meegemaakt en wat ze verder ook van die sloop vonden, ze hebben er een hele hoop gedoe mee gehad. Dat heb ik niet integraal in een bestuurlijk overleg besproken, dus het is geen regiostandpunt, maar een van de bestuurders zei dat hij dat zou beschouwen als omkoping van mijn kant. Toen dacht ik: daar wil ik niet in belanden. Jaren later is dit overigens precies wel gedaan. Ik vind dat ook terecht. Als je mensen met een hoop gelazer confronteert, hun huis uiteindelijk veilig blijkt maar er wel een hoop gelazer is geweest, vind ik het niet raar om daar gewoon financieel iets tegenover te stellen. Dat hebben we in 2020 ook gedaan, maar toen was de stemming daar duidelijk niet klaar voor.

Mevrouw **Kat** (D66):

We zien dat uw departement in maart 2018 de door u gewenste optie om de gaswinning stop te zetten verder uitwerkt en besluitvorming voorbereidt. Met wie besprak u uw plan om terug te gaan naar nul in maart 2018?

De heer **Wiebes**:

Ehm ... ja. Zeker natuurlijk met de directeur-generaal, bij wie ik het idee ook wilde toetsen -- "zeg ik nou iets heel gek, zie ik iets over het hoofd?" -- maar daarna natuurlijk allereerst in beperkte kring in het kabinet, want hier heb je de minister-president bij nodig en de minister van Financiën. Die heb ik toen gesproken. Ik weet niet meer hoe vaak en hoe precies, maar die heb ik erbij betrokken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe verliepen deze gesprekken?

De heer **Wiebes**:

Nou, ik was verheugd over die gesprekken. De minister-president ondersteunde het idee bijna vanaf het begin, die vond echt dat we dat moesten oplossen en had ook wel, geloof ik, uit mijn richting onconventionele oplossingen verwacht. Hij ondersteunde het meteen. Hoekstra was ook ondersteunend. Tuurlijk, er zijn nog een heleboel financiële gesprekken geweest, want die man moet zijn werk doen, hij is minister van Financiën. Als je iedereen toejuicht die om geld komt vragen, ben je geen goede minister van Financiën. Maar hij was ook ondersteunend en dat was hij natuurlijk ook al geweest bij het schadeprotocol, al veel eerder. Ook daar zag hij in dat dat heel anders gedaan moest worden -- met onherroepelijk meer risico's voor het Rijk. Maar hij is eigenlijk ook vanaf het begin ondersteunend geweest.

Mevrouw **Kat** (D66):

U noemt specifiek Hoekstra en Rutte. Nog andere kabinetsleden?

De heer **Wiebes**:

Niet heel specifiek. Ik zal me een deel niet herinneren, maar een deel ... Ik heb mezelf dat later ook kwalijk genomen. Ik heb mijn collega's, uit angst dat dingen zouden uitlekken, er wel heel laat bij betrokken. Er is een enkele collega geweest tot wie het eigenlijk pas doordrong op de 29ste maart. Mijn wens om ze niet voor het blok te zetten en het niet te laten uitlekken heeft er toch toe geleid dat een enkele collega juist wel voor het blok gezet wordt.

Ik heb in de aanloop naar die uiteindelijke ministerraad net iets te weinig collega's er echt bij betrokken, heb ik achteraf geconcludeerd. Nou ja, het stond ook onder hoogspanning en ik liep van het een naar het ander; ik was zeven dagen per week aan het rennen. Maar het had mij wel gepast om de collega's er wat eerder bij te betrekken.

Mevrouw **Kat** (D66):

We zien dat andere departementen, met name Financiën en Algemene Zaken, aanvankelijk niet overtuigd zijn van uw voornemen om de gaswinning te beëindigen. Hoe overtuigt u hen er toch van dat die stap noodzakelijk was?

De heer **Wiebes**:

Nou, ik geloof eigenlijk niet dat er gebrek aan steun was van de minister-president en de minister van Financiën. Ik kan mij heel goed voorstellen dat het ministerie van Algemene Zaken en het ministerie van Financiën sceptisch waren, maar ter verdediging: dat is ook precies hun rol. Als de Begrotingszaken en de IRF'en van deze wereld op de grond gaan liggen voor iedereen die met een gat in de begroting aankomt, dan gaat het mis met het land. Maar van de bewindspersonen, de twee die ik noem, herinner ik mij een ondersteunende houding -- niet zonder vragen, maar wel ondersteunend.

Mevrouw **Kat** (D66):

U maakt een onderscheid tussen het ministerie en de bewindspersonen. Is het dan de bedoeling dat u die ministeries gaat overtuigen of is dat het werk van die ministers, die kabinetsleden?

De heer **Wiebes**:

Een beetje van beide. Als Hoekstra ondersteunend is aan het idee, kan ik niet redelijkerwijs van hem verwachten dat hij met allemaal tabellen en spreadsheets naar zijn ambtenaren loopt. Daar heeft het departement van EZK wel degelijk een rol in. Er is dus heel intensief overleg geweest. Ook verderop in het dossier, bijvoorbeeld bij het Akkoord op Hoofdpijnen, zie je steeds hechte samenwerkingen tussen die departementen. Dat is wel een beetje hoe het gaat.

Mevrouw **Kat** (D66):

Zocht u in die fase ook contact met NAM, EBN, Shell en Exxon?

De heer **Wiebes**:

In de periode tot de 29ste?

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja.

De heer **Wiebes**:

Nee, natuurlijk niet, want dan zou het kunnen uitlekken. Je weet ook niet wat voor ... Ik had niet het idee dat ik de oliemaatschappijen aan het blij maken was en dan heeft het ook niet zo veel zin om ze ergens bij te betrekken. Dat zijn commerciële organisaties. Ik had niet het idee dat ze iets kwaad in de zin hadden, maar die hadden wel een belang en ik wilde partijen met een ander belang dan het publieke belang niet per se te vroeg in de gelegenheid stellen om hun eigen belang na te streven. Ja, het klinkt wel heel onaardig, maar dat is wel hoe dat gaat.

Mevrouw **Kat** (D66):

En EBN? Was daar niet ook een publiek belang belegd om ze mee te nemen in dat voornemen?

De heer **Wiebes**:

Ik ben zelf niet degene geweest die met ze heeft gesproken in die periode. Ik neem aan dat er ambtelijk overleg kan zijn geweest, maar dat weet ik niet zeker. Het was ook wel een zeer hectische periode. Om in tweeënhalve maand tijd de gaswinning stil te zetten of althans dat besluit te nemen, was een idiote hectiek. Onherroepelijk zijn er gaten gevallen in overleg. Ik bedoel, als je er een jaar voor had gehad, had je dat net iets ordentelijker kunnen doen. Ik ben ervan overtuigd dat er geen andere uitkomst was, maar dan had je net wat meer tijd kunnen nemen voor alle stakeholders.

Mevrouw **Kat** (D66):

De heer De Jong van Exxon verklaarde in zijn openbaar verhoor dat hij wel enkele dagen daarvoor op de hoogte was van uw voornemen om de gaswinning naar nul te brengen.

De heer **Wiebes**:

Zo, zo. Nou, dat lijkt mij dan volstrekt buiten de orde. Als het waar is, dan is er iets gebeurd wat ik in elk geval niet wist, want ik heb met de dg afgesproken dat wij de avond van tevoren een heel select aantal mensen zouden bellen. Hij zou de olies doen, volgens mij op de avond ervoor en niet

verder daarvoor. In zijn woorden: het viel even stil bij de olies; dit hadden ze niet verwacht. Ik had besloten om de commissaris te bellen de avond van tevoren omdat ik er ook wel op vertrouwde dat de commissaris zijn mond zou houden. Ik had hem ook gevraagd om als het niet doorging, het weer te vergeten.

Mevrouw **Kat** (D66):

Had u hem op dat moment gevraagd om steun voor niet alleen "naar nul" maar ook als het gaat om de versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

In dat gesprek niet. Dat gesprek was gewoon de avond van tevoren. Ik kan me niet herinneren dat ik daar om steun voor een versterkingsoperatie ... Nou, misschien heb ik het. Ik weet niet of ik nou ... Ik bedoel, de commissaris was niet iemand die je om steun kon vragen voor iets waar hij zelf niet achter stond, maar het was wel een persoon die systemen en consequenties en cijfers en zo begreep. Dus het was wel regelmatig zo dat ik met de commissaris samen tot conclusies kwam waarbij we allebei dezelfde logica onderschreven. Het was iemand met wie ik ... Kijk, hij zat in een buitengewoon moeilijke positie en daardoor bleef het natuurlijk ingewikkeld, maar in elk geval op het niveau van logica schakelden wij vrij goed en hadden we niet vaak een heel verschillende uitkomst van logica die op tafel lag. Ik denk dus niet dat ik moeite zou hebben gehad om hem ervan te overtuigen dat op een gegeven moment ook een versterkingsoperatie moet worden aangepast. Maar ik kan me niet herinneren dat ik dat in dat gesprek op die avond heb gedaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Op 27 maart 2018 plaatst de onderraad van de ministerraad vraagtekens bij uw aanname dat het stopzetten van de gaswinning leidt tot een kleinere versterkingsoperatie.

De heer **Wiebes**:

Sorry, in welke periode is dat?

Mevrouw **Kat** (D66):

27 maart.

De heer **Wiebes**:

O ja. Dat was een ...?

Mevrouw **Kat** (D66):

Nog voor het besluit. Een onderraad van de ministerraad.

De heer **Wiebes**:

Een onderraad van de ministerraad. Oké.

Mevrouw **Kat** (D66):

Die plaatst vraagtekens bij uw aannahme dat het stopzetten van de gaswinning leidt tot een kleinere versterkingsoperatie. Dan wordt voorgesteld om eerst te besluiten om zo snel mogelijk terug te gaan naar 12 miljard kubieke meter, en pas nadat de studies van de experts gereed zijn een besluit te nemen over teruggaan naar nul. Waarom wilde u niet wachten op die onderzoeksresultaten?

De heer **Wiebes**:

Omdat ik ervan overtuigd was dat het onderzoeken van iets waar je niets van weet ook niets zal opleveren. Ook vandaag weten we het nog niet. We hadden tot vandaag kunnen wachten en dan hadden we vandaag weer gezegd: nee, we weten het nog steeds niet precies. En dat is ook zo. Feit is dat het er minder worden, maar daar gaat het ook niet om. Het gaat er niet om of een versterkingsoperatie kleiner wordt, het gaat er in mijn optiek zelfs niet over hoeveel die kleiner wordt, het gaat om het doel. We zijn de hele tijd doel en middel door elkaar aan het halen. Het doel is veiligheid. Versterken is maar een middel. Er is niet een doel om de versterkingsoperatie kleiner te maken, dat is een consequentie. Maar het gaat gewoon om veiligheid en daar bestaat geen onhelderheid over. Hoeveel huizen dittum of dattum is niet de kern. Dan heb je het over een middel, maar je moet het hebben over het doel. En over dat middel zouden we niet veel meer te weten zijn gekomen. Nogmaals, ook vandaag weten we het antwoord niet op die vraag van de 27ste maart. Daar weten we nog steeds het antwoord niet op. Wat heeft wachten voor zin? In mijn achterhoofd speelde ook de "horen wij nog bij Nederland?"-vraag een rol. Er was dus ook nog een niet-technische reden om te zeggen: zullen we nu 'ns een keer doen waarvan we zeker weten dat het nodig is?

Mevrouw **Kat** (D66):

Een niet-technische reden is dan die veiligheid?

De heer **Wiebes**:

De veiligheid is de technische reden. Veiligheid is het doel. Maar er speelt

nog zo veel meer omheen. Als je weer een besluit neemt dat eigenlijk een beetje pappen en nathouden is -- we gaan naar 12, maar we weten al: dat is niet genoeg -- wat doe je dan? De "horen wij nog bij Nederland?"-vraag wordt dan niet overtuigend beantwoord.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaarde eerder dat de Mijnraad ook nog met een advies zou komen; "daar verwachtte ik nogal wat van".

De heer **Wiebes**:

Ja, dat ging over de versterkingsoperatie. De aanleiding voor mij om die gaswinning naar nul te doen, was omdat die versterkingsoperatie in haar eentje die veiligheid niet zou brengen, op geen stukken na. Maar we wisten wel dat versterking nog nodig was en we wisten ook dat het hele perspectief, het hele vooruitzicht op veiligheid, veranderd was. Iedereen kon bedenken dat daar vermoedelijk een andere aanpak bij hoorde. Toen heb ik de Mijnraad gevraagd daarover een advies te maken, maar niet alleen de Mijnraad, want we hebben toen allerlei constructie-experts, seismiciteitsexperts, aardbevingsdeskundigen en noem het allemaal maar op, bij elkaar gehaald en op hen een beroep gedaan: wij willen van jullie het beste antwoord weten op hoe we moeten doorgaan met die versterkingsoperatie. In het begin hadden de experts daar niet per se allemaal zin in, die hadden ook wel wat andere dingen te doen. Maar ik heb ze allemaal uitgenodigd, zelfs op het departement, en ik heb gewoon een beroep op ze gedaan. Ik heb gezegd: ik snap ieders agenda en ik snap dat in het veld sommige van de individuen zich misschien zelfs als concurrenten beschouwen, maar ja, ik doe nu een beroep op u vanuit het landsbelang. Toen hebben ze daar ter plekke op het departement allemaal ja gezegd en kon dat traject van start. Daar verwachtte ik inderdaad wel wat van. Er waren ook wel inleidende beschietingen geweest, want SodM zelf had een keer vlak na Zeerijp allerlei stukken de wereld in gestuurd waarin ze zeiden: die versterkingsoperatie moet anders. Ik had zelfs een stuk -- er is er later nog een gekomen -- van de Groninger Bodem Beweging. In dat eerste stuk stonden een aantal verstandige dingen, maar halverwege die periode van drie maanden kwam er nog een tweede stuk uit en ja, dat vond ik allemaal klinkklare logica. Ik dacht: het moet ook echt anders, maar laat ik het nou niet zelf gaan zitten verzinnen. Toen is de Mijnraad gekomen met het advies met daarin inderdaad elementen van de Groninger Bodem Beweging en elementen van SodM. De experts hadden er zelf ook nog allerlei dingen aan

toegevoegd. Ik vond dat een verstandig advies. Maar ik verwachtte er in die periode inderdaad het een en ander van.

Mevrouw **Kat** (D66):

In de notitie van Economische Zaken van 22 maart 2018 ten behoeve van de ministerraad, lezen wij: "Er is haast bij het nemen van het besluit de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen ...

De heer **Wiebes**:

Wiens tekst is dit, "lezen wij"? Heb ik dat gezegd of heeft iemand dat gezegd?

Mevrouw **Kat** (D66):

Het is een notitie van Economische Zaken van 22 maart 2018.

De heer **Wiebes**:

Een ambtelijke notitie?

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, ten behoeve van de ministerraad.

De heer **Wiebes**:

Oké.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik citeer: "Er is haast bij het nemen van het besluit de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen, omdat elke vertraging ertoe kan leiden dat de volgende batches met te versterken huizen worden vastgesteld en in uitvoering worden genomen, en dan is het zeer moeilijk om dat terug te draaien."

De heer **Wiebes**:

Zeker.

Mevrouw **Kat** (D66):

Was dit dan de reden om op 29 maart dat besluit te nemen?

De heer **Wiebes**:

Nee, nee, totaal niet. Maar het is wel een bijkomend punt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Misschien niet een primaire reden maar wel een secundaire reden om het besluit te nemen.

De heer **Wiebes**:

Zonder dit was dat besluit ook genomen, maar ik wilde inderdaad het niet verder uitstellen. Want wat speelde er? Er stond een groep huizen klaar waar een nieuw besluit over moest worden genomen. Die mensen hadden dat besluit nog niet thuisgekregen, maar er moest een besluit genomen worden over een nieuwe groep huizen. Er zaten al 3.000 huizen in het proces. Dat ging zeer traag. Er waren er ik geloof pas 300 af, of zo. Maar er zaten 3.000 huizen in dat proces of misschien op dat moment 2.500 en er stond een nieuwe groep klaar om gewoon aan te sluiten in de file -- volgens de oude aanpak. Ik dacht: als we nou hoop hebben op een nieuwe aanpak die sneller gaat, dan moeten we die kans benutten. Want ik wilde niet dat die huizen achteraan in de file kwamen, ik wilde dat ze in een nieuwe aanpak mee konden. Op dat moment was het advies van de Mijnraad of onder regie van de Mijnraad er nog helemaal niet, maar het zoemde in de gangen van de activiteit en ik verwachtte wel dat daar echt een andere aanpak uit zou komen. Mijn bijkomende gedachte was ook: deze huizen kunnen we nu in behandeling nemen, maar ze sluiten gewoon achter aan, het duurt nog jaren voor die huizen. Later is dat trouwens ook gebleken. Ik dacht dus: laten we even wachten, laten we het besluit over die huizen nog even aanhouden totdat het Mijnraadadvies er is, dan nemen we daarna een besluit over die huizen. Nou, dat viel bij de bestuurders van de regio natuurlijk niet goed.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus het was zeker een reden, maar niet dé reden.

De heer **Wiebes**:

Nee. Dé reden: nee.

De heer **Kwint** (SP):

Wat was dan wel die reden? We hebben de afgelopen weken een hoop mensen een hoop dingen horen verklaren over deze periode. We hebben gehoord: er lag nog een SodM-advies dat er iets moest gebeuren na Zeerijp. We hebben gehoord het verhaal van net, dat er batches op het punt stonden om opgenomen te worden. We hebben gehoord: aan het winningsplan zit een bepaalde cyclus vast en die cyclus komt toch wel erg onder druk te staan op het moment dat nog niet duidelijk is hoe hoog de winning is. Maar het

Mijnraadadvies, waarvan iedereen hoopt dat het een duidelijke richting gaat geven aan het karakter van de versterkingsoperatie, was er nog niet. Heeft u overwogen om te wachten tot duidelijk was hoe die versterkingsoperatie eruit zou gaan zien?

De heer **Wiebes**:

Ik dacht dat ik dat juist deed. Ik wilde juist met het besluit over die nieuwe huizen wachten totdat duidelijk was wat dat Mijnraadadvies was, want het leek me onzin om vlak voordat we helderheid zouden krijgen over wat er mogelijk was met de versterkingsoperatie, op de oude voet door te gaan.

De heer **Kwint** (SP):

Ik bedoelde: heeft u overwogen om te wachten tot u die twee als een totaalpakket kon presenteren, namelijk het besluit om naar nul te gaan en de gevolgen daarvan voor de versterking?

De heer **Wiebes**:

Nou ... Over de versterking had ik natuurlijk nog niet zo veel te bieden, want ik had geen Mijnraadadvies, dus ik wist ook niet hoe die versterking er precies uit zou gaan zien. Ik kon natuurlijk wel iets zeggen over de gaswinning op 29 maart, namelijk: naar nul. Maar ik kon over de versterking niks anders zeggen dan dat we daar een ... nou, ik weet niet eens of ik dat in die brief schrijf, maar ... ja, een advies over gingen aanvragen of hadden aangevraagd.

De heer **Kwint** (SP):

Dat is precies mijn vraag: heeft u overwogen om het naar buiten treden met het nulbesluit uit te stellen tot u meer zekerheid had over het karakter van de versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Nee, want ik vond het daarvan niet afhankelijk. Er was niemand die dacht dat we daadwerkelijk een factor tien konden versnellen. Er waren wel gedachten dat het sneller kon en ook dat het sneller moest, maar de logica zou niet veranderen. Er was niks tussen 29 maart en 1 juli wat een ander licht zou kunnen werpen op de noodzaak om de gaswinning naar nul te doen. Er was wel in die periode iets te verwachten over hoe we dan de versterkingsoperatie zouden moeten voortzetten.

De heer **Kwint** (SP):

Ik had nog een vraag over de week voorafgaand aan het nulbesluit. De heer De Jong -- hij werd net al even genoemd -- van ExxonMobil heeft verklaard dat in de week op weg naar het besluit er ook nog een kennismakingsgesprek plaatsvond tussen u en de olies. Weet u nog wat u daar gecommuniceerd hebt over de voornemens om richting nul te gaan?

De heer **Wiebes**:

Nou, daar herinner ik mij een gesprek waarin ik met meel in de mond heb gesproken. Nogmaals, je kunt het met een gasproducent lang over nul hebben, want iedere gasproducent weet "er is altijd een nul", maar daar ging het natuurlijk niet om, het ging om wanneer. Daar kon ik voorafgaand aan een ministerraadbesluit, waarbij echt nog het een en ander moest worden uitgewerkt -- ook in die laatste dagen is er nog hard gesleuteld -- niet gewoon melden: dit wordt het nieuwe pad.

De heer **Kwint** (SP):

Dus u heeft het daar wel gehad over wat in de lijn der verwachting lag ...

De heer **Wiebes**:

Ik weet niet meer waar ik het over heb gehad, maar we hebben ze daar niet verteld: weet je, in '22 staat het op nul. Nee, nee.

De heer **Kwint** (SP):

Dat verklaart misschien het "even slikken" toen de olies van uw topambtenaar hoorden over het afbouwpad.

De heer **Wiebes**:

Zeker, zeker.

De heer **Kwint** (SP):

Ten behoeve van de uiteindelijke besluitvorming in de ministerraad worden er dan -- we hebben het er al even over gehad -- plaatjes, tabellen, gemaakt. Die schetsen twee scenario's: terug naar 12 miljard kubieke meter, conform het advies van de Mijnraad, of terug naar 0. Werd de disclaimer over de nauwkeurigheid van die cijfers ook gecommuniceerd naar de ministerraad, die uiteindelijk het besluit moest nemen?

De heer **Wiebes**:

Dat is een goede vraag. Ik neem aan dat u de ministerraadstukken heeft en dat u kunt nakijken of ik dat wel netjes gecommuniceerd heb.

De heer **Kwint** (SP):

Wij mogen daar niks over zeggen, geloof ik.

De heer **Wiebes**:

Dat weet ik niet. Laat ik het zo zeggen: het is een verhoor, maar het is geen overhoring. Ik weet het antwoord niet op de vraag of ik dat wel netjes gedaan heb, maar u kunt dat zo nazoeken en als daar niet duidelijk bij heeft gestaan dat de cijfers niet met zekerheid zijn vast te stellen, dan had dat vast beter gemoeten en als het er wel staat, staat het er wel. Ik weet het niet meer.

De heer **Kwint** (SP):

Een van de dingen die wij tegenkomen voorafgaand aan de ministerraad, is dat het nulscenario gedeeld wordt met de andere ministeries op 27 maart. Dat is op het niveau van de directeurs van de diverse ministeries. Die krijgen een indicatie van wat naar nul gaan zou betekenen. In die notitie staat: "Wat betreft het financiële verschil tussen beide scenario's wordt geconcludeerd dat in 2024, 2025 en 2026 het nul-scenario een positief resultaat voor de Staat heeft (weliswaar afnemende gasbaten, maar ook afnemende kosten van de versterking). Vanaf 2027 is er een negatief financieel resultaat (want nauwelijks nog gasbaten)." Daar wordt een beeld geschetst dat in ieder geval gedurende die kabinetsperiode of in ieder geval de komende jaren, er een plusje uit zou komen voor de rijksoverheid.

De heer **Wiebes**:

Naarmate je een periode bekijkt waarin dominant de kosten voorkomen, maar niet de baten, dan kun je natuurlijk altijd zeggen dat iets positief is, maar iedereen wist dat dit op lange termijn voor de staatskas een slecht idee zou zijn. Je kunt heel eenvoudig ... Ik bedoel, als u me drie minuten geeft, maak ik een berekening voor u waaruit blijkt dat het gewoon in alle gevallen, 0 of 12 maar ook 0 ten opzichte van 12, ongunstig is. Er is geen collega geweest die heeft gedacht dat het een fantastisch idee was om de gaswinning naar nul te doen vanuit het oogpunt van rijksfinanciën. U kijkt mij verward aan. Mag ik dan proberen het sommetje te doen?

De heer **Kwint** (SP):

Ik ben vooral benieuwd hoe dat sommetje zich verhoudt tot de sommetjes die we gezien hebben, maar gaat uw gang.

De heer **Wiebes**:

Het is een fata morgana om te denken dat het bepalen van de gaswinning op nul een aantrekkelijk idee is. Iedereen wist dat en kon dat ook weten. Stel, je wilt continu door op een niveau van 12. Dan heb je, 'ns even kijken, 12 keer 15 cent is 1,8 miljard per jaar, daar trek je de winningskosten van af; laten we het 'ns even conservatief doen: 1,5 miljard per jaar. Dus elk decennium doorgaan levert je 15 miljard op. Nou is er van de totale versterkingsoperatie niet ook maar één raming geweest die tot dat bedrag kwam, zelfs niet tot de helft. Dus gaswinning doorzetten is altijd aanzienlijk aantrekkelijker. Maar het geld heeft het hier niet gewonnen van de veiligheid. De veiligheid heeft het hier gewonnen, want daar ging het om. We hebben gekozen voor veiligheid en we wisten dat dit niet prettig was.

De heer **Kwint** (SP):

Toch probeer ik dit te leggen naast bijvoorbeeld zo'n nota die naar alle ministeries gaat waarin wordt gezegd: het nulscenario heeft de eerste jaren een positief resultaat voor de Staat.

De heer **Wiebes**:

Dat is dan misschien ...

De heer **Kwint** (SP):

Ten opzichte van ...

De heer **Wiebes**:

Ten opzichte van de 12.

De heer **Kwint** (SP):

... de 12.

De heer **Wiebes**:

Ja, maar kijk dan eens naar ... In diezelfde ministerraadstukken zit als het goed is een meer langjarige doorkijk naar 2030. Als je naar 2030 kijkt, zie je gewoon dat het dramatisch is.

De heer **Kwint** (SP):

Ten opzichte van het alternatief dat voorlag.

De heer **Wiebes**:

Ja. Als je naar 2030 kijkt, dan doet het nulscenario het natuurlijk financieel slechter dan het 12-scenario. Dat zou daar toch uit moeten komen. Ik heb de reeksjes nu niet recent zitten bestuderen; het is enige jaren geleden. Maar het kan toch geen geheim zijn dat dit over de gehele periode bekeken geen voordeel is. Er is niet één collega geweest die mij ooit heeft aangesproken van: nou, dat is een mooie meevaller zeg! Dat is het niet.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, op lange termijn kost het natuurlijk inderdaad geld.

De heer **Wiebes**:

Ja, maar het kabinet regeert op lange termijn. Je kijkt naar structureel en niet alleen naar incidenteel.

De heer **Kwint** (SP):

Toch vraag ik mij dan af waarom zo'n nota uitgaat naar andere ministeries in zo'n cruciale week op weg naar belangrijke besluitvorming.

De heer **Wiebes**:

Ik denk dat we net samen hebben besproken dat niemand wist wat de getallen waren. Kennelijk heeft iemand een raming gemaakt van 3.000. Ik heb het vermoeden uitgesproken dat wij dat inmiddels achterhaald achten.

De heer **Kwint** (SP):

Dat hebben wij kunnen staven.

De heer **Wiebes**:

Zeker. Oké, heel goed, mijn vermoeden blijkt juist. Ik weet niet of het een heel rare voorspelling was, want de Mijnraad kwam niet lang daarna met een soortgelijk beeld, in elk geval ook optimistisch. Kennelijk leefde er toen bij de ramers optimisme. Maar zelfs met dat optimisme kan niemand gedacht hebben dat we de gaswinning op nul zetten om eraan te verdienen; dat kan niet de gedachte zijn geweest. Binnen de kabinetsperiode: hoe korter je de periode neemt, hoe fraaier het er nog uitkomt. Maar er zitten als het goed is ook staatjes bij tot 2030, en daarin kan je al zien dat het in de staart helemaal fout gaat.

De heer **Kwint** (SP):

Die staatjes worden last minute geprepareerd. Sterker nog, op de ochtend

van de ministerraad verzoekt u nog aan de heer Gaastra om een bijgewerkte tabel te laten maken.

De heer **Wiebes**:

Ja, zeker, zeker.

De heer **Kwint** (SP):

Dan blijkt er in één keer nog het een en ander veranderd te zijn in de tabellen, waardoor de doorloop naar 2030 inderdaad een stuk negatiever uitpakt, dus op de lange termijn komt er een grotere min uit.

De heer **Wiebes**:

Oké.

De heer **Kwint** (SP):

Uw directeur-generaal, de heer Gaastra, verklaarde in zijn verhoor in relatie tot de besluitvorming voor en in de ministerraad: met alleen een verhaal over de veiligheid voor Groningers kom je er niet. Heeft u dat ook zo ervaren?

De heer **Wiebes**:

Kijk, er is in die periode natuurlijk heel veel over geld gesproken, maar laat me eerlijk zijn: ik leg daar een beeld voor dat voor de veiligheid gunstig is en voor de rijksfinanciën niet -- gewoon helder: geen financieel voordeel -- en toch won in dat kabinet de veiligheid het van de euro's. Dus ik weet niet of ik het helemaal eens ben met de heer Gaastra. Ik prijs mijn collega's in die zin dat ze een ongunstig financieel besluit hebben willen nemen om de veiligheid te dienen. Dat vond ik een overwinning voor dat kabinet.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe gaat dat dan op zo'n ... ik wou zeggen "op een vrijdagochtend", maar ik geloof dat deze keer de ministerraad op een donderdagochtend was. Het gaat om een belangrijk besluit. Diezelfde ochtend komt er nog een gewijzigde tabel. Ik weet niet hoe gebruikelijk dat is. Hoe verloopt zo'n discussie dan in de ministerraad?

De heer **Wiebes**:

Ja ... U vraagt nu naar een vergadering ...

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Wiebes**:

... aan het begin van 2018. Ik kan alleen maar zeggen wat ik mij herinner. Ik herinner me een op dat moment vrij constructieve, inhoudelijke discussie. Ik herinner me dat ik, niet in die vergadering, opmerkingen kreeg over de toch wat haast en de daarbij behorende procedurele ...

De heer **Kwint** (SP):

Flexibiliteit.

De heer **Wiebes**:

... lastminute-acties. Want ik heb later ruiterlijk aan mijn collega's moeten toegeven dat het procedureel gezien natuurlijk geen prijs verdiende. Maar ik zag geen alternatief. Ik dacht: ik ga nu hoekjes afsnijden, mijn collega's gaan mij niet dankbaar zijn voor het proces, maar dit moet nu. Ik heb later ook ruiterlijk verschillende keren in de ministerraad moeten beloven dat ik mij weer zou herpakken op procedures. Ik heb dat nog lang mogen horen, maar ik prijs mijn collega's opnieuw: ik herinner mij niet dat die vergadering daar dominant over ging. Iedereen begreep verdomde goed dat het over iets groots ging en dat veiligheid hier de maat sloeg.

De heer **Kwint** (SP):

Maar het meest dominante wat u bijstaat uit de ministerraad is toch niet de discussie over de gevolgde procedures of dat die juist afwezig was?

De heer **Wiebes**:

Nee, maar die discussie herinner ik me wel ...

De heer **Kwint** (SP):

Omdat u die elke vrijdag heeft moeten horen.

De heer **Wiebes**:

Ik zat me net af te vragen of dat toen al ... Want u begon over last minute en nieuwe stukken. Ik geloof niet dat daar nou de grootste opmerkingen over kwamen. U vroeg naar de lastminutestukken. Ik geloof dat we het over de inhoud hebben gehad.

De heer **Kwint** (SP):

Waar kwamen dan wel de belangrijkste vragen vandaan?

De heer **Wiebes**:

Ja ... Moet ik me dat nog herinneren?

De heer **Kwint** (SP):

Het gebeurt niet elke week, dat zei u zelf ook.

De heer **Wiebes**:

Nee, dat is waar. Waar ging nou precies de discussie in de ministerraad over? Nou, ik kan me ... Dat blijft raden. Laten we het omkeren: over welke zaken in die ministerraad wilt u mijn oordeel horen?

De heer **Kwint** (SP):

De discussie over het besluit om de gaswinning terug te brengen. Ik was gewoon benieuwd naar een wat algemenere kleuring van hoe die discussie toen ging over het toch vrij grote besluit om de gaswinning naar nul te brengen. Is het nog gegaan over de implicatie voor de versterkingsoperatie en de communicatie daarover richting de ...

De heer **Wiebes**:

Laat ik het zo zeggen: dit moet gewoon even worden opgezocht in de notulen van de ministerraad. Die zijn geheim, maar volgens mij niet voor deze commissie.

De heer **Kwint** (SP):

Dat klopt.

De heer **Wiebes**:

Oké, heel goed. Laat ik het zo zeggen, als ik er nu tegenaan kijk, denk ik dat ik daar zou hebben gemeld dat ik daar opnieuw advies over aanvraag. Ik denk ook dat ik ... Nou, er was in het kabinet nogal wat angst voor het dubbel-negatiefscenario, dus het zou over die volgende groep huizen hebben kunnen gaan. Ik vond het in die periode wenselijk om die huizen mee te nemen in de nieuwe aanpak, maar ik vond het tegelijkertijd politiek kwetsbaar om, als je eenmaal wist dat voor veel huizen wellicht sloop niet meer nodig was, dan rücksichtslos door te stampen. Ik kon mij zelfs voorstellen hoe daar dan jaren later politiek op zou worden gereageerd: "zo, meneer Wiebes, u wist al dat dat niet meer nodig was, maar u ging wel ..." Ik denk dat we ook hebben moeten stilstaan ... Laat ik zo zeggen, dit zijn dingen die ik mij herinner waar we het over gehad hebben, maar ik weet niet of het precies die sessie was. Maar rond -- mag ik het zo verbreden? -- de gaswinning ging het over de nieuwe groep huizen, rond de gaswinning ging het over een nieuwe aanpak van de versterking. Het ging ook over leveringszekerheid. Het blijft natuurlijk zo dat als je minder zelf wint, je meer

afhankelijk wordt van het buitenland. Dat zal ongetwijfeld allemaal aan de orde zijn geweest. Dat ís ... Nee, laat ik het zo zeggen, laat ik niet raden over de ministerraad ...

De heer **Kwint** (SP):

Dat is sowieso aan de orde geweest.

De heer **Wiebes**:

... dat is rond dat besluit in die weken aan de orde gekomen.

De heer **Kwint** (SP):

Was er toen een gedeelde overtuiging dat met dit nulbesluit ... Nee, laat ik het opener vragen. Wat zou dit nulbesluit betekenen voor het herwinnen van het vertrouwen van de Groningers, waar u aan het begin over sprak, dat u in de regio kwam, waar niemand nog iets verwachtte van Den Haag?

De heer **Wiebes**:

Nee. Nou, ik dacht zelf dat als we nu zouden gaan modderen en uitstellen en halve besluiten nemen, we het vertrouwen in elk geval niet zouden terugwinnen. Mijn enige kans om als Rijk het vertrouwen terug te winnen, was, zoals ik dat zag, door nu het besluit te nemen dat ook echt nodig was. Ik blijf het woord gebruiken: onontkoombaar. Dus over het vertrouwen is het zeker ook gegaan rond dat besluit.

De heer **Kwint** (SP):

Ik kan me ook voorstellen dat wanneer u collega's vraagt om daarmee in te stemmen, zij toch wel de hoop uiten dat als dit dan toch moet, het ten minste gaat helpen om dat vertrouwen te herstellen, laat ik het zo zeggen.

De heer **Wiebes**:

Ja, dat zullen ze ... Over het vertrouwen is het ook gegaan, ja. Niemand kon zeggen of dat zou lukken, maar ... Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Om veiligheidsredenen wordt dus op 29 maart 2018 besloten de gaswinning op termijn te beëindigen. Toch zien we onder meer in de bespreking van de Kamerbrief in de onderraad dat men vreest dat het kabinet toch verweten zal worden dat de financiële motieven doorslaggevend zijn geweest in de besluitvorming. Hoe verklaart u die vrees?

De heer **Wiebes**:

Tot dan toe had natuurlijk elk kabinet 60 jaar lang puur gestuurd op financiën, dus het lag in de rede dat het ook nu weer zo zou zijn. Iedereen wist dat dat onmogelijk het geval kon zijn -- het sommetje daarnet -- maar blijkbaar waren collega's bang dat dat beeld zou beklijven.

Mevrouw **Kat** (D66):

Had u dat zelf ook?

De heer **Wiebes**:

Eigenlijk misschien niet zo. Ik heb het later verschillende keren voor de voeten gekregen, van: je hebt het alleen maar om financiële redenen gedaan. Maar ja, ik heb dan altijd gewoon herhaald wat de feiten zijn; dat kan nooit het geval zijn. Laat ik het zo zeggen, ik heb het verwijt minder gevreesd dan dat het zich uiteindelijk voordeed. Ik heb het verwijt onderschat. Het kwam vaker op mij af in die jaren erna dan ik toen vreesde.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre is dit de reden dat in de Kamerbrieven niet duidelijk wordt gemaakt dat u ervan uitgaat dat de versterkingsoperatie fors kleiner zal worden?

De heer **Wiebes**:

Ja, die brief ... Dat is de 29 maart-brief.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja.

De heer **Wiebes**:

Ik ben met het eerste deel van die brief ook na jaren nog blij geweest, want ik vind dat daar best duidelijk staat wat er moet staan. Ik heb hem later nog een keer bekeken. Ik herken daar mijn eigen handschrift. Maar het tweede deel van die brief -- dat heb ik al na een maand moeten concluderen -- was veel te vaag. Er stonden allemaal eufemistische dingen in. Wat stond erin ... "geen onomkeerbare stappen" en zo. Het was een heel eufemistisch opgesteld stuk, het tweede deel van die brief. Ik heb in gedachten later vaak dat tweede deel herschreven, want het was gewoon een heel onduidelijk stuk. Daardoor kreeg je ook dat er grote onhelderheid was over wat nou de directe gevolgen waren voor de versterkingsoperatie. Ik bedoel, er zijn mensen geweest, en flink wat, die dachten dat de hele versterkingsoperatie

was stilgezet. Nou, er blijkt duidelijk uit de cijfers dat ongeveer het tegenovergestelde waar is. Daar hebben we de cijfers voor, maar wie kijkt er naar cijfers? Er waren veel mensen, ook in het noorden, die dachten: alles is nu stilgezet. Het was een hele onduidelijke communicatie. Ik heb dat eerst mondeling en in Kamerdebatten en zo geprobeerd te herstellen, maar het beeld beklifde maar en er bleef maar onduidelijkheid over wat nou de bedoeling was. In de periode tot 1 juli -- daarna wisten we het niet, want dat hing van de Mijnraad af -- in die drie maanden, heb ik pas in mei daar weer een brief over gestuurd. Die brief is knetterhelder, maar die brief had eigenlijk gewoon het tweede deel van de 29 maart-brief moeten zijn.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we straks nog op terug, hoor. Hoe beoordeelt u achteraf gezien de mate van zorgvuldigheid in dat besluitvormingsproces?

De heer **Wiebes**:

Achteraf hè? Ik vond ik het vanwege z'n onontkoombaarheid en omdat ik de overtuiging had dat verder wachten geen zin had, verantwoord, maar ik vond het wel, ook wel toen, op het randje, maar ik zag geen ... Gunst, langer wachten leek mij nog onverantwoord, maar ik vond het wel op het randje, maar een beetje vanuit de gedachte "op de lijn is ook in". Het had niet twee weken korter moeten zijn, dus het was op het randje. Maar de politieke druk daarop was natuurlijk gigantisch. De regio verwachtte echt iets. Nogmaals, het hele sentiment was aan het wiebelen. Ik verwachtte geen enkele extra informatie door langer te wachten, want de grote onzekerheid had te maken met de versterkingsoperatie en daar zouden we a niets over te weten komen en b was het secundair. Ik vond ook dat het secundair moest blijven. Ik vond ook dat het Rijk zich niet met de omvang van de versterkingsoperatie moest bezighouden. Ik vond ook dat daar niet op gestuurd moest worden. Als ik erop had willen sturen was het taakstellend geworden. Nou, dan was ik echt in de bonen geweest. Dus ik vond: alles wat ik moet weten weet ik, alles wat de beslissers moeten weten kunnen ze weten, behalve één ding dat we niet meer gaan weten, ook vandaag nog niet. Ik dacht dus: het is op de lijn, maar op de lijn is in.

De **voorzitter**:

We zijn ruim zeven kwartier bezig en we hebben best nog veel vragen aan u, dus ik stel voor dat we gaan schorsen voor een kwartier. Ik verzoek de griffier om u en mevrouw Verhagen even naar buiten te geleiden.

We gaan tot 12.10 uur schorsen.

De vergadering wordt van 11.53 uur tot 12.09 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. Ik geef het woord aan de heer Kwint.

De heer **Kwint** (SP):

Voor de koffiepauze ging het al over de Kamerbrief en de specifieke formulering "geen onomkeerbare stappen" waar u het over had. Had u die formulering afgestemd met de regio, met de Nationaal Coördinator of met bestuurders uit de regio?

De heer **Wiebes**:

Nee, want de regio kende natuurlijk dit besluit van tevoren niet, en dus ook die brief niet.

De heer **Kwint** (SP):

En met de heer Paas? U zei voor de pauze dat u hem in vertrouwen had genomen.

De heer **Wiebes**:

Ik heb hem de avond van tevoren gebeld, maar toen lag de brief er al, dus ik heb de brief niet afgestemd met de heer Paas. Dank voor de toegestuurde post in de pauze. Ik zei al: het is een verhoor, maar geen overhoring. Dus dank daarvoor. Daarin lees ik dat ik het met de heer Paas over steun zou hebben gehad voor de versterkingsoperatie. Dat heb ik blijkbaar ook in de ministerraad gemeld. Op de avond ervoor heb ik het met hem over de versterkingsoperatie gehad, maar niet over de formuleringen in een brief. Die brief was er ook al gewoon.

De heer **Kwint** (SP):

En het specifieke punt van steun, waar u het net over had?

De heer **Wiebes**:

Ik lees dat ik heb gerapporteerd in de ministerraad dat ik het met de heer Paas gehad zou hebben over zijn steun voor een herijking van de versterkingsoperatie in het licht van de hele nieuwe situatie die was ontstaan.

De heer **Kwint** (SP):

Dit klinkt alsof u niet heel veel concrete herinnering hebt aan hoe dat gesprek verder op dat punt liep.

De heer **Wiebes**:

Dat is ook zo. Het is ook geen lang gesprek geweest. Ik heb hem de avond van tevoren gewoon gebeld. We hadden de mensen verdeeld, de directeur-generaal en ik. Ik zou de commissaris doen.

De heer **Kwint** (SP):

Was volgens u op het moment van het versturen van die brief voor alle direct betrokkenen duidelijk wat dit besluit zou betekenen voor de lopende versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Nou, voor alle betrokkenen ... Dat durf ik zeker niet te garanderen. Daarom had die passage ook duidelijker gemoeten. Maar ik had zonder duidelijk te maken dat het om een nulbesluit ging van tevoren een noodzaak om dat wel met de heer Alders besproken te hebben, want het besluit over die huizen -- dat ik dus even wilde aanhouden omdat ik een nieuwe aanpak verwachtte -- moest genomen worden. Tenminste, daar had Alders een toezegging over gedaan. Dat maakte het ook tot een vrij duivels dilemma. Hij had de toezegging gedaan dat de bewoners voor 1 april zouden horen wat er met hun huis aan de hand was. Heel ordentelijk. Alders had zich voorgenomen zich daaraan te houden en hij wilde dus ook ruim voor 1 april die brieven uitsturen met "uw huis wordt gesloopt". Maar ik had voor ogen om 29 maart een besluit te nemen dat het hele speelveld zou veranderen. En ik moest dus al voor de 29ste maart een keer met Alders in gesprek over het aanhouden van die brief. Daar heeft hij toen in alle eerlijkheid -- heel begrijpelijk, natuurlijk -- tegen geprotesteerd, want hij wist niet van een nulbesluit en hij had iets beloofd. Dus Alders was ervan op de hoogte dat ik dat besluit over die huizen nog wilde aanhouden.

De heer **Kwint** (SP):

Welke motivatie heeft u hem daar toen voor gegeven?

De heer **Wiebes**:

Ik heb gezegd dat er een gaswinningsbesluit aankwam en dat het denkbaar zou zijn dat daardoor de situatie veranderde. Zijn reactie was ook wel begrijpelijk. Hij zei: jij gaat terug naar 12, maar dat verandert de situatie

natuurlijk niet wezenlijk. Dus dat was voor beide partijen aan tafel een niet per se aangenaam gesprek.

De heer **Kwint** (SP):

In het verlengde van die brief ontstaat er steeds meer discussie over wat daarna "de pauzeknop" is gaan heten.

De heer **Wiebes**:

Zeker.

De heer **Kwint** (SP):

Laat ik beginnen met de vraag: wat is nou volgens u uiteindelijk precies die pauzeknop?

De heer **Wiebes**:

De pauzeknop gaat uitsluitend over het besluit dat genomen moest worden over die nieuwe groep huizen. Zonder verder ingrijpen had die groep achter aangesloten in de file. Dat was destijds mijn jargon. Maar dat zat er ook dik in. Ik wilde de kans krijgen om die huizen mee te nemen in de nieuwe aanpak. Maar daarvoor zou dus het besluit over die huizen drie maanden moeten worden uitgesteld, tot 1 juli, tot het Mijnraadadvies. Voor de rest moet er niets worden stopgezet. Maar dat was onduidelijk; half Nederland dacht dat we de hele versterkingsoperatie stopzetten. Dat dat niet waar is, kun je aan de cijfers zien. Maar dat was natuurlijk aan het begin van 2018 nog helemaal niet helder. Niemand kon aan het begin van 2018 de cijfers over 2018 erbij pakken. Dus er ontstond veel onduidelijkheid. Ik heb toen steeds mondeling en in interviews enzovoorts geprobeerd uit te leggen wat dat was. Ik ben later, in '19 en '20, weer eens teruggegaan naar die brief. Ik heb bekeken: wanneer kwam ik nou eigenlijk met een helder verhaal? En dat was eigenlijk pas in mei. In mei ligt er een knetterheldere brief over wat het wel en niet inhoudt. Maar toen was het frame al gezet. Dus toen stond ik 10-0 achter.

De heer **Kwint** (SP):

Nou ja, het frame was al gezet ... U zegt zelf ook al: op dat moment zijn er ook nog geen cijfers waar mensen zich op kunnen beroepen; het enige wat er ligt, is de Kamerbrief.

De heer **Wiebes**:

Nee, dat speelt daar geen rol. Het gaat niet over hoeveel huizen er nog

moeten worden versterkt. Daar ga ik namelijk niet over. Daar ging ik toen niet over, daarna niet over, en daar ben ik nooit over gegaan. Dat moet ook niet, want als de minister van Economische Zaken bepaalt welk huis veilig is en welk niet, dan krijgen we het vertrouwen nooit goed. Dus dat heb ik uitdrukkelijk bij een onafhankelijke partij neergelegd. Dit ging ook niet over welk besluit er moest worden genomen over die nieuwe groep huizen. Het ging uitsluitend over het moment waarop over die groep huizen moest worden besloten. Dat moment wilde ik hebben na ommekomst van het Mijnraadadvies, waar ik, zoals gezegd, best veel van verwachtte. Dat het alleen maar ging over dat moment en alleen maar over die groep, was niet duidelijk in die eerste brief. Daardoor is dat hele begrip een eigen leven gaan leiden.

De heer **Kwint** (SP):

Helemaal aan het begin van dit gesprek had u het over het verlies van vertrouwen in Groningen en de gedane beloften waarop teruggekomen wordt.

De heer **Wiebes**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

In dat licht: heeft u daar toen voldoende over nagedacht wanneer het ging om de herijking van de versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Zeker. Dit was het hoofdrecht in die drie maanden. Dit speelde de hele tijd. Hier zijn eindeloze bestuurlijke overleggen over geweest. Dit was ook voor mij ... Ik bedoel: ik heb ook verschillende keren op de wip gestaan, "moeten we dit nou wel zo doen". Maar ik had twee toezeggingen tegen elkaar af te wegen. Even heel fundamenteel. Er was niet alleen maar via Alders -- waar ik toch ook aan gehouden was -- een timing van een brief afgesproken. Maar heel fundamenteel: we hadden ook afgesproken Groningen veilig te maken in vier jaar en dat we daar een versterkingsopgave voor hadden die dat waar zou maken.

Die tweede toezegging, die op geen stukken na werd waargemaakt, vond ik uiteindelijk zwaarder wegen dan het versturen van die brief. Want mijn redenering was: er gaat nu niet meteen iets met die huizen gebeuren; dat duurt nog jaren. Dat bleek ook waar. Dus ik dacht: ik kan nu mijn

toezeggingen nakomen ten aanzien van een brief -- het was Alders' toezegging, maar het voelde ook als mijn toezegging -- maar uiteindelijk gebeurt waar experts ook voor hadden gewaarschuwd. Dat was: als je deze groep huizen nu veroordeelt tot sloop, terwijl we eigenlijk al weten dat een deel daarvan waarschijnlijk niet gesloopt hoeft te worden, dan nemen die huizen de plek in van de huizen die wel echt gevaarlijk zijn, en dan ben je dus bezig, beste minister, met het onveiliger maken van de regio. Ik heb uiteindelijk de veiligheidstoezegging aan de regio laten prevaleren boven de "brief op tijd"-toezegging.

Er speelde ook nog het volgende. Ik ben later ook teruggegaan naar hoe ik het mijn kinderen heb uitgelegd. Die zeiden ook: zo, dat is mooi, mensen verwachten een brief en je stuurt 'm niet. Mijn basisgedachte was: we kunnen eeuwig doorgaan met het toevoegen van nieuwe groepen huizen aan een aanpak waar ik allang niet meer in geloof. Dan creëer je ook steeds weer nieuwe verwachtingen bij die mensen, want die denken "mijn huis is nu aan de beurt", wat niet waar is. Je creëert steeds weer nieuwe verwachtingen. Weet je, dat was politiek op korte termijn -- dat hebben alle aanwezigen uit die tijd hier kunnen constateren -- buitengewoon aantrekkelijk geweest. Ik bedoel te zeggen: stuur de brief maar, sloop, klaar; alle bestuurders zouden gelukkig zijn geweest. Maar je maakt het probleem alleen maar groter. En weet je, dat is op korte termijn politiek aantrekkelijk, maar op lange termijn ben je gewoon een waardeloze bestuurder. Dat is hoe ik het aan mijn kinderen heb uitgelegd.

De heer **Kwint** (SP):

Is dit een van de dingen waarvan u denkt: had ik dit maar zo opgeschreven in die brief?

De heer **Wiebes**:

Ik heb vaak in gedachten de tweede helft van die brief opnieuw geschreven. Dit zou daar zonder meer kandidaat voor zijn geweest. Het was gewoon een heel onheldere brief. Er is in mei een brief verschenen. Die was veel helderder. Overigens heb ik het toen niet meer, gezien het politieke klimaat van toen, aangedurfd om deze argumentatie erin te zetten, want dat zou misschien ook een belediging van de politiek zijn geweest en daar wilde ik ook van afzien. Maar dit is wat het was.

De heer **Kwint** (SP):

We komen straks nog wat uitgebreider terug op die verhoudingen met de

regio. U had het net over: het frame was toen al gezet. Hoe verklaart u uiteindelijk de boosheid die is ontstaan over dat al dan niet tijdelijk pauzeren van een deel van de versterkingsaanpak?

De heer **Wiebes**:

Ik zeg niet eens: het pauzeren van een deel van de versterkingsaanpak ...

De heer **Kwint** (SP):

Daarom zei ik "al dan niet".

De heer **Wiebes**:

Het later sturen van de brief. Ja. Hoe verklaar ik dat?

De heer **Kwint** (SP):

Iedereen heeft het over een pauzeknop en u heeft het over het later versturen van een brief.

De heer **Wiebes**:

Jazeker. Er zijn twee dingen die we daarbij moeten halen. Ten eerste is al geconstateerd dat die brief duidelijker had moeten. Daar stond "onomkeerbare stappen vermijden". Ja, weet je, wat is dat? Dat stond er niet bij. Dan waren er wel insiders die dat wisten, maar de brief was natuurlijk niet alleen maar geschreven voor insiders. Dus dat was heel onhelder. Dat heeft eraan bijgedragen. Communicatie is buitengewoon belangrijk. U heeft mij beloofd dat we aan het eind nog terugkomen op communicatie; nou, er zijn wel meer dingen.

Wat er ook mee te maken had, was dat dat het moment was waarop eigenlijk nog veel helderder werd dat de bestuurders die samen aan dit project van versterking werkten, heel andere doelen hadden. En niemand had ongelijk. Niemand valt iets te verwijten. Maar we hadden totaal verschillende doelen. Tenminste, ik had veiligheid als doel, maar de regio had daarnaast nog allerlei andere doelen. Op dat moment kwam scherp naar boven: die doelen zijn deels tegengesteld. Toen is het gepolder begonnen.

De heer **Kwint** (SP):

U zegt: niemand valt iets te verwijten. Maar als er twee bestuurslagen met een totaal verschillende visie tegenover elkaar staan, dan valt toch ten minste een van de twee, of misschien wel beide iets te verwijten?

De heer **Wiebes**:

Nee, dat vind ik niet. Ik was er bij wet aan gehouden om dit doel na te streven. Ik vond ook dat die doelen niet op elkaar gestapeld moesten worden. Dat was mijn overtuiging. Ik vond dat die andere doelen ... Daarom hebben we later dat Nationaal Programma Groningen et cetera et cetera, want we snaptten wel dat die doelen ook nagestreefd moesten worden. Maar ik wilde ze niet meer koppelen aan die versterkingsoperatie. Ik ben toen, in die periode, misschien wel gefrustreerd geweest over allerlei zaken, maar op zich niet boos op de regio, omdat ik dacht: dit zijn bestuurders die staan voor de belangen die daar in die regio spelen. Stadsvernieuwing? Je hoeft er maar doorheen te rijden en je weet dat dat een doel is. Duurzaamheid? Wie was ik om dat ontkennen? Ik ging over duurzaamheid.

Levensloopbestendigheid? Kijk naar de vergrijzingscijfers in die regio. Met die doelen is niks mis, maar we waren met elkaar in een polder beland waarin de doelen al verschillend waren. Dan zijn dus ook de maatregelen die je wil nemen, verschillend.

De heer **Kwint** (SP):

U zei net: een van de redenen dat ik de brieven niet wilde versturen, is dat ik niet wilde dat straks mensen in een sloop-nieuwbouwtraject zouden zitten, want die aannemerscapaciteit hadden we elders nodig voor de echt onveilige huizen.

De heer **Wiebes**:

En daar kwam nog iets bij. Zeker, dat zei ik. Maar daar kwam nog iets bij, en dat heeft mijn beslissing natuurlijk ook beïnvloed. Het was op dat moment eind maart 2018. Ik was verschillende keren op werkbezoek geweest en ik had daar mensen in Groningen in het gebied ontmoet en gesproken. Ik had ook buiten mijn werkbezoeken mensen uit het gebied gesproken. Ik had tot dan toe nog niet één bewoner gesproken die blij was met eventuele sloop van zijn huis; niet één. Ik heb er wel een paar gesproken die mij expliciet vroegen om dat te verhinderen. Ik had ook niet het idee dat ik bewoners daarmee een plezier deed. Ik heb me niet kunnen beroepen op een enquête. Ik heb geen bevolkingsonderzoek gedaan. Dat heb ik allemaal niet gedaan. Maar ik had nog nooit iemand gesproken die blij was met een slooppoordeel over zijn huis. Uiteraard wist ik wel dat ik de bestuurders ernstig zou teleurstellen, want die hadden ook nog andere doelen. Maar ik had helemaal niet het idee dat bewoners hierop zaten te wachten.

De heer **Kwint** (SP):

Mijn vraag was een iets andere. Die ging namelijk over de aannemerscapaciteit. U zei, als ik u goed begrijp: ik wilde die brieven niet versturen, want sloop-nieuwbouw slokt ook een deel van de capaciteit op die we eigenlijk hard nodig hebben om de meest onveilige huizen veilig te maken.

De heer **Wiebes**:

Ik heb het niet over aannemerscapaciteit gehad. Waar ik het over heb gezegd, is: als je veilige huizen of voldoende veilige huizen ... Nee, als je je aandacht besteedt aan de veiligere huizen, dan gaat dat ten koste van de onveiligere huizen. Dan ben je dus de veiligheid aan het verslechteren.

De heer **Kwint** (SP):

De heer Hut van het Centrum Veilig Wonen zei juist dat het leidde tot minder capaciteit om iets aan die onveilige huizen te doen, want aannemers hadden het idee: die versterkingsoperatie wordt stilgelegd; het gaat niet meer opschieten. En die gingen ervandoor.

De heer **Wiebes**:

Nou ja, kijk, uit de cijfers blijkt dat het niet is stilgelegd. Laten we het er even bij pakken, gewoon even voor het getal. Want het beeld dat er iets is stilgelegd ... In het jaar 2018, het jaar van de brief, is het aantal inspecties vrijwel verdubbeld, is het aantal adviezen verdubbeld en is het aantal versterkingen met meer dan 50% gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor. Al die cijfers zijn veel hoger. Sterker nog, het is een van de jaren uit de reeks waarin de productie het hoogst is geweest. Er is niet sprake geweest van het stilleggen van een operatie. Maar het beeld had ik natuurlijk tien keer tegen me. En ja, dat heeft te maken met die brief. Al in de eerste maanden na de brief heb ik het ding uit alle hoeken en gaten bekeken en gedacht: dat had helderder moeten.

De heer **Kwint** (SP):

Het beeld is toch wel heel wijdverspreid als zelfs een van de directeuren van Centrum Veilig Wonen hier verklaart: het lukte mij niet meer om aannemers vast te houden, want wij hadden met z'n allen het beeld dat er even geen werk zou zijn.

De heer **Wiebes**:

Maar als wij naar waarheidsvinding op zoek zijn, en dat zijn we allebei, is het

dan niet goed om naar de cijfers te kijken? Want de cijfers zeggen dat de productie in dat jaar waarin alles zou zijn stilgezet ongeveer verdubbeld is ten opzichte van het jaar daarvoor.

De heer **Kwint** (SP):

Zeker. De geraamde cijfers lagen nog een stukje hoger.

De heer **Wiebes**:

O, de geraamde cijfers hebben permanent boven ... Nog steeds. Tot op vandaag liggen de geraamde cijfers hoger dan de werkelijkheid, maar op een gegeven moment moet je geraamde cijfers ... Kijk, daarna is de productie een stuk omlaaggegaan, maar inmiddels was die groep huizen al lang en breed achteraan in de file aangesloten. Ja, dat heeft nog jaren geduurd, zoals te verwachten, maar de pauzeknop was met de zomer van 2018 voorbij. Pas daarna zijn de productiecijfers omlaaggegaan. Dat had naar mijn oordeel een heel andere oorzaak.

De heer **Kwint** (SP):

Daar komen we straks nog even op terug.

De heer **Wiebes**:

Ja, laten we dat doen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Kort na het besluit in de ministerraad vindt er een bestuurlijk overleg met de regio plaats, op 4 april 2018.

De heer **Wiebes**:

O.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe viel uw besluit om de gaswinning te verlagen bij de regionale bestuurders? Hoe viel het daar?

De heer **Wiebes**:

Ik heb de bestuurders volgens mij gebeld na de ministerraad waarin we dat hadden besloten, maar voor de persconferentie. Ik zeg niet dat ik ze allemaal heb gebeld, maar een aantal cruciale spelers wel. Die waren natuurlijk in eerste instantie verheugd over dat besluit. Dat hadden ze ook niet verwacht.

Mevrouw **Kat** (D66):
Hadden ze dat allemaal niet verwacht?

De heer **Wiebes**:
Ik heb er niet één gesproken die het verwacht heeft, maar misschien is er iemand die ik niet gesproken heb, die het wel verwacht had. Dat weet ik niet. Ik herinner me uit de gesprekken dat mensen verbaasd waren, de mensen die ik gesproken heb.

Mevrouw **Kat** (D66):
Dus uw besluit viel in die zin ... Het was verbazend bij die mensen?

De heer **Wiebes**:
Ja, ik denk het.

Mevrouw **Kat** (D66):
Als u zegt "de kern, de top, van de regionale bestuurders", over wie hebben we het dan? Wie heeft u dan gesproken?

De heer **Wiebes**:
Vooraf al had ik de commissaris gesproken. Ik heb na de ministerraad de portefeuillehouder in de provincie gesproken, Eikenaar. Wie heb ik nou nog meer gesproken? Ja ... Ik mijn herinnering heb ik een stuk of vier telefoontjes gepleegd. Ik weet nog dat ik enorme haast had, want daarna zou de persconferentie zijn. Het waren beknopte gesprekken.

Mevrouw **Kat** (D66):
Van die vier gesprekken hebben we dus twee namen: de heer Paas en de heer Eikenaar.

De heer **Wiebes**:
Die andere weet ik even niet. Dat zal ongetwijfeld ergens op een lijstje hebben gestaan.

Mevrouw **Kat** (D66):
Het is duidelijk. Op de agenda van het bestuurlijk overleg staat een addendum van de Nationaal Coördinator Groningen op diens meerjarenplanbrief. Zowel de Nationaal Coördinator Groningen als regiobestuurders hebben aangegeven het programma van de NCG te willen voortzetten. Dat betekent dat de al lopende projecten van de NCG, de

zogenoemde batch 1588 en 1581, doorgaan zoals gepland. U bent daarop tegen.

De heer **Wiebes**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Waarom wilde u niet doorgaan met de versterking?

De heer **Wiebes**:

Nou, omdat ten eerste de versterkingsoperatie ook gezien de restopgave heel erg langzaam gaat. Er komt bovendien een advies aan van niet de minste. De beste aardbevingsdeskundigen van Nederland hadden we gevraagd om een advies te maken over hoe de versterking dan wel moest worden aangepakt. Daar waren al verschillende stukjes van een puzzel gelegd door SodM, die nota bene mijn toezichthouder was en die ook vond dat het anders moest. Dat kun je ook niet zomaar negeren. De situatie was natuurlijk wel totaal veranderd. Nogmaals, daar geldt weer de logica voor die we eerder hebben besproken: als je nu doldriest doordendert met een operatie die wel heel veel beslag legt op de organisatie, maar die niet per se gaat om de meest onveilige huizen, dan ben je Groningen niet veiliger aan het maken. Dan wordt die versterkingsopgave nog steeds niet haalbaar en voldoende snel. Ook in de ministerraad natuurlijk en in de aanloop daartoe was het stopzetten van de gaswinning ook door de collega's uitdrukkelijk besproken als iets wat in combinatie moest gebeuren met de herijking van de versterkingsoperatie.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar als het gaat om dat bestuurlijk overleg met de bestuurders, dus de NCG ook en de regio, dan had u het argument: ik wil niet dat mensen achteraan in de file gaan staan met de versterking; ik heb gewoon een duidelijk commitment om de belofte van vier jaar te versterken snel af te lossen. Waarom keken de regionale bestuurders en de NCG hier anders naar?

De heer **Wiebes**:

Dat is natuurlijk een vraag die u in eerste instantie aan hen moet stellen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat vond u van hun argumenten?

De heer **Wiebes**:

Kijk, ik snapte ze, maar ik was het er niet mee eens. Wat ik begreep, was ... Kijk, ik was bezig met een veiligheidsoperatie. De ministerraad had ook overduidelijk aangedrongen op die veiligheidsoperatie. In het nulbesluit was niet alleen gezegd dat veiligheid boven financiën ging, maar veiligheid ging ook boven de andere doelen. Maar de regio had natuurlijk wel andere doelen. Na dat gasbesluit werd eigenlijk veel scherper duidelijk dat de verschillende doelen strijdig waren. Bijvoorbeeld: als je een grote hoeveelheid huizen moet versterken, dan doe je dat gebiedsgericht. Daar is ook heel wat voor te zeggen. Ik was niet per se sceptisch over gebiedsgericht aanpakken als het gaat om hele grote hoeveelheden huizen, want dan kun je allerlei andere dingen, zoals het jargon zegt, "meekoppelen". Dan kun je zeggen: nou, als we toch alles moeten platgooien, dan kun je beter duurzame huizen bouwen et cetera. Maar als sloop veel minder aan de orde is en het gaat om enkele huizen per wijk, dan is een gebiedsgerichte aanpak helemaal niet meer logisch. Sterker nog, dan beperkt dat het veiligheidseffect van waar je mee bezig bent. Als je veiligheid vooropstelt, en dat was toch wel echt aan de orde, dan moet je dat dus gaan herijken. En de regio zag ... Nogmaals, daar heb ik met respect over gesproken. Ik heb die doelen ook nooit in het openbaar naar beneden gehaald, maar ik vond wel dat we nu moesten kiezen voor veiligheid en niet meer voor al die andere doelen. Ja, ook voor die andere doelen, maar dan op een andere manier. Misschien dat we daar nog op komen. Die doelen heb ik nooit gediskwalificeerd, maar die waren niet meer combineerbaar met de veiligheidsoperatie.

Mevrouw **Kat** (D66):

Over doelen gesproken: de heer Alders heeft verklaard dat echt tot drie keer toe bevestigd is "die doelen moeten we nastreven". Het meerjarenplan van de NCG was ook formeel door de ministerraad vastgesteld. Alle doelen waren omarmd door de regio, ook door het kabinet en ook door de NCG. Was u wel bevoegd om die pauzeknop eenzijdig in te drukken?

De heer **Wiebes**:

Nou, die doelen waren natuurlijk door het kabinet vastgesteld op het moment dat dat nog logisch was. Ik draai het om. Ik had niet eens meer, na die ministerraadbehandeling, het mandaat om die groep huizen nu onveranderd door te laten. De herijking van de operatie was gebonden, was verbonden geraakt met het gasbesluit, wat ook logisch is. Kijk, als je nota bene als land bereid bent om de gaswinning op nul te zetten ten bate van de

veiligheid, dan moet je daarna ook wel zo consequent zijn om op veiligheid te sturen, ook waar het de benodigde versterking betreft. Dus het was niet zo dat ik het mandaat had om het besluit even aan te houden; ik had geen mandaat om het door te zetten.

Mevrouw **Kat** (D66):

We lezen in de stukken dat ook NAM heeft laten weten niet in te kunnen stemmen met de voortgang van batch 1588 en om een "escalatieoverleg" heeft gevraagd. En de regiobestuurders en NCG hebben aangegeven dat wanneer u zou besluiten de batches 1588 en 1581 te stoppen of te pauzeren, zij niet bereid zijn dit besluit uit te leggen of te verdedigen. Hoe ging u om met de spanningen die hier ontstonden?

De heer **Wiebes**:

Het was een fenomenale worsteling natuurlijk. Dat is even verbonden geweest aan die brief, maar daarna is die groep huizen onder grote politieke druk natuurlijk toch toegevoegd aan de file. Maar dat gepolder was daarmee niet voorbij, want het dilemma speelde natuurlijk veel breder. Daarna moest -- daar komen we vast op -- het Mijnraadadvies geïmplementeerd worden. Dat was geen licht advies. Dat kon je ook niet naast je neerleggen. Daar heeft de botsing tussen de belangen nog uitvoerig gespeeld en steeds weer is dat uitgemond in gepolder. Als je er helemaal op terugkijkt ... Volgens uw eigen agenda komen we daar nog op. Strikt genomen moet je over veiligheid niet polderen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Vanuit het ministerie was dat in ieder geval niet de bedoeling. Ook NAM wilde dat niet.

De heer **Wiebes**:

Wat wilde NAM niet?

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat u verder zou gaan met die batches 1588 en 1581.

De heer **Wiebes**:

Kijk, er waren allemaal dingen die de NAM wel of niet wilde, maar inmiddels waren we daar natuurlijk voorbij. Dat hele gasgebouw was ik omver aan het gooien, de rol van de olies was ik omver aan het gooien. Ik heb op een gegeven moment ook kennisgenomen van wat de NAM allemaal wel of niet

wilde. Er zijn een heleboel dingen gedaan, die de NAM niet wilde. Er zullen ook dingen gedaan zijn die de NAM wel wilde. Maar dat was even niet meer aan de orde. Hier was duidelijk de totale verpubliekisering van het dossier aan de orde. Ik had daar in feite daar gewoon noodgedwongen de regie overgenomen. Dus zeker zijn opvattingen van alles en iedereen, ook van de NAM, ook van lokale bestuurders ... Maar het ging op dat moment gewoon om veiligheid, en er was geen andere mogelijkheid dan dat ik daar de arrangementen voor regelde.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat verzoek van NAM voor een escalatieoverleg wordt gehonoreerd, want eind mei 2018 vindt dat overleg plaats tussen u, NAM en de NCG.

De heer **Wiebes**:

Een escalatieoverleg was er volgens mij tussen de sg en de NCG. Ik was daar niet bij.

Mevrouw **Kat** (D66):

U was daar zelf niet bij betrokken?

De heer **Wiebes**:

Neenee, ik was niet bij het escalatieoverleg.

Mevrouw **Kat** (D66):

Is teruggekoppeld aan u hoe dat gesprek is verlopen?

De heer **Wiebes**:

Nou, in all fairness ... Volgens mij heeft de sg dat gesprek gevoerd. Ik herinner me geen terugkoppeling, maar even ... Ik had een secretaris-generaal die verdomd goed de procedures kende, die volledig loyaal was en buitengewoon scherp over wat zijn rol was, dus die zal mij ongetwijfeld van tevoren hebben geraadpleegd. Dat herinner ik me niet, maar dat zal gebeurd zo zijn. En of ik goed heb opgelet, weet ik niet, maar dat heeft hij ongetwijfeld gedaan en hij heeft me ongetwijfeld meteen daarna ... Het is niet dat ik me dat herinner, maar dat kan niet anders, want ik ken deze sg.

Mevrouw **Kat** (D66):

Over herinneringen gesproken: mede naar aanleiding van dit overleg besluit de Nationaal Coördinator Groningen om op te stappen.

De heer **Wiebes**:

Ja, zeker.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat vond u ervan dat hij besloot om op te stappen?

De heer **Wiebes**:

Ik vond het niet helemaal onverwacht, omdat hij verschillende keren had gezegd "ik ben geen uitvoerder, maar ik ben de regisseur" en die rol was er duidelijk niet meer. Ik was dus niet gillend verbaasd, maar ik had het niet verwacht op dat moment. Ik vond het ook jammer, want er was maar één persoon in mijn hele omgeving die werkelijk alle details van de versterkingsoperatie uit zijn hoofd wist, en dat was hij. Ik vond dat dus niet helemaal onverwacht, maar wel ontijdig en ook in zekere zin jammer. Ik weet nog dat ik meende dat hij misschien beter nog een nachtje had kunnen slapen over zijn brief; als je die brief ziet. Het was geen vriendelijke brief, maar ik kon hem zijn onvriendelijkheid wel vergeven.

De heer **Kwint** (SP):

Wat vond u eigenlijk van de opzet van de figuur NCG, van een nationaal coördinator met één functionaris die dan onder uw verantwoordelijkheid eigenlijk regie probeert te voeren over zo'n versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Zoals gezegd: ik heb me nooit zo heel erg in de geschiedenis verdiept toen ik daar kwam, want daar was in die totaal hysterische portefeuille die ik had eenvoudigweg helemaal geen tijd voor. Als ik er nu naar kijk ... Het oordeel nu, want ik weet niet of ik een oordeel toen had. Ik heb toen gedaan wat ik dacht dat nodig was. Ik denk dat die figuur van een onafhankelijke partij in een soort steady-statesituatie helemaal niet zo heel raar was. De gaswinning hadden we gewoon zoals verwacht nog jarenlang, nog decennialang, op 20 kunnen doen en dan is het helemaal niet zo raar dat er iemand is die niet een gemeente is en die ook niet een minister is, die daarin een rol speelt. Er was bij velen in mijn omgeving grote scepsis over dat construct, maar terugkijkend ben ik daar helemaal niet negatief over. Dat kon best gewerkt hebben als de situatie gewoon zo was doorgedaan, maar inmiddels, in de situatie waarin ik zat, waarin de gaswinning naar nul ging, was er sprake van een enorme discontinuïteit. Het hele gasgebouw had ik inmiddels omvergeworpen. Alles was ongeveer in verandering dan wel al veranderd en

daarin paste denk ik die rol niet meer. Dat was de conclusie van Alders en ik heb daar nooit iets tegen in kunnen brengen. Ik zag ook wel zijn punt.

De heer **Kwint** (SP):

Het gaat om een vrij korte tijd. Had u een goede samenwerking met de heer Alders tot die tijd?

De heer **Wiebes**:

Het gaat om een korte tijd. Nogmaals, in bestuurlijke overleggen speelde hij op twee manieren een goede rol, vond ik. Ten eerste wist hij alles, dus als iemand aan tafel zei "nou, want zus dit zo", zei hij: nee, nee, nee, zo zit het. Hij had een grote geloofwaardigheid, want hij wist alles uit zijn hoofd. Ten tweede was hij ook onpartijdig, dus iedereen werd door hem hetzelfde behandeld. Als de regio iets mooier aan het voorstellen was of ik iets mooier dreigde voor te stellen, dan werden wij allemaal terechtgewezen. Het was ook zo dat ikzelf natuurlijk pas gaandeweg goed in het dossier kwam, dus in het begin had ik ook steun aan hem en kon ik gewoon zeggen "ik denk dat dit en dit zo zit" en dan keek ik vragend naar Hans en als hij dan heel ongelukkig keek, dan vroeg ik of de voorzitter hem even het woord wilde geven, omdat ik dacht dat er iets beweerd werd wat niet klopte. Hij was in beginsel dus een grote steun. Later was het natuurlijk zo dat hij zich gehouden voelde zijn plan voort te zetten, terwijl ik vond dat er in het belang van de veiligheid een andere route moest worden ingeslagen. Daar was hij het niet mee eens. Maar ik heb in die hele periode ... Ik heb met bewondering gezien hoe hij die rol vervulde. Ik heb hem ook een keer in zaaltjes gezien, ik heb hem bij bewoners gezien. Ik had niet alleen een positieve indruk, maar ik heb me er ook positief over uitgelaten op het departement. Ik ben één keer heel boos op hem geworden -- ik weet niet meer waarover, dat zal hij misschien weten -- en daarna was het weer over.

De heer **Kwint** (SP):

Uit verhoren met de heer Camps en mevrouw Wouters weten we dat het ministerie van EZ al voor het vertrek van de heer Alders in mei 2018 op zoek was naar een opvolger.

De heer **Wiebes**:

O ja?

De heer **Kwint** (SP):

Ja, al ruim daarvoor.

De heer **Wiebes**:

Ik heb de indruk dat EZK al vanaf de aanstelling van Alders niet zo'n vertrouwen had in het construct.

De heer **Kwint** (SP):

Dat wordt een selffulfilling prophecy op een gegeven moment, toch?

De heer **Wiebes**:

Dat weet ik niet, dat moet je aan het departement vragen of aan Alders.

De heer **Kwint** (SP):

U was daar minister.

De heer **Wiebes**:

Voor een situatie die niet veranderde kon ik me best iets bij die rol voorstellen, maar ik trof een situatie aan die om verandering schreeuwde en heb daar rollen naar mij toegetrokken die Alders tot dan toe als zijn rol had beschouwd. Neem het schadeprotocol. Alders had gezegd: ik maak een ander schadeprotocol. Het was in maart stilgelegd en we waren inmiddels in januari. Toen heb ik dat naar me toegetrokken. Daarmee ben ik dus gaan knabbelen aan zijn rol.

De heer **Kwint** (SP):

Waarom denkt u dat het ministerie eigenlijk al langer klaar was met het construct NCG?

De heer **Wiebes**:

Ik herinner me uit eerdere besluitvorming, maar dat was in een eerder kabinet, dat er een zeer uitvoerige discussie was over deze invulling van de rol. Er is heel lang discussie geweest over de aankleding van die rol en ik herinner me daarvan niet dat er binnen het Rijk juichend werd gekeken naar zo'n zware semibestuurlijke rol als die van een onafhankelijk coördinator.

De heer **Kwint** (SP):

Dat zegt toch niets over hoe zo'n discussie in het departement gezien wordt?

De heer **Wiebes**:

Nou ja, in de ministerraad zitten niet veel departementen die daar een opvatting over hebben, behalve misschien BZK en EZK of EZ, zoals het toen heette. Ik had niet het idee dat ze per se vonden dat die rol ideaal was, maar we hebben er ook geen grote discussie over gehad. Het werd in het begin

gewoon geaccepteerd, maar degene die daaraan is gaan knabbelen, was niet het departement, dat was ik. Dus het departement heeft niet geprobeerd hem van zijn stoel te duwen; dat is niet wat ik wil zeggen. Dat ben ik hooguit geweest door mijn interventies -- niet bedoeld, maar wel de facto.

De heer **Kwint** (SP):

U zei net: misschien had Alders wat langer na moeten denken over een afscheidsbrief, maar als je het onder mekaar zet ... Ik bedoel, u bent degene die zijn meerjarenplan opschort ...

De heer **Wiebes**:

Zeker.

De heer **Kwint** (SP):

... uw ministerie is degene die in een escalatieoverleg dat twee maanden op zich laat wachten, uiteindelijk in dat escalatieoverleg, in ieder geval in de optiek van Alders, de kant van NAM kiest en dus niet met die batches aan de slag wil. U vraagt hem om op beloftes terug te komen. Gemeenschappelijk vastgestelde doelen worden geschrapt. Was die brief zo over the top?

De heer **Wiebes**:

Dan kom ik even terug op mijn eigen woorden van daarnet. Ik begreep best dat Alders alle redenen had om op te stappen. Ik heb destijds weleens gezegd: ik denk dat ik hetzelfde zou hebben gedaan in zijn positie. Laat me het zo zeggen, als je de brief die hij heeft verstuurd bekijkt, dan denk ik dat hij aan de formuleringen misschien best nog wat had willen sleutelen, achteraf bezien. Maar het gaat niet over het besluit. Misschien had ik hetzelfde gedaan in zijn plek. Ik vond het ook, heb ik net gezegd, niet onverwacht en degene die aan zijn takenpakket is gaan sleutelen, ben ik uiteindelijk zelf geweest.

De heer **Kwint** (SP):

Kwam het ook niet enigszins goed uit in de herziening van het gasgebouw zoals u dat voor zich zag?

De heer **Wiebes**:

Nou, ik zie niet in hoe zijn rol intervenueerde met het gasgebouw.

De heer **Kwint** (SP):

U zei net "binnen het gasgebouw had ik al een hele hoop dingen herzien" en

de NCG was een construct uit die eerdere periode waarvan al een hele hoop veranderd was. Kwam het in die zin niet goed uit dat in die veranderende omstandigheden de NCG, deze NCG die zo samenhang met dat instituut, uit zichzelf een stapje terugdeed?

De heer **Wiebes**:

Kijk, als hij de rol die bij de nieuwe versterkingsoperatie had gehoord, graag had willen vervullen, was hij zeer welkom geweest. Alleen, ik begreep best dat hij dat niet wilde. Ik vond echt dat die operatie anders moest. Het was een consequentie, maar ik hoefde niet van Alders af. We waren het oneens over de afweging ten aanzien van het vervolg. Hij wilde het coûte que coûte doorzetten, terwijl ik dacht: dat gaat de veiligheid niet helpen, dat is niet wat ik nu moet doen. Kijk, ik kon ook niet ... Dat was daarna, in juli. Ik kon niet een Mijnraadadvies, waar ook het SodM achter stond en dat volkomen logisch klonk, negeren en naast me neerleggen.

De heer **Kwint** (SP):

Toen was ie al weg.

De heer **Wiebes**:

Toen was ie al weg, ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

We hebben uitgebreid gesproken over verschillende gebeurtenissen die zich afspeelden in het eerste halfjaar van uw ministerschap. Daarin werden belangrijke besluiten genomen in het kader van zowel de veiligheid als de leveringszekerheid. Hoe woog u de veiligheid in Groningen af tegen de leveringszekerheid?

De heer **Wiebes**:

Die afweging is er natuurlijk geweest in dat besluit, want als je niet op leveringszekerheid let, had de dwingende logica gezegd: we stoppen ogenblikkelijk met gas winnen. Dat kon niet. Dan zou het land daadwerkelijk in de kou komen te zitten, dus er was geen andere mogelijkheid dan die twee, als volgt, tegen elkaar af te wegen: we maken het snelst denkbare pad naar beneden en dat wordt leidend in de gaswinning, dus wij gaan binnen de grenzen van leveringszekerheid het maximale doen om de gaswinning naar beneden te doen. Dat is in twee, eigenlijk drie, belangrijke stappen gebeurd. De eerste was de brief van 29 maart waarin ik zei: dit zijn de maatregelen die in elk geval kunnen -- en dat was al heel snel -- maar ik blijf zoeken naar

nieuwe maatregelen. Die zoektocht leverde vervolgens, later, ik geloof in 2019 of zo, een nieuwe verlaging van het gaswinningsbesluit op. Dus het snelst mogelijke pad met de dingen die zeker waren, was op 29 maart en daarna heb ik nog gehalveerd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Op basis van welke onderbouwing woog u dat dan af? Kreeg u van bijvoorbeeld GTS en GasTerra voldoende inzicht om die leveringszekerheid te kunnen borgen?

De heer **Wiebes**:

GTS had de opdracht om ... Kijk, voor elke kuub gas die we minder zouden winnen, moest een alternatief zijn. Er zat een zekere daling in omdat we navenant aan het buitenland minder hoefden te leveren. Er was ook een opdracht om met alle buitenlandse gebruikers in gesprek te gaan om te zien of zij sneller naar beneden konden, maar voor elke miljard kuub die we naar beneden gingen ten opzichte van het basispad, moesten we een vervanging hebben, hetzij door een stikstoffabriek of stikstofinkoop of welke andere leverancier dan ook, dan wel een vermindering in verbruik, dan wel wat dan ook. Het was een-op-een. Dus de leveringszekerheid was een randvoorwaarde. Dat is me later ook wel verweten: u heeft de leveringszekerheid nog steeds meegewogen. Ja, dat is waar. Maar binnen de grenzen van leveringszekerheid zijn we razendsnel naar beneden gegaan. Nogmaals, later is de hoeveelheid gas die te winnen was nog gehalveerd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus u kreeg van GTS en GasTerra voldoende inzicht daarover?

De heer **Wiebes**:

Dat was de indruk, ja. Op zich bleek dat ook, want ik had gevraagd: laten we alles waarvan je zeker bent, al opsommen in die brief. Er zijn ook geen wezenlijke tegenvallers geweest; het is niet zo dat later bleek dat iets niet kón. Toegegeven, op een oorlog hadden we niet gerekend, maar GTS heeft in die zin geleverd dat alle mogelijkheden die ze heeft aangeduid, ook echt konden. En het departement heeft weer geleverd, want ik had gezegd: alles wat er eventueel mogelijk is, gaan we ook onderzoeken, maar om aan de samenleving duidelijk te maken dat ik ook niet terug kan en dat ik het ook echt wil, zetten we ze al in de brief. De adviezen waren natuurlijk in tegenovergestelde richting, want iets wat je nog niet hebt waargemaakt,

moet je niet in een brief schrijven, maar ik dacht: dan zijn we maar gebonden. En ook daar is op geleverd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dit gaat dan waarschijnlijk over het eerste deel van de brief, waar u trots naar terugkijkt.

De heer **Wiebes**:

Ja, met die curves en zo die daarbij zaten. Jaja. Het eerste deel van de brief, ja. Dat was mij helder, dat eerste deel.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe woog u gevolgen zoals stress en gezondheidsklachten voor inwoners in Groningen af tegen het belang van leveringszekerheid?

De heer **Wiebes**:

Nou, ja, de afweging ... Kijk, we hebben niet de exercitie gedaan: goh, hoeveel mensen kunnen we in de kou zetten tegenover hoeveel stress in het gebied? Wat we wel hebben gedaan, is de veiligheid loskoppelen van het financiële plaatje. Ik heb er een hoop gesprekken over geld voor moeten voeren, maar uiteindelijk was ik in de situatie dat ik niet meer op geld hoefde te sturen. Daardoor hebben we dus ook nog een tweede keer een gaswinningsbesluit kunnen nemen, waardoor het nog halveerde. Dus die afweging is er niet zo expliciet geweest. Het is natuurlijk wel een van de dingen geweest die leidend waren in het besluit óm naar nul te gaan, maar alleen al de veiligheid, dus de meer objectieve indicatoren, was daar al voldoende voor. Maar er leefde in het kabinet wel degelijk ook dat wij ... Nou ja, mijn woorden waren altijd dat we bezig waren Groningen te verliezen voor Nederland. Dat sentiment, waar ik het in het begin over had.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre hebben destijds afwegingen over langetermijnontwikkelingen zoals geopolitieke aspecten en bijvoorbeeld de afhankelijkheid van Rusland een rol gespeeld?

De heer **Wiebes**:

Ja, Rusland is ter sprake gekomen. Het is evident voor iedereen dat als je zelf minder gaat winnen, je meer afhankelijk wordt van andere landen. Daarvan was de gedachte dat de Noren ook niet zo heel veel meer extra capaciteit hadden, dus dat dat op Rusland maar ook op andere landen zou

kunnen komen. In de voorbereiding hebben de mensen die op het departement betrokken waren bij de gaswinning zich daarover gebogen. Maar ook in latere instantie is het nog naar boven gekomen, dus toen het besluit al genomen was. Toen is op een gegeven moment de minister van Buitenlandse Zaken, destijds minister Blok, naar mij toegekomen. Die kreeg natuurlijk de hele dag alle geopolitieke beelden op zich af. Die heeft toen aan mij voorgesteld dat wij alsnog een keer -- dus een tweede keer -- naar leveringszekerheid zouden kijken vanuit weer het oogpunt van de internationale beschikbaarheid van gas. Toen hebben de twee departementen Buitenlandse Zaken en EZK samen de analyse nog een keer gedaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat bedoelt u met "analyse"? Zijn dat dan scenario's over langetermijneffecten van de sluiting?

De heer **Wiebes**:

Dat speelt natuurlijk. Er was toen geen acuut tekort aan gas, dus dat ging over lange termijnen. Dat ging over andere bronnen. Internationaal, gezien de verwachtingen over de hoeveelheid gas die je op lange termijn in Europa nodig hebt: hoe past dit besluit daarin; zijn er dan nog voldoende bronnen? De uitkomst van die analyse was dat mij opnieuw werd verzekerd "er zijn voldoende bronnen". Nogmaals, op een oorlog hadden wij niet gerekend.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee. Maar het is zo dat uw ministerie zich erover gebogen heeft, maar dat er op advies van minister Blok een uitgebreide analyse heeft plaatsgevonden.

De heer **Wiebes**:

Ik weet niet of die tweede analyse uitgebreider was. Op verzoek van Blok hebben we d'r nog een keer gedaan. Blok zit natuurlijk dicht bij de geopolitieke ontwikkelingen dan ik, en als een collega reden heeft om mij dat te vragen, vind ik dat het een goed idee is om daarin mee te gaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja. Minister Ollongren heeft in haar openbare verhoor verklaard: we moesten er goed over nadenken dat we dan nog meer afhankelijk dreigden te worden van Russisch gas. En: "Er is niet een een-op-eenrelatie tussen geen gaswinning en geen versterking. Daar heb ik aandacht voor gevraagd."

De heer **Wiebes**:

Ja, dat zou allebei kunnen kloppen. Dat is ... Laat ik het zo zeggen: uiteraard word je afhankelijker van andere landen, waaronder Rusland, dat klopt. Ik weet ook dat er rond de gaswinning over gesproken is, dat klopt. Ik weet niet of dat in de ministerraad was. Wat betreft die een-op-eenrelatie: die relatie was er volgens SodM overduidelijk wél, alleen viel die niet te kwantificeren. Dus als Ollongren dat bedoeld heeft met "een-op-een", ben ik het volkomen met haar eens.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe woog u de waarde van het resterende gas in het Groningenveld af tegen veiligheid in Groningen?

De heer **Wiebes**:

Het werd onherroepelijk. Er was naar mijn overtuiging toen met het oog op de veiligheid geen alternatief anders dan stopzetten. Iedereen wist dat daar grote financiële offers mee gemoeid waren, maar als je geen alternatief ziet, moet je die offers brengen. Dat is uiteindelijk ook de boventoon geweest in die bekende ministerraad. Daar hebben de collega's overduidelijk gekozen voor veiligheid boven euro's. Dus het is niet een afweging in de trant van: bij hoeveel miljard zullen we nou toch eens Groningen gevaarlijk laten zijn? Dat is niet gebeurd.

Mevrouw **Kat** (D66):

Oké. Uw voorganger, de heer Kamp, zei tijdens het verhoor dat hij in 2013 vreesde dat een verlaging van de gaswinning zou leiden tot, quote: "ontwrichting van de samenleving." Hoe zag u dit?

De heer **Wiebes**:

Nou, ik zag dit niet. Laat ik het zo zeggen: ik heb me nooit met die uitspraak bemoeid. Ik weet ook niet welke informatie Kamp toen had. Als Kamp toen varianten voor ogen had waarin daadwerkelijk gewoon aan Nederlanders geen gas meer zou worden geleverd of waarin er in heel Europa een tekort zou komen -- ik noem maar wat -- dan snap ik dat. Maar ik weet niet welke informatie hij had voor die uitspraak. Ik heb ook niet aan geschiedschrijving gedaan. Ik heb de opdracht gegeven om alles uit te zoeken wat er maar uit te zoeken was. Daar kwam een beeld uit en naar dat beeld heb ik gehandeld.

De heer **Kwint** (SP):

U heeft al een paar keer vooruitgewezen naar het Mijnraadavies. Op 20 april

2018 -- dat is dus drie weken na het besluit om naar nul te gaan -- vraagt u de Mijnraad om in kaart te brengen wat die afbouw van de gaswinning betekent voor de versterkingsopgave. Dat advies volgt in juni. Laat ik beginnen met de vraag "waarom de Mijnraad?"

De heer **Wiebes**:

Nou, niet alleen de Mijnraad. De Mijnraad is de primaire adviseur van de minister van EZK op het terrein van mijnbouwactiviteiten. De Mijnraad kijkt niet alleen technisch maar ook maatschappelijk, dat is hoe de Mijnraad adviseert. Maar de Mijnraad heeft niet op het terrein van alle techniek alle wijsheid in pacht. Dus ik heb de voorzitter van de Mijnraad gevraagd om de regierol te spelen over een breder advies met betrekking tot de versterking, breder dan de disciplines waarover de Mijnraad tot dan toe de beschikking had. Toen is dat bonte gezelschapje met de experts tot stand gekomen. Daarover heeft de voorzitter van de Mijnraad de regie gevoerd, samen met de leden van de Mijnraad.

De heer **Kwint** (SP):

Waarom deed u dat verzoek aan de Mijnraad pas drie weken na het nulbesluit?

De heer **Wiebes**:

Nou, nee. De discussie met de Mijnraad ... Laat ik het zo zeggen: mijn directeur-generaal Bovengronds voerde het gesprek in eerste instantie met de Mijnraad. Ik herinner me dat al tijdens het nulbesluit bekend was dat wij bezig waren met het aanvragen van een advies. Alleen kostte het wel enige moeite om iedereen bij elkaar te krijgen. Ik herinner me dat ik op het departement ... Er was niet meteen bij iedereen de bereidheid om drie maanden van het leven te gaan besteden aan een advies voor de overheid. Bovendien was het ook niet bij iedereen helder dat daar een grote prijs mee te verdienen viel; het dossier maakte je niet per se populairder. Dus er bestond een zekere aarzeling onder sommigen; ik weet niet onder wie precies. Er bestond enige terughoudendheid bij de experts om er zomaar in mee te gaan. Toen heb ik dus in een chic zaaltje in EZK een gesprek gevoerd met alle experts en heb ik hen gewoon gevraagd om aan dat advies mee te doen. Ik kan me best voorstellen dat het formele verzoek pas daarna is gekomen, maar er was al vanaf het nulbesluit sprake van dat er een verstandig expertadvies nodig was voor de herijking van de versterkingsoperatie.

De heer **Kwint** (SP):

En had u toen al scherp dat dit onder regie van de Mijnraad moest gebeuren? Want wij zien in de vrij lange periode daarvoor een relatief geringe betrokkenheid van de Mijnraad bij het Groningendossier.

De heer **Wiebes**:

Ja, dat kan ik mij heel goed voorstellen. Ik herinner mij dat ik mondeling met de dg heb gewisseld dat de Mijnraad hier een rol in kon spelen. Maar het klopt wel dat het pas na een tijdje ook echt rond was.

De heer **Kwint** (SP):

Die vertraging zat 'm er dan in dat anderen die hun expertise beschikbaar moesten stellen wat ...

De heer **Wiebes**:

Ik weet niet of daar alleen die vertraging in zat. Weet je, je vraagt toch wel iets groots aan de Mijnraad, dus ik kan me voorstellen dat zo'n voorzitter van de Mijnraad er ook even over na moet denken. Dus ik weet niet het fijne van die interactie. Ik weet dat de noodzaak van een adviesaanvraag al meteen aan het begin werd onderkend. Wat betreft het feitelijk in elkaar zetten van het construct, met de precieze opdracht en hoe die organisaties dan namens een advies konden en niet namens hun achterliggende organisatie -- er zitten TNO-mensen in die zeggen "ik wil wel op eigen gronden of onder de hoede van die commissie iets kunnen zeggen, maar ik wil niet dat dat de TNO-organisatie is", daarover zullen er zulke vragen zijn geweest.

De heer **Kwint** (SP):

Weet u nog wiens idee het was om de Mijnraad te vragen?

De heer **Wiebes**:

Ik denk de directeur-generaal Bovengronds. We waren er allemaal van overtuigd dat er door experts naar gekeken moest worden, maar dat de Mijnraad hierin een rol kon spelen, heb ik niet zelf bedacht. Maar ik vond het wel een echt goed idee.

De heer **Kwint** (SP):

Wat hoopte u te bereiken met het advies?

De heer **Wiebes**:

Een duidelijk beeld van een operatie die sneller ging en verstandiger, in het

licht van een geheel nieuw veiligheidsvoorzicht. Ik vind ook in alle eerlijkheid dat ik dat, misschien op een of twee punten na, echt heb gekregen. Ik vind het ook nog steeds een verstandig advies.

De heer **Kwint** (SP):

U vond het ook het slechtste scenario.

De heer **Wiebes**:

Sorry?

De heer **Kwint** (SP):

"Het slechtste scenario" noemde u het.

De heer **Wiebes**:

Nee. Het punt waar ik kritiek op had ... Kijk, er speelden natuurlijk twee punten. U heeft ze allebei al eerder benoemd. Het eerste was: hoe moet die nieuwe versterkingsoperatie er nou uitzien? Dat advies vond ik goed. Het tweede was ons beginnende gepolder -- al drie maanden gepolder -- over de volgende groep huizen. Moesten die volgens de oude methode worden voortgezet of moesten we die meenemen in de nieuwe methode? Daar heeft de Mijnraad heel onduidelijk over geschreven, vond ik. Ze zeiden iets met gewekte verwachtingen, maar op drie plekken in het rapport kwam die groep huizen voor en drie keer stond er iets anders, en toen wist niemand het meer. Ik heb de voorzitter van de Mijnraad gevraagd: waarom hebben jullie daar niet een duidelijkere uitspraak over gedaan? Hij zei: "Tja, wij hebben ook gewoon niet zicht op welke toezeggingen er nou eigenlijk aan wie zijn gedaan en welke verwachtingen er zijn. En wij vinden ook dat het begrip 'verwachting' een politiek begrip is dat jullie zelf moeten wegen." Toen zei ik: op dit punt hebben we dus niets aan het Mijnraadadvies. Ik was lovend, en ben dat nog steeds, over het concept van de nieuwe versterkingsopgave. Die dingen zijn ook gaandeweg geïmplementeerd, als ik het goed heb. Maar ik was somber over het feit dat een belangrijk wurgpunt nu onuitgesproken bleef. Dus de Mijnraad opende zijn presentatie met: de minister had volkomen gelijk met zijn pauzeknop. Maar daarna kregen we niets te horen over hoe we daarmee moesten omgaan. Toen was de politieke druk inmiddels zo hoog, toen hebben we gezegd: oké, ja, dit wordt het dan.

De heer **Kwint** (SP):

Is dat wat u bedoelde met "het slechtste scenario"?

De heer **Wiebes**:

Ja. Geen enkele uitspraak. Ik had bij wijze van spreken nog liever gehad dat ze hadden gezegd: wij hebben vastgesteld dat hier hele duidelijke verwachtingen zijn gecreëerd; het is misschien niet goed voor de veiligheid maar wij adviseren om het zo te doen. Dat had ik dan jammer gevonden, maar dan was het in ieder geval duidelijk. Maar dit punt was onduidelijk. Op dit punt was ik ontevreden over het Mijnraadadvies.

De heer **Kwint** (SP):

Hadden zij een punt, dus dat het eigenlijk een politiek besluit is wat de gedane verwachtingen zijn, wanneer die dusdanig zwaar zijn dat ...

De heer **Wiebes**:

Nou kijk, we hadden niet eens een beeld van hoe de verwachtingen waren gecreëerd.

De heer **Kwint** (SP):

De verwachtingen kwamen toch vanuit de overheid? Ik bedoel: iemand heeft die verwachtingen toch geschetst.

De heer **Wiebes**:

Nee, het ging om de verwachting: wat is er voor de mensen in die huizen voor verwachting gecreëerd over wat er met hun huis zal gebeuren? Zij hadden nog geen versterkingsadvies, dus het kan niet een brief zijn geweest. Ze hebben communicatie gekregen van de gemeente, misschien ook wel brieven, en ze hebben communicatie van de NCG. Maar wat is er nou eigenlijk voor verwachting gecreëerd? Kijk, je kunt allemaal zeggen "als er verwachtingen zijn gecreëerd, dan moeten we dit of dat doen", maar ik vond dat het de Mijnraad wel had gepast om die verwachtingen dan ook in beeld te brengen. Maar wij wisten helemaal niet wat voor verwachtingen.

De heer **Kwint** (SP):

Maar als u al niet in staat bent om te achterhalen wat een gemeente of de NCG gecommuniceerd heeft naar individuele huishoudens, dan is de Mijnraad daar toch helemaal niet toe in staat?

De heer **Wiebes**:

Nou, de Mijnraad had toch gewoon al die spullen kunnen inventariseren?

De heer **Kwint** (SP):

Dat weet ik niet. Als dat zo eenvoudig zou zijn, zou mijn wedervraag zijn waarom u dat dan niet gedaan heeft.

De heer **Wiebes**:

Ik heb zelf eerder een poging gedaan, maar in de hitte van de strijd is me dat niet gelukt. Maar ik heb zelf een keer gezegd: nu wil ik precies weten wat voor verwachtingen daar gecreëerd zijn; ik wil de beschikking hebben over alle brieven die naar die mensen toe zijn gegaan en als ik dan zie dat er hele duidelijke verwachtingen zijn gecreëerd, leg ik het bijltje neer. Maar die brieven heb ik nooit gekregen. Ik weet niet of ze er niet waren, maar het is mij gewoon niet gelukt. En ik had er wel hoop op dat de Mijnraad vanuit een onafhankelijker positie meer helderheid daarover kon geven. Maar die helderheid hebben we niet gekregen. Toen heb ik het bijltje neergelegd en gedacht: dit is wat de politiek wil; ik geef nu de democratie voorrang boven de veiligheid. Dat heb ik gedaan.

De heer **Kwint** (SP):

Het klinkt niet alsof dat iets is waar u achteraf ...

De heer **Wiebes**:

Nee. Nou, achteraf ... Vooral toen niet; ik ben er inmiddels filosofischer over. Nee. Ik vond het nodig. Ik heb het gedaan. Ik heb het besloten. We hebben het in een zaaltje uitonderhandeld, de volgende dag of dezelfde dag, dat weet ik niet meer.

De heer **Kwint** (SP):

Meteen de dag van dat Mijnraadadvies? Op die dag?

De heer **Wiebes**:

Ja. De dag van het Mijnraadadvies dan wel de dag erna hebben we met de hele regio gezeten en heb ik gezegd: prima, deze groep huizen gaat door; ik heb geen helderheid gekregen van de Mijnraad over wat de verwachtingen zijn, dus ik geef nu het voordeel van de twijfel; we doen het zoals de regio het wil.

De heer **Kwint** (SP):

U zei: ik vond het nodig. Waarom vond u het nodig?

De heer **Wiebes**:

De politieke druk was niet meer te ontkennen. Als je zelf een advies aanvraagt en dat advies geeft geen duidelijke richting, moet je op een gegeven moment ook realistisch zijn en zeggen: prima, ik heb geen enkele grond meer om dit verder tegen te houden, ik moet nu uitgaan van het standpunt van de andere partij. En dat heb ik toen gedaan.

De heer **Kwint** (SP):

Heeft u in dat regio-overleg met het Mijnraadadvies in de hand nog geprobeerd om te zeggen: nou ja, jongens, er staat hier wel "de 1.500 onveiligste huizen als eerste", wat gaan we daarmee doen?

De heer **Wiebes**:

Ja, dat hebben we gedaan. Het Mijnraadadvies was natuurlijk nog net ietsje meer. Ik vond het stuk voor stuk verstandige adviezen. Wat we toen gedaan hebben, en daarna nog twee keer, in mijn herinnering: we zijn toen overeengekomen dat wij in beginsel de versterkingsoperatie zouden baseren op het advies van de Mijnraad voor het vervolg. Dat hebben we in bestuurlijk overleg besloten. Dat hebben we later datzelfde kalenderjaar nog een keer besloten en dat hebben we in het jaar erna in een bestuurlijk overleg nóg een keer besloten. Dus bij mijn weten is er drie keer in een bestuurlijk overleg afgesproken dat we in beginsel de versterkingsoperatie zouden vormgeven naar het advies van de Mijnraad. Wat ook niet onlogisch was, want ik denk ook niet dat de regio serieus van mij verwachtte dat ik tegen de enige toezichthouder in en tegen het Mijnraadadvies in verantwoordelijk wilde blijven voor de veiligheid in de regio. Dus dat is besloten. Echter, de implementatie daarvan heeft veel te lang doorgelopen.

De heer **Kwint** (SP):

Weet u eigenlijk waarop het advies van de Mijnraad gebaseerd was, dus de technische onderbouwing van bijvoorbeeld die lijst van 1.500 huizen die wél versterkt zouden moeten worden?

De heer **Wiebes**:

Nou, ik denk dat ... Laat ik het zo zeggen: het aantal huizen dat daaruit kwam, was niet per se maatgevend voor het advies. Tenzij je ervan uitgaat dat alles nog versterkt moet worden, maar daarvan had SodM al gezegd dat dat onlogisch was. Dus het getal heeft bij mij niet zo'n grote rol gespeeld. Bovendien was er een grote onduidelijkheid over, want het was 1.500 dit en 9.000 dat.

De heer **Kwint** (SP):

Ik bedoel het andersom: op basis van welke technische interpretatie besloot de Mijnraad uiteindelijk of een huis wel of niet veilig was? Hoe maakte men die afweging?

De heer **Wiebes**:

Maar de Mijnraad besloot dat niet. Nee, de Mijnraad besloot dat niet. Kijk, als je wilde weten ... Ik neem even een stapje terug.

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Wiebes**:

Als je wilde weten of een huis veilig was en je een besluit wilde nemen over dat huis, had je een inspectie en een doorrekening nodig. Dat is altijd leidend geweest. Echter, als je een regio zo veilig mogelijk wilt hebben, helpt het om je inspecties te beginnen bij de huizen waarvan je vermoedt dat ze het meest onveilig zijn. Maar dat weet je niet, want die heb je immers nog niet geïnspecteerd. Er zijn dus maar twee methoden om de volgorde van de inspectie te bepalen: de ene is door bij wijze van spreken met dartpijltjes naar de landkaart te gooien en de ander is een ook gebrekkig instrument, namelijk een modelmatige benadering. De NCG zelf en later ook in het proces en waarschijnlijk ook, best mogelijk, de Mijnraad, hebben dus voor de volgorde van de inspecties gebruikgemaakt van een modelmatige benadering. Dat model was buitengewoon onpopulair, want daarvan dacht half Nederland dat een soort computer bepaalde of jouw huis veilig was.

De heer **Kwint** (SP):

De Hazard and Risk Analysis, toch?

De heer **Wiebes**:

Ja. En zo was het niet; er is nog nooit één huis veilig of onveilig verklaard op basis van dat model. Maar wat het model wel deed, was een suggestie doen over de volgorde van de inspecties en de volgorde waarin je naar huizen moest kijken, omdat pijltjes op de landkaart gooien een nog slechter idee was.

De heer **Kwint** (SP):

Waar zit de onvrede met dat model dan in? Was dat dat mensen langer moesten wachten of wat ...?

De heer **Wiebes**:

Nee. Laat ik het zo zeggen: met de uitspraak van de Mijnraad dat je de meest onveilige huizen eerst moet doen, wordt natuurlijk het vloerkleed weggetrokken onder de gebiedsgerichte aanpak. Dat was voor de regio om heel begrijpelijke redenen heel teleurstellend, want dat betekende dat het doel van stadsvernieuwing vanaf dan niet meer automatisch parallel loopt met versterking, met veiligheid. Die twee doelen, die allebei recht van bestaan hebben, worden uit elkaar getrokken. Dus de essentie van de onvrede lag niet eens in dat model, maar lag erin dat vanaf dan bleek dat de stadsvernieuwing niet meer kon meeliften met de versterking.

De heer **Kwint** (SP):

Dus vanwege dat model, dat een volgordelijkheid aanbrengt in de te checken huizen, of ze veilig zijn -- die volgordelijkheid is per definitie niet gebonden aan een wijkje of een blok -- werd het ingewikkelder om het gebiedsgerichte karakter van de versterking te bewaren?

De heer **Wiebes**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Juist omdat dat model dus ondermijnend was voor het gebiedsgerichte karakter van de versterking ...

De heer **Wiebes**:

Nou, dat model niet, maar het advies van de Mijnraad. De Mijnraad maakte in die zin gehakt van die oude versterkingsaanpak. Want de Mijnraad zei, zonder te zeggen of dat nou in het verleden verstandig was geweest -- ik zag daar nog best wat in naar het verleden -- dat het vanaf dat moment met een nieuw veiligheidsvoorzicht gewoon niet meer logisch was om die doelen te koppelen. Het Mijnraadadvies zei eigenlijk: richt je vanaf nu op de veiligheid. Drie maanden eerder had de ministerraad dat ook al gezegd. Overigens, nog meer maanden eerder had het SodM dat ook al gezegd.

De heer **Kwint** (SP):

Maar dan zegt de NCG en dan zeggen de bestuurders uit de regio: ja, maar met zo'n model komt er straks over een periode van anderhalf jaar vier keer uit dat HRA-model een huisje in hetzelfde blok en dan moet er elke keer weer een huis versterkt worden, in plaats van ...

De heer **Wiebes**:

Nou ja, dat zou een beetje onwaarschijnlijk zijn, want huizen in één blok zijn allemaal onveilig of allemaal veilig, dat kan natuurlijk niet verschillen.

De heer **Kwint** (SP):

De grijze lijst die uiteindelijk wordt toegevoegd, was nog best behoorlijk.

De heer **Wiebes**:

Sorry?

De heer **Kwint** (SP):

De grijze lijst met huizen die uiteindelijk worden toegevoegd aan de versterkingsoperatie. Dus huizen die prima uit de analyse kwamen maar toch logischerwijs bij een rijtje gevoegd moesten worden, waren er wel degelijk.

De heer **Wiebes**:

Maar dat was op zich een van de punten van kracht van het Mijnraadadvies. Het bleek dat er een heleboel huizen waren die vermoedelijk onveilig waren en die nog nergens in de aanpak zaten. Sterker nog, de Mijnraad stelde dat een heleboel van die huizen gevaarlijker waren dan de huizen die wél in de aanpak zaten. Dus dat je een keer terug naar af gaat en denkt "het ging ons om veiligheid, laten we eens kijken welke huizen vermoedelijk het meest onveilig zijn", is alleen maar een verstandige gedachte. Maar dat is natuurlijk niet erg gebiedsgebonden.

De heer **Kwint** (SP):

Een van de zaken die de Mijnraad dan adviseert om te bereiken is de typologieaanpak.

De heer **Wiebes**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Hoeveel steun kreeg u voor dat idee?

De heer **Wiebes**:

In het begin heel weinig. Alle aspecten van het Mijnraadadvies, alle aspecten van het Mijnraadadvies, waren uitvoerig onderdeel van het gepolder. Nogmaals, ik heb nooit regiobestuurders aangewezen als dé schuldigen. Maar het Mijnraadadvies zorgde ervoor dat doelen uit elkaar gingen. Even een voor een. Het Mijnraadadvies zegt dat je sowieso daar wat dat kan, daar

waar dat verantwoord blijkt, minder huizen moet versterken. Dat ondermijnt de doelen van duurzaamheid, stadsvernieuwing et cetera. De Mijnraad zegt: typologie-aanpak. Dat is natuurlijk omdat die enorme precisie waarbij een huis negen maanden lang moest worden doorgerekend om daarna met volledige schijnprecisie iets heel nauwkeurig te zeggen, helemaal niet werkte en voor enorme vertraging zorgde. Maar die typologie-aanpak moest er komen. Dan was het verhaal: ook de normen -- dus niet de veiligheidsnormen per huis maar de bouwnormen -- steeds naar de laatste inzichten. Het bleek dat die normen heel conservatief waren, waardoor er minder zware versterking uit kwam en er dus ook heel vaak geen sloop meer nodig was. Dat helpt ook niet bij stadsvernieuwing, want bij stadsvernieuwing denk je eerder aan sloop dan aan lichte versterking.

Dus er was niet zo veel mis met die Mijnraadadviezen -- die zijn stuk voor stuk logisch en leiden allemaal tot aanwijsbaar snellere veiligheid -- maar ze stonden wel haaks op sommige doelen die de regio zich had gesteld en die het Rijk -- even ter verdediging van de regio -- ook eerder in algemene zin had omarmd als iets wat dan mooi mee kon lopen. Maar inmiddels kon dat niet meer mooi meelopen. Het Rijk heeft toen de handreiking gedaan om er met dat fonds op een andere manier aan tegemoet te komen. Maar goed, dat is een ander hoofdstuk.

De heer **Kwint** (SP):

U zei enige tijd geleden -- het schiet me nu ineens weer te binnen -- toen u het had over overleg met een regionale bestuurder, dat u het wel een goed idee vond om mensen een financiële tegemoetkoming te geven wanneer zij zouden afzien van versterking omdat hun huis toch veilig bleek. U zei dat de regio dat toen karakteriseerde als "omkoping", als ik mij niet vergis.

De heer **Wiebes**:

Maar later niet meer, want die vergoeding is er in 2020 gekomen. In de tweede helft van 2020 kwamen we in die zin dichterbij elkaar dat het toch duidelijk was dat het op een andere manier moest en dat er ook eigenlijk gewoon meer ... Toen hebben we met elkaar uitgesproken dat we meer in het eindspel van de versterking ... Dat betekende dat we mensen die jarenlang op een lijst hadden gestaan niet wetende wat eruit zou komen, en die nu te horen kregen "het is allemaal veilig" maar die misschien wel jarenlang onderhoud hadden uitgesteld bijvoorbeeld -- het kon van alles zijn -- een financiële vergoeding in het vooruitzicht hebben gesteld.

De heer **Kwint** (SP):

Maar ik was benieuwd wanneer u te horen kreeg dat de regio dat zou zien als ... wat was het? ... omkoping.

De heer **Wiebes**:

O, dat is nog voor het Mijnraadadvies geweest, denk ik. Maar "de bestuurder": nee. Eén bestuurder heeft mij toen gezegd: dat zal worden opgevat als omkoping. Toen heb ik ervan afgezien.

De heer **Kwint** (SP):

Was dat een goedbedoeld advies of een verwijt?

De heer **Wiebes**:

Eh ... Ik denk een met grote fermheid uitgesproken advies.

De heer **Kwint** (SP):

Wie was die bestuurder?

De heer **Wiebes**:

Weet je dat ik dat niet meer weet? Ik kan alleen maar gokken. Maar dat ga ik niet doen.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, dat lijkt me onverstandig.

De heer **Wiebes**:

Nee, dat ga ik niet doen.

De heer **Kwint** (SP):

Wat was als u terugkijkt het voornaamste beletsel om de versterking conform het Mijnraadadvies uit te voeren?

De heer **Wiebes**:

Tegengestelde belangen. Ik heb hier twee gedachten over. Ik heb me toch laten verleiden tot eindeloos gepolder, meer dan een jaar gepolder. Dat heeft natuurlijk ook tot terugval in de cijfers geleid. Ik kan niet zien welk deel van de vertraging is gekomen doordat we nogal druk waren met de fusie van het CVW en welk deel komt door alsmaar gepolder. Maar ik ben en was er diep van overtuigd dat je over veiligheid niet moet polderen. Maar het is toch gebeurd. Tegelijkertijd is de tweede gedachte: ik weet ook vandaag nog niet wat er gebeurd zou zijn als ik gewoon dictatoriaal was geweest en had

gezegd: vanaf nu gaan we sturen op veiligheid; die andere doelen gaan we doen met dat fonds in Groningen en BZK heeft aangeboden zich met de stadsvernieuwing bij jullie te gaan bemoeien. Ik denk dat ik dan een grondoorlog had ontketend. En desondanks ben ik van mening dat het gepolder over veiligheid eigenlijk niet mag. Dit is nog altijd een dilemma. Ik weet het niet.

Mevrouw **Kat** (D66):

In 2018 en 2019 is er veel gesproken over de vraag hoe de versterking publiekelijk georganiseerd kan worden. De minister van Binnenlandse Zaken wordt ook intensief betrokken bij dit traject.

De heer **Wiebes**:

Zeker.

Mevrouw **Kat** (D66):

Waarom was dat?

De heer **Wiebes**:

Ik denk dat ik daar al eerder op heb geantwoord. De minister van Binnenlandse Zaken en ook het departement van Binnenlandse Zaken hebben bemoeienis met geldstromen naar regio's, wat hier aan de orde is, hebben zicht op de bouwnormen, die natuurlijk steeds naar de laatste inzichten moesten worden aangepast, en hebben verstand van stadsvernieuwing, wat een van de behoeften is van de regio en die uiteindelijk toch moet worden georganiseerd. Daarom was BZK heel voor de hand liggend. Ik was er ook nog om een andere reden blij mee, maar dat heeft niets met specifiek dit departement te maken. Kijk, in de eerste periode overlegde ik niet meer als voorzitter maar als nevenschikte partij met de regio. Het is subjectief, maar: daar zat ik dan, in mijn eentje, met tegenover mij, in ongeveer net zo'n setting als hier nu -- "in deze setting" kan ik wel bijna zeggen -- zes tot twaalf regiobestuurders en twee maatschappelijke organisaties. Dan gaf de voorzitter het woord, en begon het helemaal links van mij en eindigden we helemaal rechts van mij. Dan kreeg ik dus x keer te horen hoe waardeloos het Rijk was enzovoort. En dan kwam ik aan het woord. Iets van evenwicht wil je wel hebben. Dus het helpt als je iemand naast je hebt die je vertrouwt -- dat deed ik minister Ollongren -- en die af en toe even vanuit een andere invalshoek kan spreken. Dat was mij zeer welkom.

Mevrouw **Kat** (D66):

In het verhoor met minister Ollongren kwam al aan de orde dat het ministerie van Binnenlandse Zaken van oordeel was dat het mogelijk beter in staat was dan Economische Zaken om de versterkingsoperatie te leiden. Bij Binnenlandse Zaken vond men dat uw ministerie de versterking te technocratisch en objectgericht benaderde. Dacht u toen ook dat Binnenlandse Zaken de versterking beter zou kunnen leiden?

De heer **Wiebes**:

Nou, dat "technocratisch" staat als een paal boven water, maar ter verdediging van de technici in deze wereld wil ik wel zeggen dat dit het type technocratisch was dat een techneut nooit zou hebben bedacht. Maar goed, laten we het woord "technocratisch" ervoor reserveren.

Ik weet niet of ik dat dacht; ik dacht in elk geval dat ze veel meer konden betekenen op het terrein van stadsvernieuwing en ik wist dat dat heel belangrijk was voor de regio. Sterker nog, ik trok toen ook op met ambtenaren van het ministerie van BZK die zich natuurlijk aansloten bij die overleggen en zij waren ook vrij optimistisch over de mogelijkheden voor stadsvernieuwing in Groningen. Het leek mij belangrijk dat we het niet meer koppelden aan die versterkingsoperatie maar het ook niet vergaten. En daarin had ik hoop op BZK en geen hoop op EZK, want dat heeft eenvoudigweg een heel ander beleidsterrein.

Mevrouw **Kat** (D66):

De verantwoordelijkheid voor de schadeafhandeling blijft wel bij het ministerie van Economische Zaken. Wat was daarvoor de reden?

De heer **Wiebes**:

Dat er bij het ministerie van BZK niet heel specifiek expertise bestaat op het terrein van schade en dat er bij EZK een organisatie was, RVO, die bereid was om vanuit het niets die schadeafhandeling op te zetten. En dat er vervolgens met hulp van het ministerie van Veiligheid en Justitie ook nog een onafhankelijke beoordelaar, een soort rechterachtige persoon werd aangezocht. Daar hadden we op zich BZK helemaal niet voor nodig. BZK kandideerde zich daar ook niet voor, daar was ook geen reden voor. Door RVO is toen dat schadeloket opgezet -- ik vond het een huzarenstukje -- dat ging van 10 medewerkers naar uiteindelijk 650, waarbij we van 40 schadeafhandelingen in de week gingen naar 1.200. Dat was nog nooit vertoond. Daar lag niet de gedachte dat een ander departement dat beter

zou kunnen, noch dat we daar weer een rimpeling moesten gaan organiseren door het weer in andere handen te doen. Gaandeweg liep dat.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja. Maar welke consequenties had dit volgens u voor bewoners die zowel te maken hadden met schade als met versterken?

De heer **Wiebes**:

Dat is ook een veelbesproken onderwerp: de samenloop tussen schade en versterken. Ik vond zelf dat die samenloop helemaal niet zo groot was. Ik heb een keer opgevraagd bij hoeveel mensen en hoeveel huizen er een samenloop speelde tussen schade en versterken. Het aantal mensen dat acuut aan versterking toe was en bij wie ook schade een rol speelde, was heel beperkt. Bovendien waren er veel mensen die zeiden: het zal wel dat mijn huis versterkt wordt, maar ik heb alsnog recht op een schadevergoeding. En daar hadden ze ook gelijk in. Dus die samenloop was in tijd en in aantal helemaal niet zo omvangrijk. Bovendien is de gedachte dat als je een huis versterkt, er minder schade is, niet automatisch logisch. Het lijkt zo, maar het is helemaal niet per se zo. Ik weet niet of we daar nu op moeten ingaan, want dan wordt het echt technouterig, maar die samenloop in techniek is helemaal niet zo sterk. En ik dacht wel: ja, nou gaan we weer een organisatorische operatie op touw zetten. Ten laatste misschien nog, had het ook te maken met mijn weerzin dat er in het Rijk altijd organisatorische oplossingen worden gezocht voor inhoudelijke problemen. Daar geloof ik eenvoudigweg niet zo heel erg in. Dat schadeloket was aan het opschalen van 0 naar 1.200 in de week; vier, vijf, zes keer zo veel als oorspronkelijk de opgave was. Dat loket wilde ik gewoon zijn werk laten doen. Geen interventies, alle ballen op snelheid.

De heer **Kwint** (SP):

Tussen juli 2018 en september 2019 neemt de versterkingsopgave toe naar 26.000 mogelijk te versterken adressen. Mógelijk te versterken adressen, want het zijn wel adressen waar nog een inspectie gedaan moet worden.

De heer **Wiebes**:

Zeker.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe verklaart u dat de scope van die versterkingsoperatie zó enorm gegroeid

is? We hebben net al iets gezegd over wat u "polderen met veiligheid" noemde; is dat het?

De heer **Wiebes**:

Nou, er zijn allerlei verklaringen voor, maar "zó enorm"... Ik ben begonnen aan dit traject toen het getal 22.000 heilig was. Daarna werd het 26.000. Dat vind ik nog wel meevallen. Maar de oorzaken waren heel helder. De 22.000 huizen zijn aangevuld. Er kwamen bijvoorbeeld de P90-huizen bij -- nu snapt echt helemaal niemand het meer, maar u snapt het wel -- dat was een initiatief van het SodM. En er kwamen op die lijst toch ook de zogenoemde "grijze huizen", de huizen waar eigenlijk niks mee aan de hand was, maar die als compromis aan de regio toch mochten worden meegenomen in de versterkingsoperatie. En er was de afspraak dat als een huis eenmaal op de lijst had gestaan maar daarna toch veilig leek, het toch op de lijst voor inspectie bleef, omdat je het die mensen niet kon aandoen dat je zou zeggen: we inspecteren u niet meer. En er was opname op verzoek. Er was de batch van de Mijnraad, die zei: dit zijn de huizen die wel onveilig lijken, maar nog niet op uw lijst staan. Dus die lijst kon nooit krimpen, die kon alleen maar groeien. En dat deed ie.

De heer **Kwint** (SP):

Er is natuurlijk één manier waarop die lijst kan krimpen.

De heer **Wiebes**:

Ja, als je een huis veilig verklaart, als je het af hebt. Maar in die beginperiode lag de productie natuurlijk nog niet hoog. Er gingen per jaar niet duizenden huizen af; als dat waar was geweest, hadden we de gaswinning niet hoeven stopzetten.

De heer **Kwint** (SP):

Dat was inderdaad een van de vragen die ik had: was er in 2018, toen uiteindelijk dat nulbesluit er was, nou een onderschatting van de nog aanwezige risico's? Of is in de loop der tijd de versterkingsoperatie gigantisch uitgedijd?

De heer **Wiebes**:

Hij is niet gigantisch uitgedijd, want hij was 22 en werd later 26. Het is terecht dat er huizen op een lijst zijn gezet die toch onveilig leken te zijn, maar eerder niet op een lijst stonden. Dat is niet een ongelukje, dat is goed. Het is niet zo dat je zegt: jeetje, nou zetten we ook nog huizen op de lijst die

onveilig lijken te zijn. Nee, dat is de bedoeling. Dus dat die lijst groeit, betekent alleen maar dat we meer wisten van onveiligheid. En dat hoort op zo'n lijst, niet per se om versterkt te worden, maar wel om onderzocht te worden. En als er dan uitkomt dat ze onveilig zijn, worden ze versterkt. Dat is het doel. Ik heb dus niet willen accepteren dat een groot getal per se een ongeluk betekent. Alles wat onveilig blijkt te zijn, moet versterkt worden, punt. De aantallen moeten daarin niet leidend zijn. Er lag geen budgettaire restrictie en er lag ook geen enkele invloed van het departement; het is zoals het is.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, "het is zoals het is", maar u zei net: ik heb de Mijnraad een opdracht gegeven in de hoop een herijking van de versterkingsoperatie te krijgen. Dat was de hele aanleiding voor dat advies. En een jaar later is de werkvoorraad groter.

De heer **Wiebes**:

Ja maar, kijk, "in de hoop": in de hoop op wát? In de hoop dat ik sneller veiligheid kan krijgen. Versterking is een middel en geen doel. Het doel staat voorop: veiligheid. Als het daarvoor nodig is om één huis te versterken, versterken we één huis. Is het nodig -- dat blijkt het nu niet te zijn, maar zou het nodig zijn geweest om 26.000 huizen te versterken, dan versterken we 26.000 huizen. We moeten doel en middel uit elkaar halen. Ik ga voor een doel. Wat daar voor middel voor nodig is, gaan we zien.

De heer **Kwint** (SP):

Het ging net over de grotere rol die het ministerie van Binnenlandse Zaken kreeg bij de versterkingsoperatie. Is dat niet ... Nee, laat ik het anders zeggen. In hoeverre laat u daarmee uw voorkeur los voor zo'n objectgerichte versterking, primair een veiligheidsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Nou, nee. De ministerraad op de 29ste had juist gemarkeerd dat er een herijking nodig was. Ik heb nooit van BZK gehoord dat er geen herijking nodig is. Ik heb nooit gedacht dat BZK en EZK daar uit elkaar liepen wat betreft de noodzaak om een herijking te doen. En in het gepolder zijn we allebei aan één kant blijven staan.

De heer **Kwint** (SP):

Op het moment dat een versterkingsoperatie primair het karakter heeft van

een veiligheidsoperatie, waar u net over sprak, "we doen eerst de meest onveilige huizen en de rest moet allemaal maar in een ander project", en als u zegt "de betrokkenheid van Binnenlandse Zaken was juist heel erg gewenst omdat zij goed waren in stadsvernieuwing en in de betrokkenheid van het lokale bestuur, zij hadden andere expertise ...

De heer **Wiebes**:

Wacht even. Dit sluit elkaar totaal niet uit. Wij, Ollongren en ik -- en ik eerder heus ook -- hebben erkend dat stadsvernieuwing een belangrijk doel is. Dat loopt niet langer parallel met een herijkte versterkingsoperatie, maar het blijft een belangrijk doel. Het blijft een belangrijk doel in die regio en er was ook welwillendheid vanuit het Rijk om eraan mee te werken. Alleen, hoe doe je dat? Toen is er met een zeker optimisme door BZK gezegd: laat ons nou in gesprek gaan met die regio over hoe we alsnog tot stadsvernieuwing kunnen komen. En dat is precies wat er nodig was. Het was niet zo dat met een andere herijkingsoperatie stadsvernieuwing overbodig was geworden; het was alleen maar zo dat het niet meer parallel liep. Maar het doel bestond nog wel, en het Rijk was welwillend over dat doel.

De heer **Kwint** (SP):

Heeft het Rijk dat doel ook scherp voor ogen gehouden in het verdere verloop van de versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Dat vraag ik me af. Goeie vraag. Het is aan de commissie om dat te beoordelen. Ik weet nog dat er in die periode door BZK het initiatief is genomen om te praten over stadsvernieuwing en hoe je dat aanpakt. Er was zelfs een voorbeeld van een andere provincie waarin dat met enig succes gedaan was en waarin ook inzicht bestond in hoe je dat economisch en financieel aanpakte. Daar zou het gesprek over moeten zijn gegaan. Het zou best kunnen zijn dat ook dat gesprek uiteindelijk verstomd is geraakt in gepolder. Maar dat zou jammer zijn, want niemand ontkende dat doel.

De heer **Kwint** (SP):

Lukte het eigenlijk om in de verdere periode dat u minister was nog oog te houden op dat specifieke doel van de versterkingsoperatie?

De heer **Wiebes**:

Welk specifieke doel?

De heer **Kwint** (SP):
De veiligheid.

De heer **Wiebes**:

Oké. Nou, het heeft mij natuurlijk de grootste moeite gekost om in de wedstrijd tussen de verschillende doelen, in de strijd tussen de doelen, het doel van veiligheid steeds weer op de agenda te houden. Maar daarin had ik wel een bondgenoot en dat was het SodM, de inspecteur-generaal himself. Op het moment dat de volgorde van de inspecties aan de orde was -- dat was natuurlijk in de tweede helft van '18 en denk ik ook een deel van '19 -- en er overeengekomen was dat de volgorde binnen de randvoorwaarden van het Mijnraadadvies werd vastgelegd in gemeentelijke plannen -- de gemeentes waren dan dus aan zet om de huizen in de goede volgorde te zetten, in de zin van alle onveilige huizen eerst en daarna de minder onveilige huizen en daarna de niet onveilige huizen, althans naar de inschatting -- was het de inspecteur van SodM die, zelfs hoogstpersoonlijk, met gemeentes heeft gezeten om steeds weer die plannen te beoordelen. Hij heeft ook verschillende keren gezegd dat het bij hem niet door de beugel kon, en uiteindelijk kwamen er dan plannen die bij hem wél door de beugel konden, en soms was het een beetje een compromis. Maar hij was mijn bondgenoot in het letten op de veiligheid. Maar het is natuurlijk waar dat als er verschillende doelen leven, het doel van veiligheid een minder grote prioriteit dreigde te krijgen dan ik nodig vond. Ik heb daar dus een flinke inzet voor moeten plegen.

De heer **Kwint** (SP):

Dan terug naar mijn vraag: was het met die inzet in het achterhoofd niet logischer geweest voor u, met uw doelstellingen voor de versterkingsoperatie, om de regie daarvoor bij Economische Zaken te houden?

De heer **Wiebes**:

Nee, want ik wantrouwde BZK helemaal niet in het nastreven van het veiligheidsdoel.

De heer **Kwint** (SP):

Ondertussen wordt er een discussie gevoerd tussen NAM en de overheid over de betaling van de facturen over schade en versterking.

De heer **Wiebes**:

Zeker.

De heer **Kwint** (SP):

Als ik mij niet vergis, waren de eerste facturen waar het over ging, nog net onder uw ministerschap. Weet u wat de reden is dat NAM deze facturen weigert te betalen?

De heer **Wiebes**:

Gaat het over schade of versterken?

De heer **Kwint** (SP):

Ondertussen allebei.

De heer **Wiebes**:

O, ondertussen allebei!

De heer **Kwint** (SP):

De eerste ging over versterking.

De heer **Wiebes**:

O, de eerste ging over versterken. Nou, "weten": er is naar te raden, toch?

De heer **Kwint** (SP):

Ja, nou, ik dacht: misschien is er ook in uw periode al wel contact over geweest met NAM.

De heer **Wiebes**:

Ongetwijfeld. Ik kan het me niet levendig herinneren, maar we kunnen het allebei heel makkelijk bedenken. Het is best denkbaar dat de betaler vond dat er huizen werden versterkt die niet versterkt hoefden te worden, of dat er schades werden vergoed die niet vergoed hoefden te worden. Maar ja, dat zal allemaal zo zijn, maar voor beide hebben we keiharde arrangementen getroffen. We hebben niet alleen de veiligheidsbeoordeling achter een hek gezet. Strikt onafhankelijke experts gaan daarover en hun wil is wet. Is iets onveilig, dan is het onveilig, welke bestuurder, welk lid van het kabinet of van een organisatie daar ook iets van vindt. Dat hebben we bij schade meteen begin 2018 ook al gedaan; een rechterachtige figuur. En er is nooit iemand van de regering of van een lokaal bestuur die gaat zeggen dat de rechter het verkeerd heeft. Tja, dat mag je op een verjaardagsfeestje zeggen als je daar per se prijs op stelt, maar dat is niet hoe wij als land

georganiseerd zijn. Dus we hebben rechterachtige mandaten neergelegd bij experts die onafhankelijk zeggen of iets nodig is. Wat je er daarna van vindt, zal mij dan ook echt helemaal worst zijn.

De heer **Kwint** (SP):

Een van de punten die NAM aangeeft, is dat zij op basis van de facturen simpelweg niet in staat zijn om te beoordelen of versterkingskosten wel of niet noodzakelijk zijn gemaakt. Die discussie zegt u ...?

De heer **Wiebes**:

Nee, ik weet niet wat er dan onduidelijk is en in welke fase dat is. Nadat we dit achter een hek hebben gezet, is eenduidig duidelijk of versterking nodig is en daar hebben we allemaal mee te leven.

De **voorzitter**:

We zijn sinds de pauze alweer anderhalf uur bezig. Nu is het zo dat water nuttig is, maar niet heel veel energie geeft, dus ik stel voor dat we nu even schorsen, zodat er ook wat gegeten kan worden.

De heer **Wiebes**:

Wat geeft niet veel energie?

De **voorzitter**:

Water alleen.

De heer **Wiebes**:

O nee, water alleen niet.

De **voorzitter**:

In ieder geval de commissie heeft behoefte om wat te eten en ik denk dat dat ook voor u zo is. We gaan dus een halfuur schorsen. Ik verzoek de griffier om u en mevrouw Verhagen even naar buiten te geleiden.

Ik schors tot 14.15 uur.

De vergadering wordt van 13.44 uur tot 14.15 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. Ik geef het woord aan mevrouw Kat.

Mevrouw **Kat** (D66):

We gaan naar de schadeafhandeling. In oktober 2017 spreekt het kabinet in het regeerakkoord af dat NAM op afstand wordt gezet bij de afhandeling van schade. Ook komt er een schadefonds onder publieke regie. Wat verstonden u en het kabinet onder het op afstand zetten van NAM?

De heer **Wiebes**:

Wat verstonden u en ...?

Mevrouw **Kat** (D66):

Het kabinet.

De heer **Wiebes**:

Nou, ik verstond er iets onder en toen is het kabinet ermee akkoord gegaan. Maar wat ik daaronder verstond, is dat het niet alleen maar op afstand was met de NAM daar alsnog achter. Ik vond dat er een onafhankelijke uitspraak moest komen over schades door experts, die op geen enkele manier politiek beïnvloed kon worden, die ook niet door de NAM beïnvloed kon worden. Iedereen die baat had of baat zou kunnen hebben bij een laag schadebedrag, moest met zijn vingers daarvan afblijven. Dus de essentie was dat de besluitvorming -- ik zei destijds altijd: zoals bij een rechter -- strikt onafhankelijk ligt bij degene die daar verstand van heeft, en dat het ook niet afhankelijk mocht zijn van de financiering. Dus dat betekent: alles waarvan het schadeloket zegt "dit moet uitgekeerd worden", móét ook uitgekeerd worden. Daar mogen nooit vragen bij gesteld worden: o, vergoedt de NAM dit wel? Dat was wat ik noemde "het scheiden van de voordeur en de achterdeur". Aan de achterdeur moesten de middelen vanuit de NAM, desnoods vanuit de rijksoverheid, maar in eerste instantie van de NAM, worden gevoed. De voorkant deed uitspraak over de uitkering van schade en daar mocht geen verbinding tussen liggen. Dat was de opvatting.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe verhiel dat zich met de Mijnbouwwet, waarin staat dat NAM aansprakelijk is voor schade door de aardbevingen?

De heer **Wiebes**:

Dat was natuurlijk een fundamentele verandering, maar de voeding door de NAM moest zo verwoord worden dat het wel nog verband hield met die aansprakelijkheid. Ik bedoel, de aansprakelijkheid was het enige anker waarop de juristen konden leunen. Dus we hebben er een publiekrechtelijk

loket van gemaakt, dat noodgedwongen juridisch wat van die aansprakelijkheidselementen bevatte. Hoe dat precies is gedaan, weet ik niet. Ik ben daar wel zelf dicht bij betrokken geweest, ook uitvoerig in het weekend voor dat bestuurlijk overleg, maar hoe dat precies juridisch is vormgegeven, weet ik niet meer. Maar de essentie was dat het een publiekrechtelijk loket moest worden dat in onafhankelijkheid door experts de schade liet vaststellen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus wat u zegt, is: een publiekrechtelijk loket aan de voorkant en aan de achterkant aan de hand van het aansprakelijkheidsrecht.

De heer **Wiebes**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Op 31 januari 2018 bereikt u met de regio overeenstemming over een nieuw schadeproces inclusief protocol. NAM stapt uit het schadeproces en er komt geen schadefonds. In plaats daarvan komt er een onafhankelijk bestuursorgaan dat alle schade door de gaswinning afhandelt, de Tijdelijke commissie mijnbouwschade. Dit wordt later het IMG, het Instituut Mijnbouwschade Groningen. Waarom heeft u niet gekozen voor het instellen van een schadefonds?

De heer **Wiebes**:

Omdat dat zou suggereren dat er een beperkt budget zou zijn voor schade. Ik wilde op geen enkele manier dat daar een beperking aan kwam. Ik wilde dat het onafhankelijk gebeurde, dus ik heb in plaats daarvan de scheiding tussen de voor- en de achterdeur geïnstalleerd. Dat betekent dus dat in eerste instantie natuurlijk de oliemaatschappijen daarop werden aangesproken, maar in het geval van een conflict of een tekortschieten daarin zou het Rijk eventueel moeten bijspringen. Dat zij te vermijden, maar was wel de ultieme consequentie van de scheiding van de voor- en de achterdeur. Het gegeven dat het Rijk daarmee wel meer risico liep, is ook voorafgaand aan dat akkoord, ik denk begin januari, met de minister van Financiën overeengekomen, die wel zag dat daar een onvermijdelijkheid in zat.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre realiseerde u zich toen dat inwoners die het niet eens zijn met

het besluit van IMG dan tegen de Staat moeten procederen, een Staat met diepe zakken?

De heer **Wiebes**:

Nou, ja, we hebben ... Dat is een goeie vraag. Volgens mij hebben we geprobeerd om daar iets van te maken in de zin van ... Voor alle beslissingen die het Rijk neemt en die particulieren aangaan, bestaat er zoiets als een bezwaar- en beroepsprocedure. Volgens mij hebben we afspraken gemaakt dat de particulier niet meteen naar de rechter moest, maar dat er eerst iets was wat leek op het publiekrechtelijke begrip "bezwaar" en daarna op het publiekrechtelijke begrip "beroep". Maar het was volstrekt niet de bedoeling dat wij weer hetzelfde zouden creëren, namelijk dat huishoudens in Groningen moesten gaan procederen tegen een partij met diepe zakken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Had u alternatieven onderzocht?

De heer **Wiebes**:

Alternatieven onderzocht voor wat?

Mevrouw **Kat** (D66):

Voor de publieke schadeafhandeling, de regie daarvan?

De heer **Wiebes**:

Er waren natuurlijk allerlei hulpconstructen denkbaar van NAM op afstand maar nog wel betrokken, en zo. Ik herinner me nog dat ik voorstellen die daar circuleerden allemaal te licht vond, te weinig een fundamentele stap naar een publieke, semipubliekrechtelijke inrichting. Ik wilde echt naar het model van een soort onafhankelijke rechter met expertise, die uitspraken doet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Het IMG kan alleen schade vergoeden waar NAM aansprakelijk voor is. Dit leidt volgens de voorzitter, Bas Kortmann, tot problemen en staat eigenlijk haaks op de verwachtingen van gedupeerden. De belofte was namelijk ruimhartige schadevergoeding met oog voor de menselijke maat. Hoe verhield deze aansprakelijkheid zich tot de belofte om ruimhartig af te handelen met oog voor de menselijke maat?

De heer **Wiebes**:

Die twee elementen waren er wel allebei, inclusief natuurlijk het bewijsvermoeden. Dat kun je niet onder ruimhartigheid, maar wel onder bewijslast scharen. Je kan zeggen: alleen waar de NAM aansprakelijk is. Nou, in essentie is dit loket natuurlijk ingericht om met inbegrip van het bewijsvermoeden alle schade te vergoeden die te maken zou kunnen hebben met seismiciteit, met aardbevingen. Het is overduidelijk dat het loket onmogelijk bedoeld kan zijn om alle schade, waar dan ook ... In de eerste periode van het schadeloket kregen we meldingen uit Harderwijk; je probeert eens wat. Het is wel ordentelijk om het te richten op schade die het gevolg zou kunnen zijn van bevingen, grondbeweging. Daarbovenop probeer je ruimhartig te zijn. Dat hoorde er onder andere bij. Ik geloof dat iemand die schade had dan ook nog ... Was er niet een bedrag van €4.000 dat daaraan gekoppeld was? Er was een bedrag van 4.000 en een van 7.000, maar ik geloof dat bij de schade 4.000 hoorde. Dus de ruimhartigheid bestond erin dat mensen alsnog ook daarbovenop nog iets kregen. Dat was de invulling van ruimhartigheid. Dat betekende ook dat als de schade een beperkt bedrag had, je daar dan dat vaste bedrag bij kreeg. Ik ben even kwijt of je dan geacht werd daarvoor zonnepanelen ... Dat ben ik even kwijt. Er zat een ruimhartigheid ingebouwd, maar het was ten principale niet zo -- daar heeft u volkomen gelijk in -- dat de schadevergoeding, dus niet het ruimhartigheidsdeel maar het schadedeel, te maken kon hebben met schade waarvan vaststond dat het niet door seismiciteit kwam. Was er twijfel, dan viel dat uit in het voordeel van degene met de schade.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar zegt u daarmee dat er wel sprake was van ruimhartigheid, maar ook van menselijke maat?

De heer **Wiebes**:

Nou, de menselijke maat ... Laat ik er eens even twee ... Ruimhartigheid, dat was gekoppeld aan het bedrag van €4.000. Maar het is waar dat we een loket oprichtten voor mijnbouwschade en niet een loket voor andere schade. Nogmaals, er zijn grappenmakers geweest uit Harderwijk die nog geprobeerd hebben schade te claimen. Nou verwacht ik van niemand dat hij onterecht een claim doet, maar het is wel ordentelijk om een loket voor mijnbouwschade te richten op mijnbouwschade.

Over de menselijke maat: kijk, een van de belangrijke onderdelen van menselijke maat was natuurlijk de termijn. Want er waren dus mensen die

voor maart 2017 hun schade hadden gemeld -- dat waren er 6.000 -- en daar was nog altijd geen uitspraak over. We hebben ons toen voorgenomen, ook in overleg en na verzoek van de Kamer, om de afhandeltermijn te maximeren op zes maanden, dus binnen zes maanden moest iedereen zijn schade hebben. Ik vond altijd achter de schermen dat dat wel sneller moest, maar gezien het feit dat we een achterstand hadden van 20.000 was dat in het begin nog ingewikkeld. Maar de bedoeling was om mensen heel snel die schade te geven. In gemiddelde zin zijn we steeds binnen die zes maanden gebleven. Maar niet voor ieder afzonderlijk geval, want er waren mensen die het sneller kregen, maar er waren ook mensen die nog langer moesten wachten. Dat hebben we geprobeerd te ondervangen door steeds maar weer het tempo op te voeren. Maar wat gebeurde er? Die mensen in de huizen met schade hadden door dat er eindelijk een keer ordentelijk op hun schade werd gereageerd. Vermoedelijk als gevolg daarvan hebben mensen alsnog hun oude schades allemaal aangebracht, dus waar we eerst al zaten met een paar honderd schadegevallen per week, steeg het nu naar 1.200 in de week. Dat loket moest keihard achter de feiten aanrennen om steeds maar het tempo bij te houden. Waar we eerst een loket in gedachten hadden van ... ik weet niet, ik herinner me iets van tussen de 100 en 200 mensen, werden het er uiteindelijk meer dan 600. We moesten heel hard rennen om te zorgen dat die aanzwellende stroom met schades alsnog snel werd behandeld. Dat vind ik wel onderdeel van de menselijke maat. Het is ordentelijk dat mensen snel hun schade krijgen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus snel procedureel doorlopen, dat verstaat u onder oog hebben voor menselijke maat?

De heer **Wiebes**:

Dat vind ik een belangrijk element daarvan, ja, want daarvoor was dat duidelijk niet het geval.

Mevrouw **Kat** (D66):

Zijn er geen andere elementen volgens u onder de noemer "menselijke maat" te scharen?

De heer **Wiebes**:

Ja, de bejegening. Er komt iemand langs en die heeft te maken met mensen die op een of andere manier leed ondervinden, namelijk schade. Dus er is

ook gewoon gewerkt aan de bejegening. Mensen moesten netjes te woord gestaan worden. Maar het ging wel om mijnbouwschade. Dat is een feit.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat lezen wij ook terug in een interview met de heer Kortmann van IMG. Ik citeer uit het interview: "En dat zie je ook bij de politiek. Men verwacht dat wij problemen oplossen in Groningen, terwijl de wettelijke opdracht is: keer het geld uit waarop de gedupeerde aanspraak heeft krachtens het aansprakelijkheidsrecht. En dat loopt niet altijd gelijk."

De heer **Wiebes**:

Ja, oké. Wat zegt dat dan?

Mevrouw **Kat** (D66):

De vraag natuurlijk in hoeverre dan die splitsing van het voorloket en het achterloket heeft bijgedragen aan het rekening houden met die gedupeerde Groningers.

De heer **Wiebes**:

Nou, als we het voor- en het achterloket met elkaar hadden verbonden, dan had de NAM bepaald of een schade betaald kon worden. En dat wilden we niet meer, dus die scheiding tussen voor- en achterdeur was de enige weg naar een werkende oplossing. Tot dan toe wist iedere gedupeerde in Groningen: het is eigenlijk de NAM die heeft bepaald of mijn schade wel een schade is. En dat is vanaf dat moment niet meer het geval geweest. Dat nam een hoop wantrouwen weg daarmee. Niet dat iedereen tevreden was met zijn schade, maar waar een rechterachtige figuur onafhankelijke uitspraken kan doen, betekent het ook niet dat iedereen tevreden is. Ik denk dat je er vooral naar moet streven dat iedereen vertrouwen heeft in het systeem, maar je bereikt nooit een situatie dat iedereen tevreden is over de uitspraak.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat vond u van de uitvoeringskosten bij de schadeafhandeling?

De heer **Wiebes**:

Nou, die waren in het begin zelfs hoger dan de schade zelf en dat vond ik ook een buitengewoon kwetsbare zaak. Maar zorgvuldigheid in bejegening, de voor- en de achterkant, het feit dat ook af en toe mensen daarheen moesten, betekende wel dat die kosten moeilijk keihard omlaaggingen. Ze zijn als percentage van het uitgekeerde bedrag daarna wel fors gedaald,

maar in het begin maakten we natuurlijk enorme kosten. We hadden ook een huzarenopdracht. Ik bedoel, wij moesten vanuit het niets, waar tot dan toe de NAM het had gedaan, een organisatie uit de grond stampen die liefst eigenlijk nog geen mensen in dienst nam die bij de NAM hadden gewerkt. Dus rekruterend in allemaal andere groepen moesten wij in no time een loket opbouwen. Die tussen de 100 en 200 mensen die we in het begin, in mijn herinnering, in gedachten hadden, zijn er uiteindelijk dus meer dan 600 geworden. Ik was toen echt buitengewoon vol bewondering voor de ambtenaren die dat deden. We hadden ook de beste mensen uit de hele organisatie gevraagd om dit te doen. Ik weet niet of ze er erg zin in hadden, maar ik geloof niet dat we gevraagd hadden of ze er zin in hadden. Maar die hebben het buitengewoon loyaal gedaan. Desondanks heb ik nog een jaar lang mij iedere week laten informeren over de voortgang. Als die niet snel genoeg steeg, dan was ik aan de lijn, maar dat was niet uit gebrek aan respect voor de uitvoerders.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt: dat is verklaarbaar vanuit zorgvuldigheid, die hoge uitvoeringskosten.

De heer **Wiebes**:

Ja, die waren hoog, ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe verhoudt zich dat tot wat u in het begin zei over precisie, maatwerk en snelheid: dat is gewoon gedoemd om te mislukken, daar moeten we mee stoppen in de politiek?

De heer **Wiebes**:

De precisie werd wel minder, ja, want als je geen redelijke andere oorzaak zag, dan zag het IMG, of de TCMG daarvoor, ook af van verder onderzoek. Er werd maar in een beperkt aantal gevallen gedacht: dit wordt misschien een beetje raar; kunnen we dit nog verklaren? Dan werd er nader onderzoek gestart. Maar in die eerste periode eigenlijk nauwelijks, omdat midden in een aardbevingsgebied een type scheur dat je herkent uit een soortgelijk huis ... Het was wel echt op snelheid gericht en niet in het begin heel erg op precisie, waarmee ik overigens op geen enkele manier hier een precedent wil scheppen door aan de NAM te laten doorschemeren dat het een onterecht uitgekeerde schade zou zijn. Laten we dat even met elkaar vaststellen.

De heer **Kwint** (SP):

Toch zien we tot op de dag van vandaag dat Groningers bij het IMG komen, niet zozeer vanwege een bijzondere interesse in het aansprakelijkheidsrecht, maar omdat ze een probleem hebben aan hun huis. Ze willen wat ze beloofd is, namelijk die ruimhartige schadevergoeding en die menselijke maat. Maar zoals de TCMG, of eigenlijk het IMG, zelf op de eigen website zegt: "Hierbij dient het instituut toepassing te geven aan het civiele aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht en het bestuursprocesrecht."

De heer **Wiebes**:

Oké. Nou, ja, kijk, het bestuursprocesrecht is het publiek maken hiervan. Dat betekent ... Dat zou moeten betekenen ... Ik hoop dat het betekent dat die mensen de gelegenheid geeft om bezwaar te maken als ze het er niet mee eens zijn. Dat is wat het bestuursrecht zegt. Aansprakelijkheidsrecht is een andere manier van zeggen dat het wel op een of andere manier, met inbegrip van het bewijsvermoeden, te maken moet hebben met aardbevingen. Kijk, ik snap best dat op een gegeven moment de behoefte bestaat bij een uitvoerder hiervan om andere problematiek, die misschien niet direct te maken heeft met de schade maar die op een andere manier om een tegemoetkoming vraagt, er ook bij te nemen. Maar dat klopt, daar is hij niet voor opgericht. Dat moet weer uit een andere hoek komen. We hebben ook verschillende programma's, twee keer een bedrag van ruim een miljard, dat eigenlijk bedoeld is voor alle andere noden in die regio, ook richting bewoners. Sinds eind 2020 is er een bewonerspakket en daar zitten hogere bedragen in per bewoner dan het IMG zich ooit had kunnen voorstellen uit te keren aan iemand.

De heer **Kwint** (SP):

Maar snapt u dat zowel van het IMG, vanuit de heer Kortmann, als vanuit de gedupeerde Groninger gezien in de uitvoering het aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht en het procesrecht een wat inperkende neiging hebben op de mate waarin zij de menselijke maat kunnen bieden en waarop zij ruimhartig kunnen zijn?

De heer **Wiebes**:

Ik dacht dat het erbij halen van het publiekrecht eerder een verruiming was, want dat betekent dat je niet tegen de NAM hoeft te procederen, maar dat je alleen maar bezwaar hoeft te maken. Laten we checken in hoeverre dat gematerialiseerd is, maar dat zou het echt makkelijker moeten maken. Het bestuursrecht levert hier ten opzichte van het privaatrecht een stuk minder

proceskosten op. Dat het met aardbevingsschade te maken moet hebben, waarbij je wel een beroep kan doen op het bewijsvermoeden, vonden wij destijds logisch. We hebben ook gezien dat daarbuiten eigenlijk nog veel te wensen over blijft. Daar hebben we dan in 2020 een aparte voorziening voor getroffen, waar toch ook forse bedragen in staan om mensen gewoon schadeloos te stellen voor ellende die ze gewoon objectief hebben meegemaakt.

De heer **Kwint** (SP):

Het ging er net al even kort over. Wat vindt u ervan ... Of laat ik het anders zeggen. Was het bij de instelling de bedoeling dat uiteindelijk, wanneer je het niet eens was met een uitspraak van het IMG, je dan tegen de Staat zou moeten procederen en dan ook nog de landsadvocaat tegenover je vindt?

De heer **Wiebes**:

Nou, dit heb ik nooit als voornemen ... Dat zou toch idioot zijn? Hebben wij ons dat voorgenomen? Leest u dat ergens in de stukken? Nee, dat zou toch ...

De heer **Kwint** (SP):

Nee, mijn vraag was juist: hoe komt het dat, ondanks het voornemen om dat niet te doen, dat wel de realiteit is?

De heer **Wiebes**:

Is dat de realiteit?

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Wiebes**:

Ik heb daar nooit van gehoord.

De heer **Kwint** (SP):

De realiteit is dat wanneer iemand in beroep gaat tegen een uitspraak ... En inderdaad, er zijn binnen het Instituut Mijnbouwschade Groningen ook beroepsprocedures voorzien. Wanneer iemand het uiteindelijk niet eens is met de uitspraak, dan is de enige manier om daar iets aan te doen procederen tegen de Nederlandse overheid, die dan indien nodig de landsadvocaat meeneemt.

De heer **Wiebes**:

Maar dan vraag ik even door. Is het wel zo dat als iemand het er één keer niet mee eens is, hij bezwaar kan maken?

De heer **Kwint** (SP):

Er is een beroepsprocedure voorzien binnen het IMG, ja.

De heer **Wiebes**:

Maar ook een bezwaarprocedure?

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Wiebes**:

Dus er is bezwaar, beroep en uiteindelijk moet je procederen?

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Wiebes**:

Dan ben ik in elk geval blij -- in het verleden ging het vooral om procederen -- dat we nu een bezwaar en een beroep hebben. Maar dan ben ik wel benieuwd, meneer Kwint, wat had u dan voorgesteld voor iemand wiens bezwaar ongegrond is verklaard en ook zijn beroep ongegrond is verklaard? Welke stap zou er dan moeten zijn voor die bewoner om het loket ervan te overtuigen dat hij toch gelijk heeft? Want ik weet ook niet heel veel andere ... Ik bedoel, ik vind het goed dat we bezwaar en beroep hebben. Dat zijn we in de overheid gewend. Dat is keurig netjes. Maar wat is dan het alternatief als iemand twee keer te horen heeft gekregen: nee, dit is geen mijnbouwschade?

De heer **Kwint** (SP):

Ik stel voor dat we wat ik zou hebben voorgesteld, bewaren voor een ander gremium.

De heer **Wiebes**:

Oké, maar ik weet het antwoord dan in elk geval niet.

De heer **Kwint** (SP):

Duidelijk. Op 11 juli 2017 en 9 januari 2018 spreken de CEO's Darren Woods

van Exxon en Ben van Beurden van Shell met premier Rutte. Bij het laatste van die twee gesprekken was u zelf ook aanwezig.

De heer **Wiebes**:

Ja. Dat is waar.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe verliepen die gesprekken met Shell en Exxon? Wat waren de voornaamste onderwerpen die daar ter sprake kwamen?

De heer **Wiebes**:

In het gesprek waar ik bij was -- dat andere gesprek weet ik niet -- was hun inbreng dat zij naar hun eigen maatstaven hun licence to operate hadden verloren en dat zij eigenlijk niet meer aan hun aandeelhouders konden waarmaken dat zij nog in Groningen gas aan het winnen waren, dat zij beseften dat een acute verlaging naar bijvoorbeeld ... naar welk ander niveau dan ook -- de nul is niet genoemd, geloof ik -- Nederland in de problemen zou brengen. Zij hebben daar gevraagd of wij die verantwoordelijkheid wilden overnemen. Ze hebben ook benadrukt dat daar haast bij was. Dus waar het oorspronkelijk natuurlijk de oliemaatschappijen waren die baat hadden bij een hogere gaswinning, meldden ze nu dat ze in elk geval de verantwoordelijkheid voor het niveau van de gaswinning niet langer konden nemen vanwege hun eigen interne regels. Ze vroegen om een snelle procedure om tot een ander arrangement te komen. Dat is op zich ook gebeurd, want de verantwoordelijkheid voor het gaswinningsniveau is toen overgegaan naar de overheid, maar dat is later wel gebeurd in het licht van een heel ander besluit. Dat was het nulbesluit.

De heer **Kwint** (SP):

Dan gaat het specifiek over de winningsplicht.

De heer **Wiebes**:

Ja. Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Waarbij de aansprakelijkheid dus weggehaald wordt bij de olies.

De heer **Wiebes**:

Ja, de aansprakelijkheid voor de winning op dat niveau, maar niet de betalingsplicht.

De heer **Kwint** (SP):

Neeneenee, precies. Het gaat om de wettelijke aansprakelijkheid voor het handelen, omdat ze dat in opdracht van de Nederlandse Staat hebben gedaan.

De heer **Wiebes**:

Ja, want zij waren zelfs bang dat ze ... Ik geloof dat er ook sprake was dat ze strafrechtelijk konden worden vervolgd, zelfs op individueel niveau.

De heer **Kwint** (SP):

En dat was de reden waarom ... Waren de premier en u meteen geneigd om daarin mee te gaan, in die redenering?

De heer **Wiebes**:

Ja. Wij begrepen dat wel, ja.

De heer **Kwint** (SP):

Er lopen dan al onderhandelingen om een aantal van de arrangementen tussen Staat en olies te herzien.

De heer **Wiebes**:

Ja, nog niet ten aanzien van de nul, maar wel onder andere dit arrangement.

De heer **Kwint** (SP):

Dat was inderdaad mijn vraag: in hoeverre het besluit uit maart die lopende onderhandelingen heeft beïnvloed.

De heer **Wiebes**:

Ja, natuurlijk wel, want hier was aan de orde het punt van licence to operate en aansprakelijkheid, maar later hebben we het hele gasgebouw natuurlijk omvergegooid en alles veranderd.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, en werd dat allemaal onderdeel van de onderhandelingen.

De heer **Wiebes**:

Ja. Er is in één kabinetsperiode korte metten gemaakt met hele gasgebouw. Daar bleef helemaal niets van over. Dus uiteindelijk werd het veel verstrekkender.

De heer **Kwint** (SP):

Is dat besluit uiteindelijk ook van invloed geweest op de bereidheid van de olies om te investeren in de regio?

De heer **Wiebes**:

Welk besluit?

De heer **Kwint** (SP):

Het nulbesluit en de afbouw.

De heer **Wiebes**:

Nou, het is natuurlijk niet per se dat we met het nulbesluit de oliemaatschappijen een groot plezier deden, waarmee ze uit dankbaarheid daarna iets aan de regio gaven.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, het was eerder andersom. Heeft het nulbesluit, het feit dat de gaswinning sneller wordt afgebouwd, dat er dus over een kortere periode geld te verdienen valt, voor de oliemaatschappijen invloed gehad, dus een negatieve invloed, op hun bereidheid om te investeren in bijvoorbeeld economisch perspectief voor de regio?

De heer **Wiebes**:

Dat weet ik niet, want ik heb nooit zelf met ze onderhandeld over hun bereidheid om in de regio te investeren als we de gaswinning niet hadden afgebouwd. Ik kan dat niet beoordelen. Ik heb dat nooit met elkaar kunnen vergelijken.

De heer **Kwint** (SP):

Oké. U zei er al iets over, maar wat was de toekomst van het gasgebouw nog na dit besluit?

De heer **Wiebes**:

Het is er niet meer, het is weg. Kijk, het heeft het jarenlang natuurlijk heel ordentelijk gedaan toen er nog weinig schades waren en toen er nog niet versterkt hoefde te worden. Maar zodra de situatie in Groningen veranderd was, was het gasgebouw eenvoudigweg niet meer een adequaat besturingsmodel. We hebben heel lang vastgehouden aan dat gasgebouw, met al zijn consequenties voor privaatrechtelijke procedures tussen bewoners en NAM, maar het leek mij gewoon op geen enkel punt meer

adequaat. Ik denk dat er geen onderdeel van het gasgebouw is dat nog overeind staat.

De heer **Kwint** (SP):

De olies geven dan aan dat vanwege het afbouwpad de claim op gas onder de grond weer op tafel ligt. Zo formuleren ze dat, blijkt uit een mail die de heer Gaastra aan u gestuurd heeft. Wat vond u daarvan?

De heer **Wiebes**:

Ja ... Ik ga me niet over elke beweging in hun onderhandelingsproces opwinden. Ik bedoel, ik begrijp dat partijen ... Kijk, iedereen die onderhandelt, weet dat hij soms de onderhandelingen gunstig voor hemzelf kan beïnvloeden door de zogenaamde credible threat neer te leggen. Er zijn allerlei onderhandelstechnieken: "mijn achterban vindt dit", "ik kan helaas niks toezeggen", "ik hou dit op tafel", "ik behoud me het recht voor om" of "als je dit doet, dan doe ik dat". Volgens mij heeft het heel weinig zin om tussentijds op al dat soort dingen te reageren en in paniek te raken. Je moet het totaalpakket bekijken, het hoofd koel. En ik vond dat wij een hele goede onderhandelaar hadden.

De heer **Kwint** (SP):

Wat waren de belangrijkste punten die de onderhandelaar voor de Staat diende te bereiken volgens u?

De heer **Wiebes**:

We moesten zeker weten dat de Staat uiteindelijk niet zou opdraaien voor de versterkingskosten en de schadekosten, dus wij moesten garanties hebben. Wij moesten zorgen dat het voortaan de Staat was die het winningsniveau bepaalde, dus wij moesten ook zorgen dat de NAM wel solvabel bleef, want dat was onze voeding. Het waren dat soort dingen. Uiteindelijk hadden we natuurlijk in ons achterhoofd dat het ook mooi zou zijn als er vanuit die gasbaten nog een deel naar de regio zou gaan, een zekere bijdrage.

De heer **Kwint** (SP):

In juni 2018 ligt er dan een Akkoord op Hoofdlijnen.

De heer **Wiebes**:

Ja, voor de zomer lag er ... Ja. Klopt.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe dekkend waren die garanties die uiteindelijk overeengekomen zijn?

De heer **Wiebes**:

Ja ... Ik weet niet of ik daar nou heel goed een eigenstandig oordeel over kan geven. Dit is een onderwerp dat tussen Hoekstra en mij langdurig is besproken, niet omdat we het oneens waren, maar omdat we het erover eens waren dat het goed moest zijn. We hebben allerlei juridische adviezen ingewonnen. Er zijn allemaal deftige bureaus bij betrokken geweest om helemaal te fileren of wij de juiste garanties kregen. Uiteindelijk was het oordeel dat het seïn veilig was en dat we daar voldoende op konden vertrouwen.

De heer **Kwint** (SP):

Welke risico's loopt de Staat nu nog?

De heer **Wiebes**:

Ja, welke risico's loopt de Staat nu nog ... Als die garanties goed werken -- en dat was destijds het oordeel van de professionals, die daar heel wat meer van wisten dan wij -- zou de Staat geen wezenlijke risico's moeten lopen. Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Ook niet na sluiting van het Groningenveld?

De heer **Wiebes**:

Nou, ook na sluiting van het Groningenveld zaten er clausules in die volgens de experts moesten waarborgen dat ook de schade daarna, en de versterkingskosten daarna, want die zullen nog bestaan, vergoed worden aan de achterdeur.

De heer **Kwint** (SP):

Dan wil ik nog op één ding terugkomen waar het net over ging: het Instituut Mijnbouwschade Groningen en de procedures daaromtrent. Dat ging over bezwaar- en beroepsprocedures binnen het Instituut Mijnbouwschade Groningen, waarbij ik zelf zei dat het bezwaar en beroep binnen het IMG is belegd. Maar dat geldt alleen voor de bezwaarprocedure. Voor het beroep moet men uiteindelijk wel naar de rechter.

De heer **Wiebes**:

Aha. U leest dat van het scherm. Mooi zo. We krijgen online de informatie.

De heer **Kwint** (SP):

Ik ben om heel veel redenen gelukkig geen jurist, maar in dit geval was het handig geweest.

De heer **Wiebes**:

Maar u bent er om heel veel redenen gelukkig mee dat iemand ... Daar hebben we allebei baat bij, want het is waarheidsvinding. Kijk, ik zou zeggen dat ... Dat oordeel kan negatief uitpakken, maar als ik hier vrijelijk over mag filosoferen -- wat je nooit moet doen in zo'n verhoor, maar ik ga het toch doen -- zou ik zeggen dat ordentelijk is en wat de oorspronkelijke bedoeling was, is dat de manieren voor een gedupeerde om bezwaar te maken tegen het "publiekrechtelijke" besluit hetzelfde moeten zijn als bij andere publiekrechtelijke besluiten. Dat is wat we in Nederland ordentelijk vinden. Dus dat betekent dat er een toegankelijke bezwaar- en een toegankelijke beroepsprocedure moet zijn. Als zou blijken dat we dat destijds net onvoldoende geregeld hebben, dan ... Ik ga mijn collega's niet voor de voeten lopen en zeggen wat ze moeten doen, maar dan loopt dat in ieder geval op dat punt niet gelijk met de bedoeling die ik destijds had.

De heer **Kwint** (SP):

Het was niet de bedoeling dat de Groningers uiteindelijk nog de landsadvocaat tegenover zich zouden vinden in de rechtszaal?

De heer **Wiebes**:

Dat weet ik niet, want ik weet niet bij welke beroepsprocedures tegen het Rijk je tegenover de landsadvocaat ... Maar het moet gelijke tred houden met wat normaal is in het publiekrechtelijk verkeer tussen Staat en gedupeerde. Op allerlei manieren voorziet het publiekrecht in manieren om ergens tegen te protesteren. Je bent het met iets niet eens. Dat vinden we ook altijd in die brieven: u kunt binnen zoveel tijd bezwaar aantekenen, et cetera. Ik vind dat het bij de schadeafhandeling in Groningen gelijke tred moet houden met wat daar gebruikelijk is. En als dat niet geregeld zou zijn, dan ... Ik ga geen adviezen geven aan dit kabinet, maar dan zou dat in elk geval op dat punt niet in overeenstemming zijn met mijn bedoeling van destijds.

De heer **Kwint** (SP):

Was het niet logischer geweest, juist indachtig de belofte van ruimhartigheid die Groningers was gedaan, om misschien iets meer te doen dan gelijke tred houden met wat publiekrechtelijk gebruikelijk is?

De heer **Wiebes**:

Ja, en dat hebben we door het bewijsvermoeden gedaan. Dat betekent dat de bewijslast zeer aanzienlijk veel lichter is, dus daar waar het niet helder is, valt het uit in het voordeel van de gedupeerde en daar waar er schade is, wordt die nog aangevuld met een bedrag. Maar wat uitdrukkelijk niet de bedoeling is -- het Harderwijkvoorbeeld -- is om schade waarvan je weet dat die niet door seismiciteit komt, toch te vergoeden. Dat vind ik niet ruimhartigheid aan gedupeerden, dat vind ik ruimhartigheid aan niet-gedupeerden. Ik wil de ruimhartigheid richten op gedupeerden. Die moeten nette procedures hebben. Die hebben het bewijsvermoeden aan hun zijde, omdat het gewoon te ingewikkeld is anders, en die hebben nog een extra bedrag te verwachten boven op de schade die ze hebben geleden. Dat was mijn invulling.

Mevrouw **Kat** (D66):

Op 22 mei 2019 vindt de aardbeving in Westerwijrtwerd plaats. Tijdens een werkbezoek spreekt u over een "bevinkje". Daar biedt u dezelfde dag uw excuses voor aan. Kort na de beving besluit het kabinet om de gaswinning nog sneller af te bouwen. Hoe kwam u tot dit besluit?

De heer **Wiebes**:

Nou, dat besluit was niet ... Ik heb voldoende gezegd over mijn verspreking destijds. Dat besluit kwam niet door Westerwijrtwerd. Dat kwam doordat ik op 29 maart 2018 had beloofd te blijven zoeken naar mogelijkheden om de gaswinning naar beneden te doen. Die mogelijkheden heb ik al deels genoemd in die brief, om te zorgen dat daar ook voor mezelf een slot op de deur zat. We zijn ook blijven zoeken en we hebben die mogelijkheden ook gevonden. De hoeveelheid gas die wij vonden in het nieuwe basispad van 29 maart ... Toen ging de gaswinning -- whoef! -- naar beneden, en was niet meer een paar honderd miljard kuub te winnen maar een beperkter aantal. Toen was de hoeveelheid te winnen gas, als ik het volledig uit mijn hoofd doe, ergens tussen de 60 en de 70 -- ik herinner me 66 -- miljard kuub nog te winnen en daarna op nul. Toen zijn we blijven zoeken en hebben we een manier gevonden om van die 66 33 te maken, een halvering. Dus de belofte om verder te blijven zoeken en de gaswinning verder naar beneden te doen, hebben we, vind ik, op vrij overtuigende wijze waargemaakt door gewoon inderdaad te blijven zoeken. Toen kwam er dus een nieuw basispad, dat weer aanzienlijk veel lager lag dan het eerdere basispad. Toen hadden we na het ontkoppelpunt nog maar totaal 33 miljard kuub te winnen. Het gaat een

beetje over de cijfers, maar dat kan niet anders. Waarheidsvinding is soms ook kwantificeerbaar.

Mevrouw **Kat** (D66):

Had u op dat moment in de gaten wat voor consequenties dat had voor de oliemaatschappijen en de Staat?

De heer **Wiebes**:

Ik had in de gaten wat de oliemaatschappijen daarvan zouden kunnen denken, maar waar ik mij in de eerdere onderhandelingen over het Akkoord op Hoofdlijnen kon vinden in de uiteindelijke gezamenlijke conclusie, namelijk de Akkoord op Hoofdlijnendiscussie in juni 2018, was ik het op dit punt niet eens met de opvattingen van de oliemaatschappijen, ten principale niet. Niet van "laat ik eens wat proberen", maar ten principale niet. De oliemaatschappijen wilden daar compensatie voor hebben. De oliemaatschappijen zeiden: we hebben toen dit afgesproken en we wijken daarvan af; dan moeten jullie vanaf nu gaan betalen voor elke gemiste miljard kuub. Daar was ik het eenvoudigweg mee oneens, omdat ik de onderliggende logica ontoereikend vond. Dus ja, het korte antwoord is: ja, ik wist wel wat dat voor consequenties had voor hun inzet, maar ik had daar zelf een andere opvatting over.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat versneld afbouwen leidt tot nieuwe onderhandelingen, ook over het aanpassen van de afspraken in het Akkoord op Hoofdlijnen dus, maar ook over de inzet van de gasopslag in Norg. Hoe verliepen die onderhandelingen in deze periode?

De heer **Wiebes**:

Zeer moeizaam. Kijk, de opvattingen van mij en ... De vraag aan Hoekstra moet aan Hoekstra gesteld worden, maar ik herinner mij niet dat wij uit elkaar liepen. Mijn opvattingen liepen daar sterk uiteen met die van de oliemaatschappijen. Kijk, de oliemaatschappijen redeneerden ... Ik weet niet of ik het helemaal goed zeg, maar ook dat heeft u allemaal goed kunnen bestuderen, en anders verschijnt het op dat schermje. De oliemaatschappijen hadden volgens mij als inzet: "Verlaging tot het niveau van 12. Dat is inmiddels, na Westerwijtwerd, met de nieuwe uitspraak van SodM, de nieuwe norm, dus dat is nodig voor de veiligheid en daar vragen wij geen vergoeding voor. Maar alles wat beneden de 12 gaat, is niet nodig voor de veiligheid en dient het Rijk dus aan ons te vergoeden." Daar was ik

het ten principale mee oneens. En waarom? Omdat die nul voor mij -- daar hebben we het net, twee pauzes geleden, over gehad -- een onvermijdelijk besluit was in het belang van de veiligheid. Er was voor mij geen redenering denkbaar waarin we konden zeggen dat op 12 het gebied tijdig veilig zou zijn. Dat was naar alle objectieve maatstaven niet het geval. En ja, het SodM was zo beleefd geweest om slechts het niveau van 12 voor te schrijven, misschien niet wetend wat er allemaal mogelijk was, maar er is nooit een uitspraak geweest van het SodM dat het met 12 definitief veilig zou zijn. Sterker nog, het SodM had gezegd dat het op termijn onvermijdelijk was -- nou, een ander woord denk ik -- om naar nul te gaan. Dus ik meende dat de volledige verlaging, de volledige 33 miljard kuub, noodzakelijk was voor de veiligheid. Ik accepteerde niet dat er met een naar mijn indruk onvoldragen redenering werd gezegd dat dat alleen maar een hobby van het Rijk was en dat alleen maar dat kleine stukje nodig was voor de veiligheid. Ik was het gewoon met de oliemaatschappijen niet eens en ik vond dat wij geen vergoeding hoefden af te dragen aan de oliemaatschappijen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daarmee was dan ook de kans groot dat u er niet uit zou komen?

De heer **Wiebes**:

Nou, dat weet ik niet, want naarmate je een bedrag noemt dat hoger is en dichter ligt bij wat de oliemaatschappijen denken te moeten krijgen, kun je er natuurlijk best uit komen. Je kunt met geld een hoop bereiken. Dan bied je meer. Maar ik was juist bevreesd dat we er met het verkeerde bedrag uit zouden komen. Mijn standpunt was nul euro, anders dan ... Overigens: een klein stukje met kosten voor Norg. Dat zijn de operationele kosten; daar was ik veel milder over. Er zou dus wel een zeker bedrag zijn, maar ik dacht: de kans dat we eruit komen met een bedrag dat ik redelijk vind, is heel klein, dus als ik ga aansturen op het eens worden, dan staan we per definitie 1-0 achter, want dan wordt het totaal niet in de buurt van het bedrag dat ik in mijn hoofd heb. Dus de enige kans is externe objectiviteit aanroepen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus dat is arbitrage inzetten.

De heer **Wiebes**:

Dat werd arbitrage, en daar was in alle eerlijkheid natuurlijk nog een reden voor. Er was namelijk nog iets wat mij stoorde in die onderhandelingen en waarvan ik dacht dat we dat niet op dezelfde manier moesten overdoen.

Kijk, het vertrouwen -- om het maar hardop te zeggen -- van de volksvertegenwoordiging in de onderhandelingsvaardigheden van het Rijk was niet hoog. Dat is niet zo erg. Ik bedoel, het incasseringsvermogen in zo'n dossier groeit aanzienlijk, dus dat is niet het punt. We hoefden niet voortdurend over onze bol geaaid te worden. Maar wat er gebeurde, was dat natuurlijk aan één stuk door werd uitgedragen dat het Rijk zich weer had laten foppen en laten ringeloren door de olies, en dat die er nu met de grote prijs vandoor gingen. Ik kan het hebben, want ik breng een onderhandelingsresultaat naar buiten waar ik achter sta. Dat is dan ook wat ik naar buiten durf te brengen. Maar wat niet goed was, was dat dat doorsijpelde naar de Groningse bevolking en de bestuurders. Die hadden dus met mij een gesprek over allerlei dingen die we daar in de regio moesten doen, maar kregen dan van de zijlijn de hele tijd de indruk dat we de NAM aan het fêteren waren en dat de oliemaatschappijen weer een grote prijs hadden binnengekregen. Dat hindert natuurlijk. Dat ondermijnt verder wat je in zo'n gebied doet. Ik bedoel, als je in je huis zit en -- het hoofdonderwerp met de bewoners was altijd veiligheid -- je voelt je onveilig en je krijgt daarna de indruk dat de ruimhartigheid geheel voor de NAM bedoeld is, dan is dat niet goed voor het draagvlak in zo'n regio. Dat tast het vertrouwen verder aan. Dat doet ook kwaad. Er kunnen ook mensen serieus door beledigd zijn als ze serieus denken dat wij daar maar de hele dag bezig zijn met de oliemaatschappijen fêteren. Dus ook daar had ik behoefte aan een soort onafhankelijke en objectieve stem.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus eigenlijk zegt u: het was maatschappelijk beter te verantwoorden om dat te laten beleggen bij de arbitrage.

De heer **Wiebes**:

Ja, dat was maatschappelijk beter, maar ik hoopte ook op een betere uitkomst, want ik dacht: elke uitkomst die er redelijkerwijs uit de onderhandelingen kan komen, is een bedrag dat ik ontken en dat eerder ligt in de opvattingensfeer van de oliemaatschappijen dan in de opvattingensfeer van mij.

Mevrouw **Kat** (D66):

In februari 2020 krijgt u een mandaat van de ministerraad. Wat was eigenlijk het doel van dat mandaat?

De heer **Wiebes**:

Iedereen die gaat onderhandelen, heeft een mandaat nodig, anders ga je niet onderhandelen. Dus een mandaat is een start van een onderhandeling.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar was het daarmee een realistisch mandaat?

De heer **Wiebes**:

Nou, het was een mandaat dat lag in de sfeer van wat wij aan de zijde van het kabinet redelijk vonden. Het was niet een mandaat dat lag in de sfeer van wat de oliemaatschappijen redelijk vonden. Maar dat was ook niet de bedoeling, want dat vonden wij namelijk onredelijk. De oliemaatschappijen wilden ... Nou, ik weet het uit mijn hoofd niet meer, maar het begon in elk geval met een 1. Het zat boven de miljard, of nog meer; ik ben het even kwijt. Dat is allemaal op te zoeken. Het staat straks op uw schermje. Maar ik vond dat bedrag gewoon ten principale onredelijk, dus ik zat helemaal niet te wachten op een mandaat voor een bedrag dat ik onredelijk vond. Ik wilde een bedrag dat ik redelijk vond. Nou, en het uiterste daarvan, kwamen Hoekstra en ik overeen, was ordegruote 400.

Mevrouw **Kat** (D66):

Op welke manier heeft u eigenlijk de ministerraad overtuigd van de noodzaak en de omvang van het mandaat voor versnelde sluiting?

De heer **Wiebes**:

Nou ... Ik heb daar volgens mij gewoon met Hoekstra opgetrokken en wij hebben -- neem ik aan, I don't know -- gepresenteerd wat wij een redelijk bedrag vonden. Ik denk niet dat we daarbij hebben gezegd dat we er zeker uit kwamen. Maar ik vond dat een hoger bedrag -- dat we best hadden kunnen bieden; dan waren de oliemaatschappijen tevreden geweest -- de veiligheidsoverweging tekortdeed. Ik was het daar gewoon fundamenteel mee oneens.

Mevrouw **Kat** (D66):

In oktober 2020 splitst u het geschil op in twee arbitragezaken.

De heer **Wiebes**:

Ja, dat is waar.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, dat doet u ook nog eens. Eén voor inzet van Norg en één voor het herstel van de balans. Waarom was dat?

De heer **Wiebes**:

Nou, omdat er in feite twee verlagingen waren. De 66 miljard kuub werden er 33. Daarvan was een belangrijk deel te wijten aan Norg. Dat was dat de curve steiler werd. Ik doe dit even uit mijn hoofd. Maar de curve had ook nog een staart. Het wordt nu totaal jargon. Dus in de jaren na 2022 tot en met 2030 lag er een heel laag pruttelend niveau van gaswinning, maar dat telde ook nog op tot een flink bedrag. Volgens mij hebben we die staart ook dunner en korter gemaakt. Daar zat dus een heleboel miljard kuub die daar verdampte, maar die hing niet samen met de inzet van Norg. Die hing samen met iets heel anders, namelijk het eerder sluiten van velden. Dat was een ander domein, met ook een vermoedelijk andere logica. Dus het ene deel van de kuubs viel onder herstel balans en het andere deel van de kuubs viel onder inzet Norg, maar het ging allebei over een volume dat gemist zou worden door NAM. Maar de logica onder de twee was verschillend. De ene arbitrage is ook daadwerkelijk gestart. Het andere deel is tot dusver nooit aanhangig gemaakt door de oliemaatschappijen. Of "tot dusver" ... Laat ik zeggen: dat weet ik niet, misschien inmiddels, maar in elk geval in mijn periode niet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Niet in uw periode. Kreeg u toen mee wat de oliemaatschappijen vonden van deze nieuwe strategie?

De heer **Wiebes**:

Ja, die wilden compensatie. Dat kan met één woord.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja. Maar dat arbitrage het vervolg was, was voor u geen ramp?

De heer **Wiebes**:

Nou, nee. Laat ik het zo zeggen: ik zag arbitrage als de enige manier om niet op een heel hoog bedrag uit te komen, waarvan ik niet zeker wist of het dat bedrag ook zou opleveren. Maar ik dacht: of ik kom op een hoog bedrag uit waar ik in de onderhandelingen sowieso op zou komen, of we komen op een lager bedrag uit als de arbiter mijn logica zou volgen. Ik had een beetje het idee: zo veel heb ik niet te verliezen, ik heb alleen maar iets te winnen.

De heer **Kwint** (SP):

Behalve schade en versterking is perspectief voor de regio ook iets waar het vaak over gegaan is tijdens uw ministerschap.

De heer **Wiebes**:

Ja, zeker.

De heer **Kwint** (SP):

Dat was een terugkerend thema in uw gesprekken met de regio. Wat was in uw woorden het kernvraagstuk in deze gesprekken?

De heer **Wiebes**:

Nou ... Eigenlijk drie dingen, waarvan denk ik in mijn gesprekken met de regio er maar twee onder dit begrip werden geschaard. Maar u stelt de vraag aan mij en niet aan de regio. Ik zag er drie dingen in. Een van de dingen ... En dat was echt bijzonder aan de gesprekken die ik met bewoners had: bewoners begonnen en vervolgden altijd over veiligheid, die een hele grote rol speelde in hun leven, met voorbeelden die van schrijnend tot hartverwarmend aandoenlijk gingen. Het ging altijd over veiligheid, dus voordat er veiligheid is, is perspectief een goedkoop begrip. Ik vond dat wij gehouden waren om die veiligheid te bereiken. Maar daar ben je er niet mee, dus dan zijn er twee soorten perspectief die je nog over hebt. Die hebben we in twee verschillende tranches of akkoorden geprobeerd te bedienen, en naar mijn achteraf gegroeide overtuiging waarschijnlijk in de verkeerde volgorde. Maar dit is wat we gedaan hebben. We hebben eerst het hele complex van economische en maatschappelijke ontwikkelingen en ook ruimtelijke ontwikkeling geprobeerd te adresseren in het besef dat de samenloop tussen al die ontwikkelingen en versterken minder vanzelfsprekend werd. Dus wij voelden ons gehouden om op een andere manier iets bij te dragen aan de ruimtelijke ontwikkeling, de economische ontwikkeling, et cetera. Dat is natuurlijk ook omdat ... Ja, het is leuk om de gaswinning stop te zetten, maar er verdwijnt ook een heleboel economische activiteit. Dus we zagen dat vraagstuk en hebben toen het Nationaal Programma Groningen opgezet. Dat was uit mijn hoofd 1,15 miljard met beheer door de regio, waarin projecten konden worden aangebracht et cetera. Dat was die. Maar de derde component van het perspectief vond ik, en minister Ollongren net zo goed, het hele ..., noem het maar genoegdoening en schadeloosstelling op het niveau van de gedupeerden zelf, de mensen in het gebied. Want die hadden jarenlang hun onderhoud uitgesteld. Die hadden onzekerheid gehad. Sommige mensen hebben echt doodsangsten uitgestaan, ook al blijkt soms

dat dat later niet meer nodig was of al meteen niet meer nodig was; dat weet je niet, maar dat weten die mensen ook niet. Dus we wilden in die sfeer iets doen. Dat is het pakket, ik geloof 1,4 of zo, geweest ...

De heer **Kwint** (SP):
Het bestuursakkoord.

De heer **Wiebes**:
Ja, maar het waren allemaal bestuursakkoorden.

De heer **Kwint** (SP):
Het bestuursakkoord 2020.

De heer **Wiebes**:
2020, ja.

De heer **Kwint** (SP):
En er komt nog 100 miljoen vanuit de regio bij. Dan telt het ook op tot 1,5.

De heer **Wiebes**:
O ja. Nou, ja, goed, ik herinner me de 1,4. De regio heeft ... Klopt, ja. Ja, daar hebben we ook nog over onderhandeld. Ja, klopt. Ja, dat is waar. Helemaal achteraf bezien, als je daar filosofisch naar kijkt ... Kijk, ik ben wel heel druk geweest in de polder met al die bestuurders en ik heb heel veel geluisterd naar de bewoners, maar in het bedienen van de bewoner moeten we toch vaststellen dat ik de bestuurders eerder heb bediend dan de bewoners. Dat had ik liever andersom gedaan.

De heer **Kwint** (SP):
Voor mijn beeld: kort door de bocht samengevat was het Nationaal Programma Groningen dan de bestuurders en was het bestuursakkoord 2020 de bewoners.

De heer **Wiebes**:
Ja. Natuurlijk heeft het een invloed op het ander, maar laten we het zo zeggen ...

De heer **Kwint** (SP):
Alleen maar even om het scherp te stellen.

De heer **Wiebes**:

Ja. Als je de verlanglijstjes goed rangschikt, kom je daarop. En dat had ik eigenlijk liever andersom willen doen.

De heer **Kwint** (SP):

Achteraf? Of heeft u dat toen ook geprobeerd?

De heer **Wiebes**:

Nee, achteraf. Ja, kijk, laat ik het zo zeggen: achteraf, halverwege achteraf, nadat we iets voor de bestuurders hadden gedaan, dachten we "we hadden eigenlijk veel eerder ..." en toen hebben we dat alsnog gedaan.

De heer **Kwint** (SP):

Ergens tussen oktober 2018 en november 2020 dus.

De heer **Wiebes**:

Dat neem ik van u aan.

De heer **Kwint** (SP):

En dat zonder scherpmpje. Wat hebben de Groningers uiteindelijk gemerkt van die akkoorden?

De heer **Wiebes**:

Dat weet ik eigenlijk niet. Ik vond dat wij in 2020 een pakket hadden waarvan ik me kon voorstellen dat bewoners daar echt niet alleen de financiële meewind van zouden voelen, maar ook de genoegdoening, de erkenning. Maar dat heb ik niet meegemaakt. Ik hoop dat dat vlot tot uitkering is gekomen, maar dat heb ik niet meer gevolgd.

De heer **Kwint** (SP):

In het eerste akkoord zit ook een bijdrage van 500 miljoen euro van de NAM, of eigenlijk van Shell en Exxon. In hoeverre zag u dat als een bijdrage, als een soort van "voor wat hoort wat", in de ruil om de omvang van de versterking in te perken?

De heer **Wiebes**:

Die relatie heb ik niet gelegd.

De heer **Kwint** (SP):

Oké, dat is duidelijk. Als u terugkijkt op de onderhandelingen en ook de

samenwerking die er verder met de regio geweest is, hoe zou u de samenwerking met de regionale bestuurders omschrijven?

De heer **Wiebes**:

Hoe zou ik die samenwerking omschrijven ... Nou, ja, kijk, de samenwerking was natuurlijk wel ingewikkeld. Ik beschreef net al dat ik soms tegenover een heleboel bestuurders zat, waarbij dan aan wat we een "bestuurlijk overleg" noemden ook maatschappelijke organisaties deelnamen. Dan is het bijzonder moeilijk om te zien wat nou de rollen en de mandaten zijn. Ik ervoer dat er binnen de regio geheel verschillende standpunten bestonden ten aanzien van de inhoud, ten aanzien van politieke belangen. Er speelden ook de hele tijd verkiezingen tussendoor, waardoor campagnes verstrikt raakten met standpuntbepaling, dus ik vond het buitengewoon ingewikkeld. Tegelijkertijd traden de bestuurders wel altijd eensgezind op in de sessies zelf, maar daar heb ik ook weleens de regio voorgehouden dat het een beetje ook ... De standpunten stroomden altijd naar het laagste punt. Dus als er verschil van inzicht was tussen drie bestuurders, had ik altijd de indruk dat de nee's onder het gezelschap altijd de doorslag gaven. Als mevrouw Kat en mevrouw Kathmann het over iets niet eens zijn en als de een zegt dat iets niet moet gebeuren en de ander zegt dat we toch hier de minister maar in moeten volgen, dan won de nee altijd. Ik had het idee dat er veel verschillen waren tussen gemeenten, politieke gezindten, binnen verkiezingstijd, buiten verkiezingstijd. Het is een buitengewoon complex stelsel aan belangen en standpunten, wat dan wel voor de sessie altijd samenkwam in wat dan ook door de commissaris gepresenteerd wordt als "dit vinden wij".

De heer **Kwint** (SP):

Dit is de mening van Groningen.

De heer **Wiebes**:

Maar dan wist ik soms, want ik sprak ook individuele bestuurders, dat daar heel verschillend over werd gedacht. Wat verder ingewikkeld was, was dat het altijd in beweging bleef. Dus als we een bestuurlijk akkoord hadden, dan wist je: we hebben nu een akkoord, daarna komt er iets naar buiten, dan is er daarna een Kamerdebat en dan zijn we bij de tweede ronde. Het was op een gegeven moment moeilijk om te geloven dat een bestuurlijk akkoord nog een bestuurlijk akkoord was. Het feit dat we drie keer hebben moeten afspreken het advies van de Mijnraad te volgen, is daar wel een uitkomst van. Maar ik moet ook wel weer zeggen: ik begreep wel dat die verschillende belangen bestonden. Ik had ook wel bijna te doen met de bestuurders, die

daar niet alleen maar hun eigen standpunt naar voren moesten brengen, maar die het ook nog eens moesten worden in die ingewikkelde constellatie. Het was gewoon een buitengewoon bestuurlijk ingewikkelde situatie, een soort tweefasenspolder. Er was onderling een polder en dan hadden we samen nog een polder.

De heer **Kwint** (SP):

En als ik het verhoor van mevrouw Wouters terughoor, dan was er ook nog weleens een probleem dat er regelmatig afspraken gemaakt werden waar dan vervolgens in de media op teruggekomen werd.

De heer **Wiebes**:

Ja, dat is een beetje wat ik zeg. Waar we op een gegeven moment rekening mee hielden in Den Haag: we sluiten een akkoord, dan komt er een krantenbericht, een televisie-uitzending of een open brief die daarvan afwijkt, en dan hebben we in het Kamerdebat de tweede ronde. Dat is veel gebeurd. Het is wel een keer gebeurd dat ik op een weekenddag -- hou me even ten goede of het een zaterdag of een zondag was -- een afspraak had gemaakt met de regio, van: we gaan deze kwestie zo en zo oplossen. Dan lag er diezelfde middag een open brief en daarna was er een Kamerdebat, en het hele akkoord van die zaterdagochtend was de deur uit. Dat heeft automatisch een verkeerde invloed op je eigen gedrag, want je gaat dus voorzichtiger zijn. Je gaat op een gegeven moment bij jezelf denken: dan doen we dit in de eerste ronde en dat in de tweede. Maar dat is natuurlijk een heel foute manier van onderhandelen, dus dan moet je jezelf weer tot de orde roepen. Maar daardoor is het heel ingewikkeld om afspraken te maken en daardoor wordt het beleid ook zwabberend.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe zeker bent u ervan dat de belangen binnen de regio tegengesteld waren? Of waren ze het gewoon niet met u eens?

De heer **Wiebes**:

Nou, omdat ik op zichzelf met individuele bestuurders helemaal geen slechte verstandhouding had en ik ook van ieder van hen soms hoorde wat diegene zelf vond.

De heer **Kwint** (SP):

Maar als ze bij elkaar in een groep zaten ...

De heer **Wiebes**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Ik proberen het te begrijpen. Hoe weet je dan zeker dat ze elkaar niet de waarheid vertellen maar u wel, en niet andersom?

De heer **Wiebes**:

Nou, als mensen verschillende dingen aan mij vertellen, dan weet je toch dat de standpunten niet gelijklopen? Laat ik het zo zeggen: ik had soms ook nog manieren om erachter te komen wat de verschillende bestuurders vonden.

De heer **Kwint** (SP):

Confronteerde u die bestuurders daar weleens mee?

De heer **Wiebes**:

Nee.

De heer **Kwint** (SP):

Waarom niet?

De heer **Wiebes**:

Ik heb heel lang, eigenlijk tot het end, en ook wel uit volle overtuiging en ook gewoon toch uit waardering voor de individuen, geprobeerd om het gesprek steeds constructief te maken. Ik gaf ze er niet de schuld van. Ik denk dat de regio vast kan zeggen "nou, wij vonden dit in de werkwijze van het Rijk niet goed." Misschien hadden ze daar ook best gelijk in, dat weet ik allemaal niet. Ik weet ook niet wat ze hier zeggen; ik heb de verhoren niet gevolgd. Maar ik vond niet dat het hielp om individuele bestuurders daarmee te confronteren. Het is natuurlijk ook zo dat als je zegt "nou, Pietje zegt dit en Jantje zegt dat", je ook je informatiebronnen kwijt bent.

De heer **Kwint** (SP):

En en groupe?

De heer **Wiebes**:

Kijk, ik snapte het wel. Ik zag die belangen wel. Ik was het ook met allerlei dingen niet eens, maar ik had toch de plicht ... In het begin ik en later samen met minister Ollongren hadden wij toch de plicht om on speaking terms te blijven. Het ging uiteindelijk om de mensen erachter. Het is onprettig om ruzie te maken met mensen die je in essentie mag, maar het helpt ook niet.

Dus wij vonden dat wij ons wijs en ordentelijk moesten blijven gedragen en dat het geen zin had om dit soort verschillen aan te kaarten. Ik ben meermalen buitengewoon gefrustreerd geweest over het verloop van de bestuurlijke afspraken, maar ik heb toch steeds gedacht dat het beste hielp: constructief, weer naar de volgende ronde, wat is hier aan de hand? En we zijn ook weleens teruggekomen op dingen die we wél redelijk vonden. Dat we zeiden: hé, kijk, we hebben ons vergist.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaarde dat u heel wat Groningers zelf heeft gesproken als het gaat om de aardbevingsproblematiek en dat die gesprekken altijd begonnen met veiligheid en eindigden met veiligheid.

De heer **Wiebes**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre moedigde u uw ambtenaren aan om met Groningers te spreken?

De heer **Wiebes**:

Ik denk niet dat ik de ambtenaren van EZK heb aangemoedigd om met Groningers te spreken, ook al omdat het nou juist de ambtenaren van EZK waren die op die veiligheid waren gericht. Dus ze zouden op basis van gesprekken met de bewoners niet tot andere gedachten zijn gebracht. Ik beschouwde de ambtenaren van EZK die op dat moment met mij werkten al als medestanders in het dossier veiligheid. Ik hoefde hen niet op andere gedachten te brengen. Dacht ik toen.

Mevrouw **Kat** (D66):

En in orde van grootte, hoeveel inwoners heeft u gesproken? Zijn dat er tientallen, honderden, duizenden?

De heer **Wiebes**:

Nou, duizenden maak ik zeker niet waar. Ik heb mensen individueel bezocht; ik heb aan tafels gezeten met zes of acht of tien bewoners; ik ben een aantal keer, ook op initiatief trouwens van de Kinderombudsman, bij een school geweest en voerde daar dan in groepjes een soort speeddate-achtige gesprekken en groepsdiscussies. Ik zou het niet allemaal kunnen optellen, maar hét grote onderwerp was steeds veiligheid. Ook bij die kinderen, hè. Kinderen beginnen niet over procedures, die zijn bang dat hun huis instort.

Maar ook ouderen. Mag ik één voorbeeld noemen dat ik soms gebruik als voorbeeld van een situatie waarbij ik echt dacht: o, o, o? Dat was een mevrouw die mij meenam naar de logeerkamer en zei: kijk, er zitten scheuren in de muur; het is hier heel onveilig. Ik ben vergeten waar dat huis in de procedure zat, maar het idee was bij deze mevrouw dat dit een heel onveilig huis was. Het was de logeerkamer. Ze zei: "Kijk, soms komt mijn dochter logeren, maar mijn dochter is nog zo jong en die mag niet onder het puin komen. Dus dan laat ik mijn dochter in mijn bed slapen en ga ik op de logeerkamer, want ik ben toch al oud." Dan ga je wel naar huis en denk je: "Dit kunnen we toch echt niet langer meer maken. Ga nou toch fietsen, weet je. Sjëétje. Pótverdikkeme." Dan offer je je leven op voor je dochter omdat je huis nog niet veilig is. En hoe dat huis er werkelijk aan toe was: ik weet het niet. Maar dat doet er ook niet toe. Weet je, veiligheid was hét onderwerp. En ik zie al die andere redelijke doelen; geen kwaad woord daarover. Maar in mijn periode vond ik: dít moet nu gaan over veiligheid, dat is mijn opdracht.

Mevrouw **Kat** (D66):
Ik zie dat het u raakt.

De heer **Wiebes**:
Ja, die mevrouw maakte wel indruk, ja. Ja. Sorry.

Mevrouw **Kat** (D66):
Onderzoekers van Gronings Perspectief brengen sinds 2016 in kaart wat de psychische impact en de gezondheidsschade van de gaswinningsproblematiek zijn. Wat is u in de onderzoeken van Gronings Perspectief het meest opgevallen?

De heer **Wiebes**:
Wat is mij in het ...?

Mevrouw **Kat** (D66):
In die onderzoeken van Gronings Perspectief het meest opgevallen?

De heer **Wiebes**:
Nou, dat weet ik zo niet, hoor. Ik weet niet of ik overtuigd hoefde te worden van de impact op individuele Groningers.

Mevrouw **Kat** (D66):

Kunt u terughalen wat die onderzoeksresultaten waren?

De heer **Wiebes**:

Nee, niet zomaar. Er waren een heleboel groepen, individuen, hoogleraren, maatschappelijke organisaties die uitspraken deden over wat het met mensen deed. Ik kan ze niet meer opsplitsen; het is één kluwen geworden in mijn hoofd sinds die periode.

Mevrouw **Kat** (D66):

Onderzoeksleider Tom Postmes verklaarde in zijn verhoor dat de ernst van de situatie en de omvang van de gezondheidsschade in 2017 en 2018 niet goed overkwamen op het ministerie van Economische Zaken. Hij verklaarde: "Wij hadden op dat moment maar één keer contact gehad met het ministerie van Economische Zaken. Dat was toen we er zelf naartoe gingen om duidelijk te maken: het is groot, het is urgent en het is ernstig. We hadden zoiets van: weten jullie het wel? We vonden dat we dat toch onder de aandacht moesten brengen." Maar ambtenaren waren volgens hem vooral druk met de vraag wanneer het onderzoek in de publiciteit zou komen.

De heer **Wiebes**:

O ja?

Mevrouw **Kat** (D66):

Hij verklaarde: "Ik ben er niet voor om iedere keer hetzelfde rapport te schrijven. (...) Maandag was de meeting en woensdag kwam ons rapport naar buiten. De vraag van die ambtenaren was: wanneer komt dit naar buiten? Ze waren gealarmeerd, maar gealarmeerd doordat het in het nieuws zou komen. Daar gingen de vragen over." Herkent u de situatie die de heer Postmes beschrijft?

De heer **Wiebes**:

Nou, ik zie wel, maar dat gaat niet specifiek over het ministerie van EZK, dat Den Haag altijd erg bezig is met het beeld. Ook deze commissie noemt dat woord een enkele keer. Maar het gaat toch uiteindelijk om de inhoud. Ik kan mij ruitertlijk voorstellen dat er ambtenaren zijn die de minister voor beeldvorming willen beschermen, maar het gaat wel om de inhoud. En dan vind ik wel ... Ik beschouw nog steeds de ambtenaren van EZK, naast SodM, wel als een bondgenoot in mijn strijd om veiligheid. Of daar verder alles goed is gegaan: vast niet. Ik lees uw rapport straks met belangstelling en

het is onmogelijk dat we alles goed hebben gedaan. Maar de strijd om de veiligheid werd wel met verve gevoerd. En daar gaat dit over.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dan geef ik het woord aan de heer Van der Lee.

De **voorzitter**:

Ik heb toch nog een aantal vragen aan u, ook naar aanleiding van dingen die u heeft verklaard. U zei helemaal aan het begin van het verhoor dat de begrotingsregel als consequentie had dat besluiten over de gaswinning onder het uitgavenkader zouden plaatsvinden en dat dat een slot zette op de besluitvorming. Dat slot is er wel vanaf gegaan.

De heer **Wiebes**:

Zeker.

De **voorzitter**:

De consequentie van een begrotingsregel is onder de uitgavenkaders dat als een bron van inkomsten wegvalt -- de gasbaten -- dat potentieel tot bezuiniging zou kunnen leiden. Hoe heeft u die zorg weggenomen bij uw collega's?

De heer **Wiebes**:

Ik heb die zorg niet weggenomen. Het is een feit dat als je de gaswinning vermindert, het uitgavenplafond voor de resterende uitgaven omlaaggaat, en dat je dit dus in essentie moet verwerken in de begroting. Dat is eerst in de Voorjaarsnota en later in de Miljoenennota ook gedaan. Maar ik heb nooit de zorg weggenomen dat dit geld zou kosten. Die kan ik niet wegnemen; dit kost geld.

De **voorzitter**:

Toch zagen we in de plaatjes die zijn aangeleverd voor de ministerraad dat op basis van de rekensom -- een dalende opbrengst qua gasbaten maar ook een besparing op de versterkingsoperatie -- er een plus leek uit te komen ...

De heer **Wiebes**:

Nee.

De **voorzitter**:

... in ieder geval op de termijn van het jaar 2030, zelfs.

De heer **Wiebes**:

Nee. Alle varianten van vermindering van de gaswinning gaven in mijn herinnering een verslechtering van het saldo. Dat is één. Allemaal, dus iedereen wist dat dit geld ging kosten. Daarbij is het natuurlijk nog zo dat de schattingen over de versterkingsopgave -- waar we natuurlijk niks van wisten; het ging alle kanten op ... Maar de versterkingsopgave zat natuurlijk niet onder het uitgavenkader. Dit snapt verder geen mens, maar volgens mij zat het zo, even in mijn herinnering, dat met betrekking tot gaswinning de uitgaven onder het inkomstenkader zaten en de inkomsten onder het uitgavenkader. Dat had als gevolg dat wij door verminderde gaswinning moesten bezuinigen, dat moest dat betekenen, maar dat in essentie de omvang van de versterkingsoperatie weliswaar saldorelevant was, maar niet uitgavenrelevant. Dus als de versterkingsopgave tweemaal zo groot was geworden, hoefden we daarvoor niet te bezuinigen; als de gaswinning naar de helft ging, moesten we dat wel. Dus in zekere zin was het misschien vanuit saldo-optiek nog interessant, maar was de omvang van de versterkingsopgave voor het uitgavenplafond niet relevant. Dus de collega's konden daar makkelijker hun schouders over ophalen. Zo zat het volgens mij.

De **voorzitter**:

We zagen in de voorbereiding naar de besluitvorming en ook in de advisering naar bewindslieden dat er ook wel zorgen waren over potentiële bezuinigingen die het gevolg zouden kunnen zijn van zo'n stap.

De heer **Wiebes**:

Ja, niet alleen in het kabinet, maar ook in de coalitie.

De **voorzitter**:

Ja. Hoe heeft u die zorg dan weggenomen?

De heer **Wiebes**:

Die heb ik helemaal niet weggenomen. Ik moet er helder over zijn dat er een financieel probleem ontstaat, maar dat ik vind dat veiligheid boven financiën gaat. Ik heb die zorgen niet kunnen wegnemen, want het is een feit; we worden er financieel slechter van en dat is een feit. Die zorg ga ik niet wegnemen. Dat is een feit. Daar hebben ook de coalitiepartijen natuurlijk op zich moeite mee gehad. Dat is ook niet raar, want die hadden net met bloed, zweet en tranen een regeerakkoord in elkaar gespijkerd met uiteindelijk een sluitende financiële paragraaf en na een maand of wat zet iemand daar het

breekijzer in. Dat is onplezierig, dat zet druk op een coalitie. Maar dat heeft die coalitie niet alleen overlegd maar ook geaccepteerd. Die heeft gekozen -- ik prijs ook de coalitiepartijen met terugwerkende kracht -- voor veiligheid boven geld.

De **voorzitter**:

Heeft u die coalitie ook voorafgaand aan de ministerraad benaderd met de vraag: kunt u dit dragen?

De heer **Wiebes**:

Er is met coalitiepartijen zeker gesproken, individueel en collectief, met fracties. Maar ik ben even kwijt welk beeld ik ze daar ... in welk stadium ik ze heb gesproken. Dat weet ik niet. Ik weet zeker dat ik ze heb gesproken. Van ten minste een van hen weet ik zelfs ook dat ik hem kort voor het besluit heb gesproken. Daar kwamen ook zorgen over de dubbelnegatief enzovoort. Het zijn allemaal terechte zorgen, die ik niet kan wegnemen. Ik geef geen garantie dat er niet een dubbelnegatief uitkomt; ik zeg alleen maar dat dat inhoudelijk onlogisch zou zijn en dat SodM andere taal gebruikt. Maar ik kan die zorgen niet wegnemen en dat doe ik ook niet.

De **voorzitter**:

In hoeverre speelde mee dat het financieel niet slecht uitpakte om het besluit al zo snel aan het begin van de regeerperiode te nemen, in de zin dat er nog onderbestedingen waren en het nog relatief gemakkelijk in te passen was in het uitgavenkader?

De heer **Wiebes**:

Ik ben er helemaal niet van overtuigd dat het gemakkelijk in te passen was. Ik weet helemaal niet of er financiële ruimte was waardoor je het makkelijk kon inpassen. Laat ik het zo zeggen: de fracties die ik sprak en de minister van Financiën die ik sprak, hebben mij niet de indruk gegeven dat iets makkelijk in te passen was. De gezamenlijke beleving was dat wij ons hier een groot financieel probleem op de hals haalden, maar dat er een zekere onvermijdelijkheid aan verbonden was; weer mijn woord. Ik heb niemand gerust kunnen stellen.

De **voorzitter**:

Nee. Ik kom nog even terug op een ander onderwerp. U verklaarde op een gegeven moment: "Het was zo druk" -- we hebben het helemaal niet gehad over andere onderdelen van uw portefeuille die veel aandacht vroegen,

onder andere het Klimaatakkoord -- "ik kan me niet in alle voorgeschiedenissen verdiepen." Op één punt heb ik daar dan toch een vraag over. Dat gaat over een opmerking die u maakte alsof er een keuze zou moeten worden gemaakt tussen het toepassen van een HRA-model en pijltjes gooien op een kaart. Dat zei u. Nou is het zo dat al vanaf 2015 er gewerkt werd aan een versterkingsoperatie bij Centrum Veilig Wonen en later kreeg de NCG daar ook een rol bij. Toen was er ook al een HRA-model. Men heeft toen in de praktijk ervaren dat je met dat model niet ver genoeg komt, dat je andere keuzes moet maken, onder andere de keuze: je werkt van binnen naar buiten; vanuit de kern van het bevingingsgebied werk je naar buiten. Er zijn ook nog andere overwegingen geweest die hebben geleid tot een aanpak bij de NCG. Is het niet zo dat in de perceptie van de mensen die daarbij betrokken waren en die dat meerjarenplan hebben vastgesteld, inclusief trouwens het kabinet tot drie keer toe, we opnieuw gingen doen wat in het verleden al was geprobeerd toen u de pauzeknop indrukte en het Mijnraadadvies kwam?

De heer **Wiebes**:

De pauzeknop had er niets mee te maken, maar de implementatie van het Mijnbouwraadadvies had er wél mee te maken. Het Mijnraadadvies ging over de volgorde van huizen. Daarbij was natuurlijk in een eerder stadium ook het HRA-model gebruikt. De bevinding was wel dat dat HRA-model beter was dan het spreekwoordelijke pijltjes gooien, dus beter dan een willekeurige volgorde, maar dat er ook nog heel veel was aan te merken op dat HRA-model. Alleen al in de perceptie: het was een NAM-model. Het was weliswaar ge-audit en ge-dit en ge-dat, maar het bleef een NAM-model. Het tweede wat er niet goed aan was, was dat de basisdata in het model niet helemaal goed waren. Voor sommige huizen klopten de gegevens in het model niet. Er is toen versneld gewerkt aan het verbeteren van die basisdata, zodat wat er staat in het model over een huis, in ieder geval klopt met dat huis, want dat was niet altijd zo. Er is toen dus heel actief gewerkt, volgens mij ook door de NCG, misschien wel met hulp van gemeentes, om dat model te verbeteren. Maar gewoon doorgaan volgens de methode die we hadden -- u noemt het "van binnen naar buiten" maar in essentie is een betere naam misschien "gebiedsgericht": die methode was door de Mijnraad en de deskundigen maar ook door SodM afgeserveerd. Ik voelde niet dat ik de keuze had om nog op de oude voet door te gaan. Bovendien zei de Mijnraad -- dat is toch pijnlijk als je verantwoordelijk bent voor de veiligheid in het gebied: er zijn een heleboel huizen waarvan wij denken dat ze onveilig zijn -- ik heb het later nagevraagd en dat bleek ook zo te zijn -- en die gevaarlijker zijn dan

andere huizen, maar die helemaal niet in de aanpak zitten. Hoe had ik hier gezeten, meneer Van der Lee, als u mij had moeten vragen: meneer Wiebes, u heeft dit hele advies gekregen; de beste experts van Nederland; u had het advies zelf aangevraagd; u heeft er ferme teksten over gezien van SodM en toch bent u gewoon doorgedaan met de oude aanpak? Dan had ik geen antwoord gehad.

De **voorzitter**:

Eén ding begrijp ik dan niet goed. Het hele idee van de versterkingsaanpak gecombineerd met een winning gaat uit van het maakbaarheidsidee dat als je erin slaagt om te versterken, je door kunt gaan met winnen. Maar u was tot de conclusie gekomen ...

De heer **Wiebes**:

Dat het niet kon.

De **voorzitter**:

... dat het niet kon. Dus u neemt de oorzaak weg.

De heer **Wiebes**:

Ja, klopt.

De **voorzitter**:

Dat wil nog niet automatisch zeggen dat de gekozen aanpak van de versterking an sich slecht is.

De heer **Wiebes**:

Nee, dat wil dat niet automatisch zeggen. Daarom hebben we daar advies over gevraagd en toen bleek het wel slecht. Laat ik het zo zeggen, mijn interpretatie geven van waarom dat uiteindelijk niet goed was. Als je zeker weet dat in een wijk eigenlijk alle huizen gesloopt moeten worden, kun je zeggen: "Ze zijn misschien niet allemaal even onveilig, maar jongens, toe nou, we gaan die huizen niet allemaal apart doen, dat wordt gekkenwerk. We gaan het per wijk doen, omdat dat eenvoudigweg het beste is, niet alleen voor het tempo, maar ook voor de cohesie in de wijk. Noem het stadsvernieuwing. Noem het duurzaamheid. Dat kunnen we allemaal meekoppelen. Dan is het logisch." Daarom heb ik mij in het begin niet geschaard in die optocht van mensen die protesteerden tegen de gebiedsgebonden aanpak. Maar als er in die wijk van, weet ik veel, 1.500 huizen er 63 heel onveilig zijn en 200 misschien onveilig, dan verliest het z'n

logica. En daar leek het op, ook gezien de ramingen en denkbeelden die de Mijnbouwraad daar zelf over had. Als ik toch was doorgedaan, had ik mij, in mijn ogen toen, schuldig gemaakt aan het niet volgen van de veiligste route. Ik wist wel dat bestuurders dit vervelend vonden, en ik begreep ook waarom, en ik was ook nog gemotiveerd om te helpen om er iets aan te doen. Maar die bewoners, die bewóners hadden het gewoon over veiligheid. En dat telt.

De voorzitter:

Oké. U zei ook iets over de communicatie, onheldere communicatie en dat u daar nog wel iets over wilde zeggen. U heeft dat denk ik in de casus van de brief van 29 maart al vrij uitvoerig gedaan. Maar waren er nog andere onheldere communicatiemomenten waarvan u nu denkt: toch belangrijk dat ik die even benoem?

De heer Wiebes:

Ja. Over die brief hebben we het nu voldoende gehad. Maar ontrafel eens hoe we de communicatie naar de bewoners hadden georganiseerd. Ik ben een keer akkoord gegaan met de regio om dat op een bepaalde manier te doen en was daar achteraf gezien zeer ontevreden over. Want althans in het begin werd de toekomst van de bewoners sterk bepaald door wat het departement -- ja: ik -- zei. Maar ik sprak niet direct collectief tot bewoners; er was niet één brief van het departement of van de minister naar bewoners. Wie communiceerden er dan wel met bewoners? Dat waren gemeenten, die andere doelen hadden en soms ook andere belangen. De ene bestuurder was daarin goudeerlijk op de feiten, maar er leefden ook allerlei beelden doorheen. Dus die bewoners werden wel aangesproken door gemeenten. En ze werden nog apart aangesproken door de Nationaal Coördinator Groningen, die de mensen ook brieven stuurde. En dan waren er natuurlijk nog de media. Dus degene die het gesprek wilden voeren of maatregelen op het terrein van veiligheid aan bewoners wilde communiceren, had geen enkele communicatielijn met bewoners, maar andere partijen hadden dat allemaal wel en zeiden niet allemaal hetzelfde. Dus bewoners konden op een bewonersavond van de NCG andere dingen lezen dan bij de gemeente en weer andere dingen dan in de krant. Als je al in een operatie zit waarin je eerst zó veel belooft en er daarna slechts zo veel kan, waardoor je dus moet terugkomen op gewekte verwachtingen, is die inrichting van de communicatie wel heel hybride. Ik heb ook mensen gesproken die zeiden: nou ja, ik weet echt absoluut niet meer waar ik aan toe ben. Ik ben een keer met de NCG overeengekomen: stuur de eerstkomende brieven aan mensen ook even langs bij mij, dan wil ik kijken of ik het begrijp; dan lees ik die brief

als een bewoner. Er kwamen toen ook echt brieven waarvan ik dacht: ja maar, dit vind ik helemaal geen duidelijke brief. Dan had je soms een beetje strubbelingen over een brief. Maar de communicatie .... Als iets heel ingewikkeld wordt en het gaat over iets heel belangrijks, namelijk veiligheid, dan moet de communicatie gewoon smetteloos zijn. Ik heb het recept niet. Gemeenten hebben alle recht om met hun eigen inwoners te communiceren; de NCG had zelfs die taak. Geen kwaad woord daarover, maar het heeft met elkaar niet geholpen.

De **voorzitter**:

Helder. Dan nog een andere vraag. U heeft verteld over het gesprek waar u bij was, het tweede gesprek met de olies, waar ook de minister-president bij was. U heeft verteld dat u hem heeft meegenomen samen met de minister van Financiën in het begin van uw afwegingen naar het nulbesluit. Welke andere interacties heeft u in uw periode gehad met de minister-president op dit dossier?

De heer **Wiebes**:

Ik zag hem elke week twee, drie keer. Ja. Hij was wel op de hoogte. Hij werd natuurlijk via de ambtelijke lijn, via de raadsadviseurs op de hoogte gehouden van het dossier. We hebben hier natuurlijk een heleboel keer over gesproken, in een ministerraad of een onderraad of een bewindspersonenoverleg.

De **voorzitter**:

Gaf hij u nog bepaalde adviezen mee?

De heer **Wiebes**:

Gaf hij mij bepaalde adviezen ... Hij was de eerste die het idee van de nul omarmde. Hij was de eerste. En ik denk dat hij ook best een belangrijke rol gespeeld kan hebben in het overtuigen van andere collega's, maar dat weet ik niet, daar was ik ook niet bij en daar is hij altijd heel discreet in, dus dat is niet te controleren. Maar ik was blij met zijn steun. Hij was de eerste.

De **voorzitter**:

U heeft ook een paar keer verwezen naar een gesprek dat u heeft gehad waarin een mevrouw tegen u zei: horen wij Groningers nog bij Nederland?

De heer **Wiebes**:

Ja, helemaal in het begin, ja.

De **voorzitter**:

Hoe kijkt u daar nu naar?

De heer **Wiebes**:

We hebben het heel veel over middelen, aantallen te versterken huizen, aantallen dit en dat, en miljarden kuub. Maar wat ik niet weet, en in de voorbereiding op dit verhoor in de gauwigheid ook niet kon vinden, is hoeveel veiliger het nu is. Want het doel was veiligheid. Die hele gaswinning en zo, en die hele versterking was maar op één ding gericht: het zijn allemaal middelen, dát was het doel. Ik vind -- maar ik ga daar niet over want ik ben geen Groninger en ik woon niet in zo'n huis; het is makkelijk praten voor mij ... Mijn gevoel zou zeggen dat Groningen bij Nederland hoort op het moment dat wij voor voldoende veiligheid hebben gezorgd en de bij wijze van spreken 2020-achtige genoegdoening die we in het vooruitzicht hebben gesteld, ook echt zijn beslag heeft gekregen. Ideaal wordt het niet, maar dat is ook Nederland.

De **voorzitter**:

Ik geef nog even het woord aan mevrouw Kat.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee, aan de heer Kwint.

De **voorzitter**:

O sorry, Kwint.

De heer **Kwint** (SP):

Nou, zeg het maar, hoor.

De **voorzitter**:

Nee, nee, mijn fout.

De heer **Kwint** (SP):

Maakt helemaal niet uit. U zei eerder dat u niet alle verhoren gevolgd heeft, maar u kent de geschiedenis van het dossier goed. Na de beving in Huizinge geeft minister Kamp aan dat hij eigenlijk onvoldoende kennis heeft om een besluit te kunnen nemen en zet dan een heel onderzoeksprogramma op. U wijst zelf in uw verhoor ook op een aantal momenten toen u dingen niet wist, niet scherp kon krijgen.

De heer **Wiebes**:

U bedoelt bijvoorbeeld het aantal nog te versterken huizen?

De heer **Kwint** (SP):

Of de gevolgen voor de seismiciteit van het naar nul gaan.

De heer **Wiebes**:

Dat weten we nog steeds niet, hè.

De heer **Kwint** (SP):

Precies, vandaar de vraag die ik probeerde te stellen. Namelijk: wat is volgens u de oorzaak van het gebrek aan kennis over de ondergrond en de werking van de ondergrond in een land waar toch al zo lang gaswinning plaatsvindt?

De heer **Wiebes**:

Nee, "gebrek aan kennis" vind ik echt niet de goede term. Hoe ter wereld zouden wij moeten weten of een huis dat wij niet kennen, in de toekomst, op een moment dat we niet kunnen beschrijven, veilig is onder invloed van een seismiciteit die we niet kunnen weten? "Een gebrek aan kennis" is een uitspraak die je kunt doen als je wel weet dat die kennis er is of gemaakt kan worden. Ik heb altijd beroepen gehad waarbij ik geprobeerd heb om dat wat er aan kennis te vinden of te construeren is, ook te vinden of te construeren. Maar dit is niet een modelleerbaar of kenbaar gegeven. Dus dit is niet een gebrek aan kennis in de zin dat de kennis er wel is maar wij die niet hebben; dit is gewoon een grote onzekerheid. En wat weten we over veel dingen? We weten ook niet hoe de oorlog die we nu in Europa hebben, gaat aflopen.

De heer **Kwint** (SP):

Maar wanneer het gaat over bijvoorbeeld seismiciteit van de bodem, hebben we decennialang voorspellingen gekregen over wat de maximale magnitudes waren. Er liggen alle modellen aan ten grondslag over hoe seismiciteit zich ontwikkelt. Waarom bent u er zo van overtuigd dat dit kennis is die niet te vergaren is?

De heer **Wiebes**:

Er zijn een heleboel organisaties die zich daarop richten en steeds weer aangeven dat we niet weten wat er onder de grond zit. Misschien dat we het over 100 jaar wel weten, maar ik geloof niet dat die kennis nu voorhanden

is. Naar ik heb kunnen vaststellen, is het niet zo dat de bodembeweging, infrastructuur, in Nederland grote gaten laat vallen op dit punt. Het is niet zo dat ze in alle landen van de wereld precies weten wanneer er bevingen komen, hoe groot en wat dat voor effect dit heeft op alle huizen, en dat wij dat niet weten. Ik denk dat we moeten onderkennen dat er dingen zijn die we niet weten. Dat betekent dus dat wij de informatie benaderen. Dat betekent dat de inzichten steeds beter worden, maar in de looptijd van het project niet perfect. En dat hebben we bij zo veel: we weten niet hoe de oorlog in Oekraïne gaat aflopen; we weten niet wat de economie gaat doen, wat de inflatie gaat doen; we weten niet waar de mens vandaan komt. Er is een hoop wat we niet weten, dus we moeten ons best doen om met de beste inschattingen er iets van te maken en om waar het gaat om veiligheid, ook een beetje aan de veilige kant te blijven.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wilde aan u vragen of u tijdens uw ministerschap de behoefte heeft gevoeld om die kennispositie te verbeteren, maar ik krijg de indruk dat u dat misschien wel graag had gewild, maar niet echt concreet ...

De heer **Wiebes**:

Nou ja, altijd. Ik heb bijvoorbeeld aan de versterking toegevoegd een club van deskundigen die de veiligheid beoordelen en die ook de typologie-aanpak moeten beoordelen. Ik heb erop gestaan dat bij het schadeloket experts het woord voeren en niet anderen. Dus daar waar de expertise er is, wil ik dat die wordt ingezet. Ik ben op werkbezoek geweest naar een soort laboratorium in Groningen waar men onderzoek doet op van die bevende platen. Dat juich ik allemaal toe, maar ik kom niet tot de conclusie dat wij dit allemaal veel beter hadden moeten doen, kunnen doen, omdat we dan meer hadden geweten. Dat blijft gebrekkig en daarom moet je aan de veilige kant blijven.

De heer **Kwint** (SP):

Duidelijk. U heeft, dat is onvermijdelijk tijdens zo'n lang gesprek ... We hebben geraakt aan veel aspecten van het gasgebouw zoals dat bestond, zoals dat veranderde, hoe de invloed van de diverse partijen aan het verschuiven was. De heer Kamp was in zijn verhoor erg kritisch over de rol van EBN, dat namens de Staat een actieve rol vervulde in het gasgebouw. Wat vond u daarvan?

De heer **Wiebes**:

Ik heb daar onvoldoende over nagedacht. Ik kan er niet veel over zeggen.

De heer **Kwint** (SP):

Het kwam ook gedurende uw periode niet actief op?

De heer **Wiebes**:

Niet actief. Ik zou er opnieuw over moeten nadenken, maar dat is dan een oordeel achteraf. Dat heeft geen zin.

De heer **Kwint** (SP):

Ten slotte. De heer Van der Lee -- u refereerde er al eerder aan -- vroeg zojuist: hoort Groningen nog bij Nederland? Toen zei u: bij mijn aantreden kreeg ik het gevoel dat we Groningen aan het verliezen waren. Is het gelukt of is het voldoende gelukt om het vertrouwen te herwinnen?

De heer **Wiebes**:

Ik denk nog niet. Dit is een vraag die je aan de mensen in Groningen moet stellen. Ik denk dat we een basis hebben om het vertrouwen te herstellen op het moment dat het veilig is en de kinderen bij wie ik op bezoek ben geweest en die mevrouw en vele anderen daar niet meer een belemmering in zien om hun leven te leven zoals zij dat willen leven. En er moet echt een punt van genoegdoening ... Nou, dat hebben we in gang gezet, maar ik weet niet of dat al voldoende is doorgezet. Laat ik geen oordeel vellen over de status van nu, die ik niet ken. Ik heb geprobeerd om me te richten op mijn periode, omdat anders de hersenen herinneringen gaan verzinnen en zo. Dat moet je niet hebben. Dat komt bij een mens op gang. Ik heb mij dus hierop gericht en ik laat de oordelen over hoe het nu staat, graag over aan deze commissie.

De heer **Kwint** (SP):

Dan gaan we dat doen.

De **voorzitter**:

Dank. We zijn uitgevraagd. Ik verzoek de griffier om u en uw steunverlener, mevrouw Verhagen, naar buiten te geleiden.

De heer **Wiebes**:

Dank.

De **voorzitter**:

Bedankt. Het volgende verhoor vindt plaats om 16.30 uur met minister

Hoekstra, maar dan nog wel in zijn hoedanigheid als minister van Financiën in de vorige periode. Daar zal het verhoor zich op richten.

Sluiting 15.52 uur.